

Durmuş Hocaoglu

Bir Milliyetçilik Analizi

Yeni Çağ'da Milliyetçilik Konusunda Dizi Olarak Kaleme Alınan 36 Yazının Gözden Geçirilmiş, Dipnotlandırılmış ve Bibliyografya Eklenmiş Edisyonudur

Yazı No: 01: Yeni Çağ [Analiz]., 30 Ocak 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 068; 2004-011; Yazı No: 02: Yeni Çağ [Analiz]., 20 Nisan 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 103; 2004-046

Göztepe, İstanbul

2004

YENİÇAĞ

Fihrist

I: Milliyetçilik: Telâffuzu Kolay, Grameri Zor Bir Dil.....	1
II: Milliyetçilik: Potansiyel Güç ve Fikrî Zaafiyet.....	2
III: Milliyetçilik: Yapılması Açıklanmasından Daha Kolay	4
IV: Milliyetçilik ve Marksizm: I	5
V: Milliyetçilik ve Marksizm: II	7
VI : Milliyetçilik ve Modernist Teoriler: I	9
VII: Milliyetçilik ve Modernist Teoriler: II	10
VIII: Milliyetçilik ve Modernist Teoriler: III.....	12
IX: Milliyetçilik ve Primordialist Teoriler: I.....	13
X: Milliyetçilik ve Primordialist Teoriler: II.....	14
XI: Milliyetçilik ve Primordialist Teoriler: III.....	16
XII: Milliyetçiliğin Kıdemi.....	17
XIII: Milliyetçiliğin Diyalektiği: “Diğeri” ve “Tepki”: I.....	19
XIV: Milliyetçiliğin Diyalektiği: “Diğeri” ve “Tepki”: II	20
XV: Milliyetçilik ve Millet: I.....	22
XVI: Milliyetçilik ve Millet: II	23
XVII: Milliyetçilik ve Millet: III.....	25
XVIII: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: I	26
XIX: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: II	27
XX: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: III	29
XXI: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: IV.....	30
XXII: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: V	32
XXIII: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: VI	33
XXIV: Milletler ve Tarihin Gravitasyonu.....	35
XXV: Milletlerin Yükseliş ve Düşüşleri-I	36
XXVI: Milletlerin Yükseliş ve Düşüşleri-II.....	38
XXVII: Milletlerin Yükselişleri ve Milliyetçilik	39
XVIII: “Yeni Dünya Düzeni” ve “Yeni Milliyetçilik”.....	41
XXIX: Milliyetçilik, Modernite, Küreselleşme ve Bumerang	42
XXX: Milliyetçilik, Tarihin Yürüyüşü ve “Yeni Milliyetçilik”.....	44
XXXI: “Yeni Milliyetçilik”in İlk Şartı: KendiÜzerine Düşünmek.....	45
XXXII: Yeni Milliyetçilik-I.....	47
XXXIII: Yeni Milliyetçilik-II	48
XXXIV: Yeni Milliyetçilik-III.....	50
XXXV: Yeni Milliyetçilik-IV.....	51
XXXVI: Yeni Milliyetçilik-V.....	53
BİBLİYOGRAFYA	55

I: Milliyetçilik: Telâffuzu Kolay, Grameri Zor Bir Dil

Yeni Çağ [Analiz], 30 Ocak 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 068; 2004-011; Ocak-11

Türkiye Günlüğü'nün Milliyetçiliği konu edinen 50 numaralı sayısının (Mart-Nisan 1998) dosya başlığı bu idi: **“Milliyetçilik: Telâffuzu Kolay, Grameri Zor Bir Dil”**. Sayın Mustafa Çalık'ın takdîm yazısında da isâbetle tebâruz ettirdiği gibi, **“Milliyetçilik, telâffuzu ne kadar kolaysa grameri de bir o kadar zor ve çetrefilli bir ‘dil’e benziyor. Herkesin konuşabildiği, ama çok az insanın konuştuğunun dayandığı strüktürü bilebildiği ve anlayabildiği bir dil...”**.

Gerçekten de, milliyetçilik, hemen-hemen herkesin üzerinde mutlaka konuştuğu, hattâ çok kereler vâki' olduğu üzere, konuşma hakkı bulunup-bulunmadığı hakkında tefekkür dahi etmeye hâcet görmeden *‘nasıl olsa öyle bir şey’* diye vehmederek ve iri-iri konuştuğu; fakat sıra O'nun ne idiği üzerine biraz detaya inmeye gelince bülbül gibi şakıyan dillerinin dut yemişçesine sustuğu çok zor bir konu; aynen, telâffuzu kolay, grameri zor bir dil gibi. Hani bâzı yabancı diller vardır ki hemen herkes mutlaka ‘bir miktar’ bilir ve ‘bir miktar’ konuşur; daha çok İngilizce'nin örnek olarak verildiği bu diller, geniş ağzı yukarıda dar ağzı aşağıda olan *“ters dönmüş koni”*ye, veya, sığ bir sâhil ile başlayıp epeyce bu şekilde ilerledikten sonra bir yerden îtibâren âniden ürkütücü derinliklere ulaşan okyanuslara müşâbih addedilir. Filhakîka, iptidâsında Fransızca ve Almanca'nın aksine, telâffuzu önde, grameri, yâni teknik detayı geride olduğu için, İngilizce'ye hemen herkes kolay başlar, pratik olarak da basit bir seviyede kalmak şartıyla kolay konuşur, ama sıra dilin asıl kendisini gösterdiği edebî, felsefî metinlere gelince, sığ sâhilin âniden hitâma ermesi ile bir duvar gibi aşağılara inen karanlık ve ürkütücü okyanus derinliği ile yüz-yüze gelen acemi yüzücülerin, ya ürpererek geri çekilmesi, ya da ilerlemeye devam ederse boğulması gibi, aynı kişilerin ekseriyetinin de, ya okumaktan vazgeçtiği ya da metinde boğulduğu görülür.

İşte, Milliyetçilik de öyledir: Sığ sâhilde kulaç atanların ekseriyetinin, açılınca boğulduğu bir derin okyanus! Ama ne yazık ki yine ekseriyet de sâhil yüzücülerini tanıyor. Tabîîdir ki, bu elîm vaziyetin sâdece Milliyetçilik ile tahdit edilemeyeceğini, kamuoyunda çok konuşulan konuların hemen hepsinin aynı âkıbeti paylaştığını da hâtırlatalım: Kaç kişi, meselâ, Laiklik üzerine konuşurken okyanusta sörf yapabiliyor ki? Bu husus, bir yandan genel olarak, henüz kendisini pozitif bilimler gibi kabûl ettirememiş olmaktan kaynaklanan hemen bütün sosyal bilim konularının ortak kötü kaderini paylaşmanın; bir yanıyla, yalnızca dar uzmanlık alanlarına inhisar etmeyip kamuoyunun büyük kısmını derinden alâkadar etmenin ve aktüel siyâsetin merkezinde bulunmanın; ayrıca, bir başka yanıyla da, nevi şahsına münhasır özel bir sebebin, bir isim ve bir terim olarak ortaya hayli geç çıkışın ve eylemin teoriyi öncelemesi yüzünden teorisinin gecikmiş olmasından ileri gelmektedir.

Nitekim, G. de Bertier de Sauvigny'ye nazaran ilk defa teknik bir terim olarak Batı literatüründe 1798'de görülen¹, fakat 1830'a kadar bir daha göze çarpmayıp ancak o tarihten îtibâren Giuseppe Mazzini ile birlikte ortaya çıkan **“Milliyetçilik”** teriminin kavramlaştırılması ve teorisinin/felsefesinin de manifest bir tarzda bu kavram altında yapılması çok yakın bir zamana, 1960, bilhassa 1980 sonrasına tarihlenebilmekte olup, bunun sonucunda, teknik seviyede bir felsefî terim olarak hâlâ yeterince kemâle ermemiş, hâlâ belirli bir ölçüde **“ham”** durduğu söylenebilecek olan Milliyetçilik konusunda çok fazla ve çoğu da tam oturmayan bir hayli terim türemiştir. Bu kadar bol ve fakat felsefî olarak tartışmaya açık,

¹ “Connor, Walker., Ethnonationalism: The Quest for Understanding”, s.98 [David Little., “Belief, Ethnicity, and Nationalism”., dipnot 28'den naklen]

sıhhat derecesi meşkûk terimler vâkıa bir çeşitlilik yaratmakta ise de, bu çeşitlilik tam anlamıyla bir zenginliğe tekabül edebilmekte değildir; hattâ, tam aksine, bir kavram kaosa yol açtığı dahi söylenebilir.

İşte, üstüne vazife olsun ya da olmasın, hemen herkesin üzerinde bolca nefes tüketmekte bir beis görmediği Milliyetçilik'in işbu popüler/vulgar seviyeden, nefesleri sınırlandıracak teorik/felsefî seviyede irdelemesini ve tanımının yapılmasını fevkalâde zorlaştıran, hattâ, bir başka yazımda da kısaca temas ettiğim gibi² bütün tazammun ve şumûlünü ihâta edebilen, efrâdını câmi', ağıârını mâni', yâni onunla ilgili ve ilintili hiçbirşeyi dışarıda bırakmadan içine alan bir tanımının yapılmasına engel olan, büyük bir kısmı tam oturmamış bu kavramlar kümesinden yalnızca belli-başlı birkaçını zikretmek dahi yeterli olabilir: Etnik, sivil, primordial, naif, zımnî (latent), manifest, partizan, eleştirel, banal, militan, militer, emperyalistik, saldırgan (agresif), yırtıcı (predatory), bölgesel (sectional), küresel, devletçi, milletçi, tepkisel, iyi, kötü, izolasyonist, pozitif, negatif, dönüştürülmüş (transferred), eksiztansiyel, kognitif, ırkçı, dinî/dindâr (religious) milliyetçilikler; kültür milliyetçiliği, kriz milliyetçiliği; devlet kurmaya yönelik milliyetçilik, devlet kurtarmaya yönelik milliyetçilik; millîcilik, milletçilik, ulusçuluk, ulusalcılık; dünya milliyetçiliği ve birkaç özel terim olarak da, Batı Milliyetçiliği, Doğu Milliyetçiliği, Avrupa Milliyetçiliği, Roosevelt'in "Yeni Milliyetçilik"i, İrredantizm v.s., v.s....

Bugünlük bu kadar; ancak, telâffuzu ne kadar kolaysa grameri de bir o kadar zor ve çetrefilli olan bu dil üzerine biraz konuşmaya devam etmeyi düşünüyorum.

II: Milliyetçilik: Potansiyel Güç ve Fikrî Zaafiyet

Yeni Çağ [Analiz], 31 Ocak 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 069; 2004-012; Ocak-12

Tedâvülde dolaşan kavramların ve terimlerin sayıca bolluğunun yanında kavramsal seviyedeki oturmamışlığının da göstermiş olduğu gibi, Milliyetçilik konusunda teknik düzeyde felsefe yapmak ve teori inşâ etmek hayli büyük bir müşkilât arz etmektedir. İleride yeri geldiğinde tekrar söz konusu edeceğimiz üzere bu kadar derin tarihî kökleri bulunan bir olgunun bu sıkıntısı, Benedict Anderson'un haksız olduğu söylenebilecek bir mübâlağa ile ifâde ettiği gibi, O'nun, olağanüstü bir potansiyel güce karşılık fikrî bakımdan bir sefâlete dâcâr olması ile karşılıklı bir münâsebet içerisinde. Burada "haksız olduğu söylenebilecek mübâlağa" ibâresini kastî olarak kullandım; çünkü hakikat hâlde felsefî zaafiyet bu kadar alt seviyelerde gezinmiyor ve dahi, bu sefâlete örnek olarak O'nun bir filozofunun olmadığı iddiası da hayli yanlış, pekâlâ filozofu da var; ancak, "milliyetçilik" nâmı altında değil, aldattıcı olan bu. Lâkin, söz konusu meselâ Türkiye olunca, işte bu "sefâlet" teriminin kullanılmasında, ne yazık ki, doğrusu bir beis görmekte olduğumu da söyleyemem.

Şimdi, kısaca da olsa, bahse mevzû bu umûmî sebepler üzerinde duracak olursak, karşılaştığımız ilklerden birisinin, O'nun bir isim altında ortaya çıkışının ancak, açık bir ifâde ile, Modernite'nin ve hassaten Fransız İhtilâlî'nin yaratmış olduğu şartların sonucu olduğunu belirtmek gerektir. Sınâî devrimin ihtiyacı olan millî pazarın ihdâsının, toplumun ekonomik gücünün, eğitim seviyesinin ve siyâsî katılım bilincinin artmasının ve Kilise (Din)-Devlet ayrışması gibi problemlerin ancak, "**bir ülke, bir millet, bir halk, bir dil, bir din**" şeklinde tekilleşmiş ve homojenleşmiş bir toplumu zorlamasının bir neticesi olarak kristalize bir forma

² Durmuş Hocaoglu., Milliyetçilik "İşte Öyle Bir Şey" mi?., Zaman., 25 Temmuz 2003, Cuma., s.12

kavuşmaya başlayan Soy Asabiyesi rûhunun belirleyici kuvvet olarak ortaya çıkmasının getirdiği tarihî şartlar, bu asabiye rûhuna dayalı belirli bir siyâsî projeye bir isim kazandırmıştır. Yâni tarihî bir gecikme söz konusudur ve bu da — Batı’da Aristoteles’ten sonra orijinal bir sistematik felsefe sisteminin kurulması için Descartes’a kadar ikibin yıl beklendiği göz önüne alınırsa — gerçek anlamda bir felsefe binâ edilmesi husûsunda önemli bir engeldir.

Bunun yanında muhtemelen en büyük zorluk sebeplerinden birisi, Milliyetçilik’in insana ilişkin en karmaşık alanlardan birisi oluşudur. İnsan’ın bilinemezlik ve belirlenemezlik özelliğinin, O’nunla ilgili her konuyu zora soktuğu ve O’nu tabiat gibi etüd etmeye kalkışmayı imkânsızlaştırdığı mâlûmdur ki bu ise, *O’nun felsefesinin yapılp-yapılamayacağının felsefî değeri* problemidir. Yâni, kısaca özetlenecek olursa, **felsefe yapmak** *değişmeyen hakikat(ler)i aramak* ve **teori kurmak** da *genel-geçerli hükümlere ulaşmak* olarak tanımlandığı takdirde, tıpkı Tarih konusunda olduğu gibi, Milliyetçilik konusunda da bütün zamanlarda ve bütün mekânlarda, bütün toplumlarda cârî olan değişmez hakikat(ler)in ve genel-geçerli kaanunların bulunup-bulunamayacağının irdelenmesi, ele alınması gereken ilk problem olmaktadır. Gerçekten de çok ciddî bir suâl: Bu konuda, böyle kaanunlar var mı?

İmdi: Modernite’nin Fizikî Âlem’de elde ettiği başarılar çok kışkırtıcı ve ümitlendirici olmuş ve benzeri kaanunlar insan dünyasında da aranmıştır. Meselâ, matematikçi ve astronom Lambert A. J. Quetelet’nin (1796-1874) “insan eylemleri belirli, sâbit kaanunlarla tâbî mi” diye sorduğu suâl [*A Treatise on Man, and the Development of His Faculties, 1842*] yine fen bilimlerinden gelen Auguste Comte’un (1798-1857) “evet” diye cevap vererek [*Cours de Philosophie Positive*] genel olarak insan dünyasında bulduğunu iddia ettiği kaanunlar ve onların üzerine müesses — Fizik’ten aldığı ilhamla ilk adı “Sosyal Fizik” olan — Sosyoloji bilimi de, Marx’ın aynı şekilde verdiği cevap da bu kışkırtma ve ümitlendirmenin bir sonucudur; ama netîcenin tam bir başarıdan uzak olduğu da bir başka mâlûmdur.

Öyleyse, mes’elenin müşkîlâtını anlamak hiç de zor değil; mes’ele, insanın içinde bulunduğu her yerde ortaya çıkan aynı mes’ele: İnsan üzerine felsefe binâ etmek hiç de kolay değil; çünkü, O, Pierre Bayle’ın tâbiriyle, bütün sistemlerin hazmetmekte zorlandığı en sert lokma. Bu sebeple, Milliyetçilik üzerine felsefe yapmak ve teori inşâ etmek, çok fazla parametrenin müdâhil olduğu çok karmaşık bir denklemler yumağını çözmek demektir. Nitekim, meselâ Paul Treanor’un, konu ile ilgili olarak, Milliyetçilik ve Ulus-Devlet teorilerini geliştiren ‘en az’ dokuz adet akademik disiplin [*siyâsî coğrafya, milletler-arası ilişkiler, siyâset ilmi, kültürel antropoloji, sosyal psikoloji, siyâset felsefesi (normatif teori), milletler-arası hukuk, sosyoloji, tarih*] bulunduğunu belirtmesi ve milliyetçilik teorilerini dokuz kategoride toplaması [*siyâset felsefesinde normatif milliyetçi teori, siyâsî ekstremizm olarak milliyetçi teoriler, milliyetçiliğin modernizasyon teorileri, milletlerin modern menşe’ini tartışan primordiyalist teoriler, sivilizasyon teorileri, historisist (tarihselci) teoriler, sosyal integrasyon teorileri, Devlet teşekküllü teoriler, global sistem veya global düzen teorileri*]³ basit bir anlatımla, nice derin bir okyanusta bulunduğumuzu göstermesi bakımından bir îkaz olarak değerlendirilmelidir.

³ Paul Treanor., “Structures of Nationalism”., Sociological Research Online, vol. 2, no. 1: 1.5 ve 1.7 [<http://www.socresonline.org.uk/2/1/8.html>]

III: Milliyetçilik: Yapılması Açıklanmasından Daha Kolay

Yeni Çağ [Analiz], 03 Şubat 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 070; 2004-013; Şubat-01

Doğrudan “Milliyetçilik” nâmı altında açık (manifest) felsefe yapılmasını ve teori inşâ edilmesini geciktiren — ve zorlaştıran — başka birçok sebep daha zikredebiliriz: Milliyetçilik’in siyâsî bir eylem olarak yükseldiği 19ncu — ve müteâkibin 20nci — asırda, bütün eylemini ve felsefesini sınıf mücâdeleleri esâsı üzerine binâ eden milliyetçilik karşıtı Marksizm’in ve Kant’ın kozmopolitanizmlerinin; kezâ, Pozitivizm ve Liberalizm gibi güçlü felsefelerin egemenliğinin; bunun yanında, Milliyetçilik’in daha ziyâde milletlerarası siyâsette pratiğe dönük yeni bir vaziyet alış olmaktan öteye geçerek kristalize bir ideolojik söyleme dönüşebilmesi için, “millet” kavramının da henüz bugünkü mânâ ve muhtevâsını kazanamamış olmasının da te’sîriyle, vaktin henüz erken olmasının te’sirleri; 20nci asırda ise, kendi menfaatini diğerinin zararı, kendi saâdetini diğerinin felâketi üzerine binâ eden ve git-gide hırçınlaşan, sertleşen ve saldırganlaşan kan dökücü Avrupaî milliyetçiliklerin yol açtığı fevkalâde yıkıcı iki dünya harbinin, modern milliyetçiliklerin ana vatani olan Avrupa’da O’nun manifest bir kavram ve bir ideoloji olarak kıymet ve îtibar kaybetmesine sebebiyet vermesinin; kezâ bu saldırgan milliyetçiliklerden bilhassa Nazizm’in insanlığın ortak değerlerini tahrip eden ırkçılığının ayıbının herhangi bir milliyetçilikten ziyâde bizâtihi Milliyetçilik’e fatura edilmesinin; kendi ırkçı milliyetçiliği dışında bütün milliyetçilikleri lânetlemekte fevkalâde başarılı olan Beynelmîlel Siyonizm’in; tek kutuplu dünya döneminde ise küresel hegemonyanın ve tam bir siyâsî bütünleşme sağlayabilmek için bütün üye devletlerin milliyetçiliklerini ezmek mecbûriyetinde olan Avrupa Birliği’nin milliyetçilikleri hedef alan politik, ideolojik ve entellektüel saldırılarının; büyük iddialarla yola çıkan, ancak iddialarının ağırlığı altında ezilen başarısız milliyetçi denemelerin yarattığı hüsrânın te’sirleri v.b.

Ancak, bu menfî faktörlerin aynı zamanda ters bir etkisi de olmuş, bilhassa bir milletler hapishânesi olan SSCB’nin çöküşünün — Rus milliyetçiliği de dâhil — Kapitalizm’in olduğu kadar (O’nun bir ürünü olarak da görülen) milliyetçiliklerin Sovyetik Küreselleşme’ye karşı bir zafer kazanması şeklinde yorumlanması; ABD’nin bir tür süper ulus-devlete dönüşmesi sürecinde Asya’da ise Komünizm’i tadrîcen tasfîye eden Çin’in de bir süper ulus-devlet adayı şeklinde yükselmeye başlaması; Saldırgan Küreselleşme’nin yarattığı Bumerang etkisinin yeniden ve “yeni” bir milliyetçilik dalgasını tetiklemiş olması; AB bünyesinde — henüz zayıf olmakla berâber — milliyetçi dirençlerin ortaya çıkması ve bilhassa AB’nin yeni bir Prusya gibi yorumlanması v.b. faktörler de Milliyetçilik’i yeniden bir ilgi odağına dönüştürmüş ve teorik çalışmaları hızlandırmıştır.

Ancak, yeniden canlanan bir ilgi odağı olmasına rağmen Milliyetçilik’in bir “master” felsefesinin ve teorisinin yapılabilmesindeki zorluklara bir örnek olmak üzere, bundan önce bahsetmiş olduğumuz Paul Treanor’un yapmış olduğu ve göz korkutan heyulânî cesâmetteki milliyetçilik teorileri tasnifinden sonra, şimdi de Joseph Llobora tarafından yapılan⁴ ve üç ana başlık altında toparlanan başka bir milliyetçilik teorileri tasnîfine bir göz atalım. Buna göre, “son zamanlardaki”, yâni aşağı-yukarı 1960 sonrasına tekabül eden milliyetçilik konulu teorik çalışmalar şu başlıklar altında cem’ edilmektedir:

1: Milliyetçiliğin kökenlerini tarihte geriye götürerek etnisiteye ve değişmez, infleksibl fitrata bağlayan Primordiyalist ve Sosyobiolojik Teoriler (C. Geertz, H. Isaacs);

⁴ Joseph Llobora., “Recent Theories of Nationalism”, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Barcelona, Working Papers 1999

2: Etnisiteyi temel alan, onu değişmez değil, değişen, fleksibil, iktisâdi, içtimâî ve siyâsî süreçlerin bir neticesi olarak gören ve bir enstrüman olarak kabûl eden **Enstrümantalist Teoriler** (F. Barth, E. Goffman, S. Olzak, J. Nagel, M. Banton, M. Hechter);

3: Milliyetçiliği, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişin bir sonucu olarak yorumlayan; sınıâleşme, sosyo-ekonomik ilişkiler, siyâsî ve kültürel şartlar gibi parametrelere bağlayan ve tek bir tipoloji altına konması hayli müşkil olmakla berâber, netîce îtibariyle modernitenin bir ürünü olarak görmesi hasebiyle **Modernizasyon Teorileri** olarak adlandırılan teoriler olup bunlar da üç ana başlığa taksîm edilmektedir:

3.1: **Sosyal İletişim Teorileri** (K. Deutsch, D. Rustow, S. Rokkan, B. Anderson);

3.2: **Ekonomistik Teoriler**. Ekonomiyi ve ekonomik ilişkileri çıkış noktası alan bu teoriler de iki ana kümeye ayrılmaktadır:

1: İlk küme, etnisiteyi, soy bilincini bir ‘yanlış bilinçlenme’ olarak kabûl etmeyi bir çıkış noktası seçen **“Markist İlhamlı Teoriler”**:

- a: Klasik Teori (Marx, Engels);
- b: İç Kolonyalizm (M. Hechter);
- c: Eşitsiz Gelişme (T. Nairn);
- d: Dünya Sistemi (I. Wallerstein);
- e: M. Hroch’un teorisi.

2: İkinci kümede, bilhassa Ernst Gelner’in gayri Marksist ilhamlı teorisi bulunuyor.

3.3: Üçüncü küme ise **“Siyâsî-İdeolojik Teoriler”**den oluşuyor. (J. Breuilly, A. Giddens, P. Brass, M. Mann).

Bu listeye daha çok şeyler de eklenebilir şüphesiz: Psikolojik Teoriler vb. gibi. Ancak, bu yazıda bunların üzerinde durulmayacaktır.

IV: Milliyetçilik ve Marksizm: I

Yeni Çağ [Analiz], 06 Şubat 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 071; 2004-002; Şubat-02

Marksizm, muâkibi olduğu Augustinus’dan intikal eden ve Hegel tarafından geliştirilen Lineer tarih felsefesinin ve Aydınlanma’nın kesintisiz İlerleme idesinin bir sonucu olarak, kronolojik hiyerarşide ileri olanın sosyal ve tarihî olarak da ‘ileri’ ve ‘ilerici’ olması gerektiği fikrini çıkış noktası yaptığı için, nasıl ki Modernite’nin bir ürünü ve hattâ yaratıcısı kabûl ettiği Burjuvazi’yi, bu hiyerarşide kendisinden önceki Feodalite’ye nisbetle ileri ve ilerici, kendisinden sonraki Sosyalizm ve Komünizm’e nisbetle ise geri ve gerici addetmekte ise; aynı şekilde, Modernite’nin bir ürünü ve hattâ yaratıcısı kabûl ettiği Millet’i, O’nun siyâsîleşmesi demek olan Milliyetçilik’i ve Millet-Devlet’i (Türkçe’de daha yaygın kullanılan şekliyle Ulus-Devlet’i) de kendisinden önceki formasyonlara göre ileri ve ilerici, kendisinden sonraki, Millet’i aşmış milletler-arası (hattâ milletler-üstü) Proleterya’ya ve O’nun siyâsîleşmesi demek olan Proleterya ideolojisine ve bütün milliyetlerin ve bütün devletlerin silineceği cihanşumûl Proleterya diktatörlüğüne nisbetle de geri ve gerici olarak kabûl etmektedir.

Nitekim, Marks ve Engels, Şubat 1848’de Londra’da yayınladıkları Manifesto’da, Millet’i, Burjuvazi’nin gelişim sürecinin bir ürünü olarak hâsıl olan merkezîleşmenin netîcesinde vücut verilen bir olgu olarak gördüklerini deklare etmektedirler.⁵ Buna göre, kadîm (tarihten bağımsız) değil, tarihî (tarihin bir ürünü) olan, Proleterya’dan önce gelen ve Proleterya’yı yaratarak Komünizm’in yolunu açması hasebiyle *“tam anlamıyla devrimci bir rol oynayan”*⁶

⁵ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. I., s.42

⁶ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. I., s.39

Burjuvazi Devrimi'nin bir inşâı olan Millet (ve dolayısıyla da Milliyetçilik), bu tarihî misyonunu îfâ edince, geriye düşecek ve gerici olacaktır; Burjuvazi'nin tarihteki bu devrimci rolü sonucunda, kendi elleriyle yaratmış olduğu “*kendi mezar kazıcıları*”⁷ ve “*hakîkaten devrimci tek sınıf*”⁸ olan Proleterya, dünyanın her yerindeki evrensel proleteryanın ortak özelliği aynı olmakla artık “millî” değil “evrensel” (milletler-üstü) bir nitelik taşıyacaktır. Ancak, buna rağmen, yine de Proleterya'nın mücadelesinde, bir tür millîlik karakteri bulunmaktadır. Daha sonra aşılacağı için ‘geçici’ olan bu millî karakter, Manifesto’da, “*Proleteryanın burjuvaziye karşı mücadelesi, özünde ulusal bir mücadele olmamasına rağmen, öncelikle ulusal bir biçim taşır. her ülkenin proleteryası, herşeyden önce kendi burjuvasıyla hesaplaşmasını bitirmek zorundadır*”⁹ şeklinde açıklanmaktadır. Yâni, millî olan herşey, tarihî zarûretin gereği olarak, insanlığın nihâî safhası olan Evrensel Komünizm için geçilmesi kaçınılmaz olan bir ara safhaya âit değerlerdir. Bu sebeptendir ki, gerçek (burjuva) anlamıyla ele alındığında Proleterya için millîlik, milliyetçilik, ve vatan gibi kavramlar, nihâî hedef için yaşanması ve aşılması zorunlu olan, bâdehu mîadını dolduracak muvakkat aşamalardan başka bir mânâ ve kıymet taşımazlar. Nitekim, Manifesto’nun müelliflerine göre:¹⁰

“İşçilerin vatani yoktur. Sahip olmadıkları bir şey ellerinden alınamaz. Her ülkenin proleteryası ilk önce siyasal iktidarı ele geçirmek, ulusal sınıf haline gelmek, bizzat uluslaşmak zorunda olduğundan kelimenin burjuva anlamında değil, ama bu anlamda ulusaldır.”

Bu vaziyete göre, işbu “millet ve milliyetçilik” ara safhasını başarı ile geçen Dünya Proleteryası, ortaklaşa hareket ederek insanın insan tarafından sömürüldüğü bütün sistemleri yeryüzünden silip atmaya muvaffak olunca, milletlerin milletleri sömürmesi ve binnetîce, milletler arasındaki düşmanlık da sona ermiş olacaktır. Marks ve Engels’in adetâ, yorgan gidince kavga bitecektir şeklinde hulâsa edilebilecek bu önermesi, Manifesto’da, şu şekilde yer almaktadır:¹¹

“İnsanın insan tarafından sömürülmesini ortadan kaldırın, bir ulusun diğer bir ulus tarafından sömürülmesini de yoketmiş olursunuz. Ulus içindeki sınıfsal antagonizma ortadan kalktığında, uluslar arasında düşmanlık da yok olacaktır”.

Bir örnek olarak vereceğimiz Stalin, Marksist literatürde “*toplumsal hayat alanında ve ulusların gelişme şartlarını ve, haklarını ve birbirleriyle olduğu kadar çokuluslu bir devlet içindeki ulusal grupların birbirleriyle ilişkilerini dile getiren mesele*” olarak tanımlanan¹² “Millî Mesele”yi ele aldığı ve millet, milliyet, milliyetçilik ve millî özerklik gibi konuları irdelediği “*Marxism and the National Question*” adlı eserinde¹³, önce “Millet Nedir” sorusuna “*öncelikle bir topluluktur; belirli kişilerin topluluğu*”¹⁴ diyerek kısa ve özlü bir tanımla cevap vermekte; hemen devamında “*bu topluluk, ırkî olmadığı gibi kabilevî de değildir*” demekte ve örnek olarak bugünkü İtalyan, Fransız, İngiliz ve Alman milletlerinin muhtelif ırklardan ve kabilelerden teşekkül etmiş olduğuna dikkat çekerek, “*binâenaleyh, Millet, ırkî veya kabilevî olmayıp, tarihî olarak teşekkül etmiş bir insan topluluğudur*” sonucuna varmakta; bundan sonra da Millet’in tarihî teşekkülüne temas ederek, bu teşekkülün

⁷ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. I., s.51

⁸ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. I., s.49

⁹ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. I., s.50

¹⁰ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. II., s.59

¹¹ Marx - Engels., Manifesto., Bölüm. II., s.60

¹² “Ulusal Sorun”, Manfred Buhr, Alfred Kosing., Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü., s.270

¹³ Stalin., Marxism and the National Question., From J. V. Stalin, Works, Moscow, 1954, Vol. 2, pp. 300-381

¹⁴ Stalin., Marxism and the National Question., p.303

tesâdüfen vâki' olmadığını ve bir irâdenin ürünü olarak ortaya çıktığını “*binâenaleyh, millet, ârizî veya gelip-geçici bir yığın değil, kararlı bir insan topluluğudur*” şeklinde ifâde etmektedir.

V: Milliyetçilik ve Marksizm: II

Yeni Çağ [Analiz], 07 Şubat 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 072; 2004-015; Şubat-03

Millet'i “Marxism and the National Question” (Marksizm ve Millî Mes'ele) isimli eserinde *ârizî veya gelip-geçici bir yığın değil, kararlı bir insan topluluğu* şeklinde tanımlayan Stalin, aynı eserin ileriki sayfalarında tanıımı daha da netleştirmekte ve Otto Bauer'in izinden giderek şu hâle getirmektedir:¹⁵

“Millet, bir kader birliği ile bir karakter cemâati içinde (birbirine) bağlanmış bir insanlar bütünlüğüdür.”

Bundan sonra “Millî Hareket” başlıklı ikinci bölümde, “Millet'in (sâdece) tarihî bir kategori olmayıp, belirli bir çağın, yükselen kapitalizmin çağının tarihî bir kategorisi olduğunu” söyleyen Stalin¹⁶, bilâhare, Marksizm'in Millet olgusu hakkındaki klasik görüşünü tekrarlayarak, onu “sınıf teorisi” temeline oturtmakta ve bu olgunun esas olarak Burjuvazi'nin bir ürünü olduğunu ve Millet'in yükseldiği bu burjuvazi çağında milletler arasındaki asıl çatışmaların bir bütün olarak milletlerin hepsinin arasında değil, baskın (dominant) milletlerin egemen sınıfları ile, geriye itilen (sömürülen) milletlerin egemen sınıfları arasında olduğunu belirtmekte¹⁷; milletlerin kendi kaderlerini tâyin etme (self-determinasyon) hakkının bulunduğunu ve Proleterya'nın menfaatlerini koruyan sosyal demokratların da bunun mücâdelesini verdiğini ileri sürmekte ve fakat bunun Burjuvazi'nin anladığı anlamda bir millî siyâset olmadığını; bu sebeple, “sınıf bilinci”ne sâhip Proleterya'nın “Burjuvazi'nin milli bayrağı” altında yer alamayacağını belirtmektedir.¹⁸

Millet ve Millî Devlet konusunda, Lenin de, her millî hareketin eğiliminin, modern kapitalizmin ihtiyaçlarının en iyi karşılanabileceği millî devletlerin oluşumuna doğru bir eğilim olduğunu belirttikten sonra, Marksist düzenin gelmesini sağlayacak tarihî şartların teşekkülü için sâdece lüzumlu ve fakat muvakkat bir ara safha olarak kabûl ettiği millî devlet için şunu söylemektedir: “... *bundan ötürü, bütün uygar dünya için kapitalist dönemin tipik, normal devleti ulusal devlettir*”¹⁹ Nitekim, Wilson'un ondört maddelik prensipleri arasında yer alan Self-Determinasyon²⁰ Hakkı'nı ondan daha önce tartışan Marksistlerin bu hakkı müdâfaa etmesinin aslî sebebi de budur. Filhakîka, “*yabancı milletlerden politik olarak ayrılma ve bağımsız milî devletler kurma hakkı*” olarak tanımladığı Self-Determinasyon Hakkı'nı şiddetle müdâfaa eden Lenin, Sovyet Devrimi'nden sonra Rusya'da merkeziyetçi bir

¹⁵ Stalin., Marxism and the National Question., pp.308-309

¹⁶ Stalin., Marxism and the National Question., p.314

¹⁷ Stalin., Marxism and the National Question., pp.315-316

¹⁸ Stalin., Marxism and the National Question., p.322.

¹⁹ Lenin., Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı., 4. Baskı., s.55

²⁰ ABD Başkanı Thomas Woodrow Wilson'ın (1856-1924), I. Dünya Harbi sonrasında, yeni bir milletlerarası düzen için için vaz' ettiği ondört maddeden oluşan, 8 Ocak 1918'deki Kongre konuşmasında ilân ettiği beyannâme. [Bkz: Arthur Link (Ed.), “The Papers of Woodrow Wilson”, 1978, Vol: 45., pp.536-38]. Bu beyannâmenin XII. maddesi, Türk olmayan Osmanlı tebaasının can güvenliğinin ve otonomi taleplerinin imkânlarının sağlanmasını ve ilâveten Çanakkale Boğazı'nın milletlerarası seyrü sefere açılmasını öngörmektedir.

birleşik devlet kurulduktan sonra merkezîyetçilik karşıtı hiçbir fikrin hiçbir sûrette savunulamayacağını ihtar etmektedir.²¹

Tüm çabaların devrimin utkuya kavuşması temeline dayalı olarak, merkezî ve birleşik bir devlet kurulması konusu üzerinde yoğunlaştırıldığı dönem boyunca Parti, federasyon fikrine genel olarak karşı çıkmıştır. Lenin geniş bir devlet çatısı içinde işçilerin uluslararası birliğinin özel bir önem taşıdığını kapitalizm koşullarında federasyon fikrinin merkezîyetçiliğin zayıflamasına yol açarak ilerlemeyi genel anlamda geciktirdiğini vurgulamıştır. 1913 yılı sonlarında Ş. Şahumyan’a şunları yazmıştır: “Biz kesinlikle demokratik merkezîyetçilikten yanayız. Federasyon düşüncesine ilke olarak karşıyız, çünkü bu düşünce ekonomik bağları zayıflatmakta olduğundan tek devlet kavramıyla bağdaşmamaktadır.” Bu sözleri açıkladıktan kısa bir zaman sonra Lenin, birçok ulus bir tek devlet oluşturduğu sürece, Marksçılarm hiç bir şekilde federasyon ilkesini ya da merkezîyetçiliğin herhangi bir karşıtını savunmamaları gerektiğini belirtmiştir. 1914 yılı sonlarına doğru “Büyük-Rusların Ulusal Gururu” başlıklı yazısında Lenin aynı düşünceyi yinelemektedir: Diğer koşulların değişmemesi halinde, kesinlikle merkezîyetçilikten yanayız ve küçük burjuvazinin ülkülerinden biri olan federal ilişkilere karşıyız.”

Kezâ, Millet olgusunu (bilhassa modern anlamı çerçevesinde) bir Burjuvazi ürünü olarak gören Stalin de, her ne kadar milletlerin kendi kaderlerini tâyin etme hakkı bulunduğunu savunsa da²², bir bölüm sonra²³, bütün marksistler gibi, O’nu, sosyalist düzen için ciddi bir ayak bağı olarak görmekte ve Kültürel-Millî Özerlik’in “kötü bir şey” olduğunu; Millî Mesele için bir çözüm yolu olmadığını, işçileri milliyetlerine göre bölmek sûretiyle işçi sınıfının birliğini baltaladığını söylemektedir²⁴

Bunun içindir ki, tarihin belirli bir aşamasında Marksist düzen için bir âlet olarak “iyi” bir vâzife gören millî devlet, artık terk edilmelidir. Çünkü, millet ve “millî devlet, milliyetçilik” gibi ilintili bütün kavramlar, artık tarihin kat’î bir kaderle (tarihî kader, fatum historicum) biteceği noktada, yâni sosyalist düzenden sonra kurulacak ve bütün tarihî bakıyeleri temizleyerek devletsiz toplumun yolunu açacak olan “Tüm Halkın Devleti”²⁵ ile birlikte, bu dönemden önceki her şey gibi ortadan kaldırılacaktır. Çünkü, “millet” gibi bir burjuva ürünü olan “milliyetçilik”, esâs itibarıyla, “ulusal yalnızlaşmada, başka ülkelere güvensizlik duyulmasında ifâdesini bulan bir burjuva ideolojisi ve politika ilkesi olup, birisi egemen ulusun Büyük-Güç şovenizmi, diğeri ise ezilen ulusların yerel milliyetçiliği olmak üzere iki

²¹ Lenincilik ve Ulusal Sorun., Konuk Yay., 4.Baskı., s.287

²² Stalin., Marxism and the National Question., Chapter: III

²³ Stalin., Marxism and the National Question., Cahapter: IV

²⁴ Stalin., Marxism and the National Question., pp.343-344

²⁵ “**Tüm Halkın Devleti.** Bütün halkın çıkarlarını ve iradesini ifade eden bir devlet, komünizmin vücut bulması için bir alet. Tüm Halkın Devleti SSCB’nde sosyalizmin tam ve nihai zaferinin bir ürünü olarak ortaya çıkmış, ve proletarya diktatörlüğü devleti (bak. Proletarya Diktatörlüğü) kendisine düşen tarihsel görevleri tam olarak ifa ettikten ve toplum komünizmin tam-çapta vücut bulması dönemine girdikten sonra, Tüm Halkın Devleti onun yerini alır. Tüm Halkın Devleti’nin başlıca özellikleri şunlardır: bir sınıf baskısı için bir alet değildir, tek bir sosyal temel üzerinde yükselir ve komünist kamusal (public) öz-yönetim’e geçişte bir temel taşıdır. Tüm Halkın Devleti komünizmin tam zaferine kadar varlığını korur. “Tüm halkın iradesini dile getirerek, o, komünizmin maddi ve teknik temellerinin hazırlanmasını organize eder, ve sosyalist ilişkileri komünist ilişkilere dönüştürür, ve emeğin ölçümü ile tüketimin ölçümünü baştan sona kontrol eder, halkın refahını yükseltir, vatandaşların haklarını ve özgürlüklerini, sosyalist kanun ve düzeni, ve sosyalist mülkiyeti korur, halkı bilinçli bir disipline ve çalışma konusunda komünist bir tutuma sokar, ülkenin savunma ve güvenliğini garanti altına alır, sosyalist ülkelerle kardeşçi işbirliğini geliştirir, dünya barışını korur, ve bütün ülkelerle normal ilişkiler yürütür” (SBKP programı). [M. Rosenthal, P. Yudin., Materyalist Felsefe Sözlüğü., Dördüncü Basım., s.506]

türü vardır; ama nihâî safhada, emekçiler için kabûle şâyân değildir; çünkü emekçilerin çıkarlarını sâdece proleter enternasyonalizmi temsil edebilir²⁶

Yâni, Marksist teori açısından Millet, Millî Devlet ve Milliyetçilik, sâdece ve yalnız, Evrensel Marksizm'in gelebilmesinin tarihî şartlarının kaçınılmaz gereği olması bakımından bir değer taşırlar. Türkiye'deki milliyetçi çevrelerin bir kısmında aşırı ve naif bir heyecâna sebebiyet veren, bâzı Marksistlerin tövbekâr olmuşçasına Millî Devlet'i [daha doğrusu, "Millet-Devlet"(Ulus-Devlet)'i] ve Hürriyet ve İstiklâl'i âteşin bir sûrette müdâfaa etmeye başlamalarının asıl sebebinin de bu felsefeden kaynaklandığına dikkat edilmelidir: Marksistler her yerde ve her zaman aynıdırlar ve literatürlerinde aynı kelimeye yükledikleri anlamlar da çoğunlukla, "ötekilerinki" ile aynı değildir: Onların anladığı mânâda millî devlet ve milliyetçilik (bu arada, Türkçe'de "ulusçuluk" ve "ulusalcılık" ile "milliyetçilik" kavramlarının da tam örtüşmediğine dikkat edile), Marksizm'e atlama taşı olarak hizmet etmekten başka bir tarihî vazîfesi ve değeri olmayan, bu vazîfeyi ifâ ettikten sonra tarihin çöplüğüne atılacak olan "burjuva ürünü" âletlerden başkası değildirler. Şu hâlde, Marksizm'in millet, milliyetçilik ve ulus-devlet telâkkîsinin **"araçsal" (enstrümantalist)** bir görüş olduğunu söyleyebiliriz.

VI : Milliyetçilik ve Modernist Teoriler: I

Yeni Çağ [Analiz]., 10 Şubat 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 073; 2004-016; Şubat-04

Bundan önce de sözünü etmiş bulunduğumuz üzere, milliyetçilik teorileri içerisinde önemli bir küme oluşturan ve kendi içinde de muhtelif alt başlıklara taksîm olunan Modernist Teoriler, kısaca ve ana hatlarıyla özetlendikte, "bugün" yaygın olarak anlaşılan ve kabûl edilen şekliyle, gerek Millet'in ve gerekse de Milliyetçilik'in, geleneksel toplum yapısından modern toplum yapısına geçişin bir sonucu olarak, sînâileşme, sosyo-ekonomik ilişkiler, siyâsî ve kültürel şartlar gibi parametrelere bağlı olarak ortaya çıktığını; kısacası, netîce itibarıyla münhasıran Modernite'nin bir ürünü olduğunu çıkış noktası olarak almaktadırlar.

İmdi: Milliyetçilik ile olan organik bağı dolayısıyla Millet üzerinde bir kaç cümle ile de olsa duralım: Millet'in zihnen uydurulmuş bir vehim, gerçekliği bulunmayan bir soyut kavram değil; her ne kadar bu kavram tarihte bir evrimleşme süreci geçirerek değişikliklere uğramış olsa da, hep 'bir şekilde' var-olan bir "şey"e tekaabül eden, toplumsal bir ontolojik değeri, somut bir sosyal içeriği bulunan bir kavram olduğu, bilhassa günümüz şartları muvâcehesinde, her türlü îzahtan vâreste addedilmek iktizâ etmektedir. **"Millet"**, çok kolaylıkla ve kesin olarak, keskin hatlarla tanımlanabilmesi fevkalâde müşkil olan bir kavramdır. Bu müşkilât, kavramın geçirmiş olduğu tarihî istihâleden ve farklı zaman ve mekanlarda, farklı kültürlerde ve farklı perspektiflerden farklı şekillerde tanımlanmış ve anlaşılmış olmasından ileri gelmektedir.

Türkiye'deki vasatî entellektüel hayat, genellikle, kavramların istihâlesini gözardı ederek tarihte bir kerede teşekkül ederek donduğunu ve hiç değişmeden bütün zamanlar boyunca hep aynı kaldığını vehmetmek gibi fâhiş bir hatâ işlemektedir. Hâlbuki kavramlar da bir anlamda bir anlamda canlı organizmalar ve dahi tarih içerisinde akan nehirler gibidirler; her canlı gibi doğarlar, ve her doğan gibi de değişmeye ve hattâ ölüme mahkûmdurlar; beri yandan, bir nehir gibi bir yandan zaman ve diğer yandan da mekân içerisinde akarken, bu iki faktöre bağlı olarak tadları, renkleri, kokuları, muhtevâları birtakım değişim ve dönüşümlere, hattâ başkalaşmalara mârûz kalabildikleri gibi, bütün bu tahavvülât, tebeddülât, tağayyürât ve dahi

²⁶ M. Rosenthal, P. Yudin., Materyalist Felsefe Sözlüğü., Dördüncü Basım., "Nasyonalizm" Md., s.354 (özet)

takallübât, bâzan hem kelimenin kökeniyle ve hem de orijinal ve primordiyal şekilleriyle radikal bir kopukluk hâline dahi ulaşabilmektedir. İşte, Millet, Milliyet, Milliyetçilik kavramları da netîceten tarihîdir; her kavram gibi tarihî bir gelişim ve değişim süreci geçirmişlerdir ve bugün bilinen şekline ancak 19ncu asırda ulaşabilmişlerdir.

Milliyetçiliğin Modernizasyon Teorileri'nin yukarıda sözünü ettiğimiz çıkış noktasının gerek değeri ve gerekse zaafı da bu noktada ortaya çıkmaktadır: Onlar, meselâ Millet, Milliyet gibi kavramların istihâlâ sürecine vurgu yapmakta ve Milliyetçilik kavramının ise tarihen yeniliğine dikkat çekmekte ne kadar haklı iseler, bu istihâlâ öncesinde bu kavramların mevcûdiyetsizliğinin, kavramların onların delâlet ettiği siyâsî ve kültürel karşılıkların günümüz anlamıyla neredeyse radikal bir kopukluk içerisinde olduğunu ve Milliyetçilik'in ise bir "isim" olarak mevcut değilken "cisim" olarak da mevcut olmadığını ve bu konudaki herşeyin sâdece ve yalnızca Modern süreçlere indirgenebileceğini ileri sürmekte de bir o kadar haksızlık ve hatâya düşmektedirler.

Bir örnek olarak vereceğimiz, North Carolina Üniversitesi'nden Craig Calhoun, konuyu ele aldığı "Nationalism and Ethnicity" isimli makalesinde,²⁷ Milliyetçilik söyleminin bâriz bir şekilde modern (bir olgu) olduğunu söyledikten sonra, muhtelif modernistlere mürâcaat ederek, 17nci yüzyılda İngiltere'de Monarşi karşıtı ayaklamaya (H. Kahn, L. Greenfeld), 18nci yüzyılda New York elitlerinin İbery kolonyalizmine karşı verdiği mücadelelere (B. Anderson), Fransız İhtilâli'ne (P. Alter, G. Best), bu ihtilâle ve Alman birliğinin yokluğuna karşı Alman reaksiyonuna (E. Kedourie, J. Breuilly) tarihlenebileceğinin tartışıldığını ileri sürmekte; devâmında, "*erken modern dönemde millet fikri, müşterek ikametle veya müşterek sosyokültürel karakteristiklerle birbirine kenetlenen insanların bir mecmûu olarak, devletlerle ve devletler arasında vuku' bulan çatışmalarda ve devlet inşâında siyâsî ve kültürel çağrışım yapmıştır*" dedikten sonra, bunun da, modern bir siyâsî meşrûiyet teorisi olarak milliyetçiliğin modern yakarışına yol açtığını eklemekte ve Elie Kedourie'nin milliyetçilik söyleminin ideal-tipik olarak teklif ettiği şu üç önermeyi (kaziye) zikretmektedir: "Beşeriyet tabîî olarak milletlere bölünmüştür; milletler tahkîk edilebilir belirli karakteristiklerle tanınır ve yegâne meşrû yönetim şekli de millî öz-yönetimdir". Yine Calhoun'a göre, Milliyetçilik, siyâsî otonomi ve self-determinasyona yönelik modern iddiaların üstün nitelikli formu olmuştur ve bu terim de, günümüzden ikiyüz yıldan daha kısa bir müddet önce Almanca'da Herder ve Fransızca'da Abbe Barruel tarafından tedâvüle sürülmüş olup Ulus-Devlet kavramı ile bağlantısı da Woodrow Wilson'un mâruf formülasyonu (Ondört Maddelik Wilson Prensipleri) ve Milletler Cemiyeti ile kurulmuştur.

VII: Milliyetçilik ve Modernist Teoriler: II

Yeni Çağ [Analiz], 13 Şubat 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 074; 2004-017; Şubat-05

Bundan önce de kısaca açıklamış olduğumuz gibi, bütün fraksiyonları ile birlikte, Milliyetçiliğin Modernizasyon Teorileri, Milliyetçilik'in hem bir ürünü ve hem de onun geliştiricisi olması bakımından Modernite ile sıkı bir bağlantı içerisinde bulunduğunu temel çıkış noktası olarak seçmektedirler. Bu sütünlarda detayına girmemiz imkânsız olan bu çok geniş teoriler koleksiyonu için kifâf-ı nefis sadedinden olmak üzere, çok kısaca hulâsa etmek kastıyla, bir küçük örnek olarak vereceğimiz Encyclopaedia Britannica, "*fertlerin ulus-devlete sadâkat ve bağlılığının diğer ferdî veya grup değerlerine nisbetle daha üstün olduğu kaziyesi üzerine kurulu ideoloji*" olarak tanımladığı Milliyetçilik için, "modern bir harekettir" demekte

²⁷ Craig Calhoun., "Nationalism and Ethnicity", Annual Review of Sociology., Vol.: 19 (1993), pp.211-239

ve şunu eklemektedir: “*Tarih boyunca insanlar kendi tabîi ve fitrî topraklarına, ebevenlerinin geleneklerine ve müesses otoritelere bağlı olagelmışlerdir; fakat milliyetçiliğin genel olarak kamu ve özel (mahrem) hayatını şekillendiren içselleştirilmiş bir hissetme ve en büyüğü olmasa (bile), modern tarihi belirleyen en büyük âmillerden birisi olmaya başladığı 18nci yüzyıl sonuna kadar bu hâlde değildi*”.

O hâlde neydi bu “bu hâlde olmayan”; veya başka bir ifâdeyle, nedir bu “bugünkü anlam ve içerik” ve nedir Modernite ile olan bu derin alâka? Cevabı hem kolay ve hem de zor. Kolay olan tarafı kısaca şu: Modernite ile birlikte, insanların, bilhassa “din” gibi başka kollektif kimlikleri ikincileştirerek kendilerini, adına millet (nation) dedikleri iktisâdî, siyâsî, kültürel ve medenî bütün münâsebetlerde merkeze yerleştirdikleri belirli ve belirleyici, çok güçlü, çok kapsayıcı, adetâ varlık âlemindeki yerlerini ve var-oluşlarını birinci dereceden anlamlandıran bir “kollektif kimlik” ile tanımlamaları; işbu milletin adını taşıyan ve yalnız ona inhisar eden, ‘başkaları’ ile paylaşmak istemedikleri bir tek ve tekil devlet istemeleri. Zor olan tarafı da, eğer bunun adı Milliyetçilik ise, sâdece Modernite ile zuhûr etmiş, daha önce hiçbir benzeri, en azından prototipi, ‘ilk-seli’ (primordiyali) bulunmayan, radikal olarak yep-yeni bir şey olduğu iddiasının yeterince iknâ edici olamaması. Şöyle de diyebiliriz: Milliyetçilik, daha Modernite öncesinde var-olan ‘ilk-sel’ biçimlerinin diyalektiksel bir dönüşüm geçirerek ve “aşılarak” keyfiyet (kalite) îtibâriyle kavuşmuş olduğu radikal olarak farklı yeni bir hâli midir, yoksa o ‘ilk-sel’ şekillerinin sâdece kemmiyet (kantite) îtibâriyle daha ilerlemiş yeni biçimi midir, ya da bunların hiçbirisi olmayıp, yine radikal olarak farklı, ama eski ile irtibatsız bir keyfiyet midir?

Söz çok uzayabilir; kestirmeden gitmekte fayda var: Üçüncü şık imkânsız; çünkü o takdirde boşlukta doğmuş olurdu. Doğrusu, ikincisi olmalı. İlkin, Modernite, kendisinden öncekinin içinden çıkan, ama onu aşan, diyalektiksel bir dönüşümle aşan radikal bir yeni keyfiyet; fakat sıra Milliyetçilik’e gelince işbu “aşma” keyfiyeti belirgin bir farklılık arz ediyor.

İmdi: Bu hâliyle Milliyetçilik elbette yeni ve bugüne âit ve, Modernite ile bağlantılı. Zîra, temelinde modern bilimlerin bulunduğu ve insan ile eşyâ arasındaki münâsebetlerin daha önceki dönemdekilerle radikal bir şekilde farklı olarak yeniden inşâ olunan ve sonuçta insan ile insan münâsebetlerinin de daha önceki dönemdekilerle radikal bir şekilde farklı olarak yeniden inşâ edildiği yepyeni bir dünya kurulmasını intâc eden *Modernite, kollektif kimlik algılamalarını da kökten değiştirmiştir*. İşte “modern anlamıyla milliyetçilik” çok kısaca budur: Modernite’nin sonucu olan Sanâyi’ Devrimi’nin homojenleştirdiği toplumların varlık ve oluşlarını anlamlandıran yeni kollektif kimlik algılaması ve hattâ daha ötesi: Yeni bir dünya kurmanın ideolojisi.

Ama, acaba bu bir “aşma” mıdır? İşte burası, üzerinde çok teemmülle düşünülmesi gereken çok hassas bir husus, adetâ konunun can damarıdır. Çünkü, “aşmak” bir diyalektik terimdir ve “yeninin eskiyi nefyetmesi” (red/inkâr), eski ile bağlarını koparması demektir; bunu daha sonra ele alacağım.

VIII: Milliyetçilik ve Modernist Teoriler: III*

Yeni Çağ [Analiz].., 16 Şubat 2004, Pazartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 075; 2004-018; Şubat-06

Milliyetçiliğin tamâmiyle modern bir tavır, Modernite'nin bir ürünü olduğunu ileri süren modernistlerin, haklı oldukları birçok husus bulunduğu da bir gerçek. Şöyle ki; Milliyetçilik bir “kavram” olarak daha önce mevcut değil, ama bir “var-oluş” (ekzistans) olarak, hep var idi; kökleri Modernite'nin çok öncesine uzanıyor: Modernistlerin göremediği taraf burası. Milliyetçilik'in ayrılmazı olan Millet terimi ise daha önce var-olan ama format değiştiren bir kavram; önemli bir ölçüde doğru olan teşhisleri de burada. Yâni, yaygın olarak zannedilenin aksine, O dahi her kavram gibi sâbit ve ber-karar değil; doğuyor, geliyor, semantik kaymalara mâruz kalıyor ve dahi kesin ve keskin bir tanımının yapılması da o kadar kolay görünmüyor.

Meselâ Batı dillerinde “millet” anlamındaki “nation”, Latince “doğmak” anlamındaki “nasci” kökünden türemiş olan ve geniş anlamıyla “ırk; doğan bir şey”, özel anlamıyla da “muayyen bir yerde yaşayan insanlar, halk” anlamındaki “natio” kelimesinden gelmekte olup, bugünkü anlamına kavuşması hayli yeni sayılır; ama yine de eski anlamının bütün-bütüne kaybolmuş olduğu da söylenemez. Meselâ, günümüz İngilizce lûgatlerindeki belli-başlı mânâları [meselâ, Webster's Third New International], *belirli bir dil ve kan ile birbirine bağlanan insanlar; benzer müesseseler, âdetler, sosyal homojenlik duygusu ve karşılıklı ilgi ile bağlanan insanlar; belirli bir bağımsız devlete tâbî olarak ikaamet edenler* v.b. olup, ayrıca, özel bir anlamı da *Kızılderili kabilelerine verilen ad (msl: Navajo Nation)* şeklindedir.

Max Weber, örgütlü topluluklar için kullanılan bir hukukî kavram olarak ‘natio’ adına ilk kez üniversitelerde ve kilisenin reform konsillerinde rastlandığını; ama bu dönemde bunun millî dil ile bir bağlantısının bulunmadığını ve bu bağlantının [yâni dil (language) ile millet (nation) arasındaki bağlantının] tümüyle modern bir olgu olduğunu²⁸, Hobsbawm ise, bu kelimenin 19ncı yüzyıl sonunda bugünkü anlamıyla lûgatlara yeni-yeni girmeye başladığını bildirmektedir²⁹.

Millet kelimesinin çok eski olmasına karşılık, Millet ve Milliyet kavramlarının bilinen anlamıyla oldukça yeni olduğunu söyleyen von Mises, onsekizinci asrın ikinci yarısından itibaren adım-adım gelişen bu kavramların politik düşüncede merkezî bir rol kazandığını belirtmekte; aynı devletin hükümler alanında yaşamının millet duygusunun gelişmesindeki önemini kabul etmekle beraber bunun kesin bir şart olmadığını söylemekte ve örnek olarak Almanya dışında yaşayan Almanları vermektedir. Kendi çağında çok egemen olan Irkçılık fikirlerine karşı çıkarak Millet ve Irk'ın çakışmadığını; hiçbir milletin safkan olmadığını, bütün halkların ırkların bir karışımından yükseldiğini, Ata'nın (Soy'un) bir millet için belirleyici bir şart olmadığını; gerçek hayatta birçok kuvvetin etkin olduğunu ve bunlardan birisinin de “dil cemâati” olduğu söylemekte ve Millet'i bir “konuşma cemaati” olarak tanımlamakta, Milliyet'in esâsının dilde yattığını ileri sürmektedir³⁰

Türkçe'deki Millet kelimesi de, dar anlamıyla günümüz Türkçesinde hâlâ belirli bir grup insanı işaret eden — “Hey millet! Ne var ne yok!” ifâdesinde olduğu gibi — arkaik anlamını korumuş olmakla beraber, bir tekâmül sürecinde bugünkü anlamına ulaşmıştır. Arapça asıllı olup Kur'ân-ı Kerim'de onbeş yerde geçmekte olan ve bunların tamâmında da *belirli bir dine*

* NOT: 14 Şubat Cumartesi (dün) günü yayınlanan bu yazıda, anlam kaybına yol açan bazı tekrarlar ve kesintiler vuku' bulmuş olduğundan, 16 Şubat Pazartesi günü yeniden yayınlanmıştır — D.H.

²⁸ Max Weber., Sosyoloji Yazıları., s.267

²⁹ E. Hobsbawm., 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik., s.29-34

³⁰ Ludwig von Mises., Nation, State and Economy., “The Nation as a Speech Community”, s.34

mensub olanları veya bu belirli dinin kendisini işâret eden bu Türkçe kelime (Arapça'da bunun yerine kullanılan kelime “eş-şâ’bu”dur), bir terim olarak, tarih içerisinde bir evrim geçirerek primordiyal şekline göre hayli farklı bir anlam taşır hâle gelmiş olup teknik seviyede en olgun şekline ulaşması hayli yakın bir zamâna târihlenmektedir ve bu hâliyle modern bir terimdir. Onun arkaik Türkçe karşılığı olan Budun/Bodun ise, içinde bugünkü “millet” anlamını çekirdek olarak barındıran, ama tıpkı Natio’da olduğu gibi “halk” mânâsı daha kuvvetli olan bir kelimedir; Ulus ise, büyük bir ihtimâlle aynı ortak değerleri üleşen insan topluluğunu ifâde eden, Türkçe “üleş/ülüş”ten türetilmiş olup Moğolca’ya giren ve oradan tekrar Türkçe’ye dönen, Budun’a nisbetle daha alt düzeyde bir teknik anlamı hâvi olan ve aynı zamanda şehir anlamına da gelen sun’î bir kelimedir³¹ ve fikrimce günümüzde kazanmış olduğu anlamı “Millet”e nazaran farklılık arz etmektedir.

IX: Milliyetçilik ve Primordialist Teoriler: I

Yeni Çağ [Analiz], 17 Şubat 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 076; 2004-019; Şubat-07

Hâsılı; modernistlerin tezlerinde ciddiye alınmayı gerektiren hayli hususlar var; ama bu, onları bütünüyle haklı kılmaya yeter mi?...

Modernistlerin bâzı bakımlardan haklılıklarını kabûl etmekle birlikte, bütün olarak ele alındığında millet ve milliyetçilik olgularını tam olarak açıklayabilmek noktasında yetersizliklerine işâret eden Anthony D. Smith, *“Modernistler bir bakıma haklıdırlar. Batı Avrupa’da belli bir ‘ulusal’ duyguya onbeşinci yüzyıl sonu veya onaltıncı yüzyılda rastlanırken, ideoloji ve hareket olarak milliyetçilik onsekizinci yüzyıl sonunda ortaya çıkan bir olgudur”* demektedir³² ve 1648 Vestfalya Antlaşması ile Avrupa devletler sisteminin teşekkül etmeye başladığını, ulus-devletlerin bundan takriben iki asır kadar sonra ortaya çıktığını ve dolayısıyla siyâsî bir form olarak ve bu bağlamda “millet” ve “millî karakter”in modernliğine işâret etmekte; fakat hemen müteâkip paragrafta, *“bu görüşle ilgili güçlükler vardır”* dedikten sonra şunları eklemektedir: *“Çünkü Yunanlıların ve Romalıların kendi kültürlerini paylaşmayan ve kendi kent-devletlerinden gelmeyen ‘halklara’ ve Antik Mısırlıların Nübyelilere ve Asyalılara bakışı ile Mezopotamya kültüründen ve İncil’den kaynaklanan ayrımlar gibi ‘modern’ ulusal kimlik ve karakter fikrine ilişkin şaşırtıcı paralellikleri modern öncesinde hatta antik dünyada bile buluyoruz”*. Bundan sonraki cümle ise en dikkat çekici ve en vurgulu olanı hiç şüphesiz:

“Yine antik dünyada pek çok bakımdan modern milliyetçiliğe benzer hareketlere rastlıyoruz.”

Smith, buna ilâveten ulus-devletin primordial formlarının dahi Antikite’de görüldüğünden bahsettikten sonra tezini desteklemek için Batı ve Ön-Asya tarihinden örnekler de vererek *“ulusları ve milliyetçiliği tamamen modern olgular olarak değerlendirmekte haklı mıyız?”* diye sormakta ve *“... milliyetçilikle ilgili özel olarak modern bir şey yoktur; ayrıca ‘modern koşulların’ değişmesiyle ortadan kalkması mümkün görünmemektedir”* demektedir.

³¹ Bkz.: İ. Kafesoğlu., “Yanlış Kullanılan Türk Kültür Terimlerinden Birkaç Örnek: Ulus, Yasa, Kurultay”., İ.Ü., 1982

³² Anthony D. Smith., *Ulusların Etnik Kökeni.*, s.33

Smith'in tesbîti haklı; ancak, primordialistlerin ikiye ayrılmasına sebebiyet veren şu suâl de mühim³³: “Milletler ve milliyetçilikler sürekli ve tabîî, (yâni fitrî-D.H.) midir?” Burada Modernizm’e karşı olmakla berâber, kollektif kültürel bağların ve duyguların Antik çağlardan beri var olmaları yanında bunların ‘tabîî/fitrî’ olmaktan da öte “evrensel” olduğu tezinden hareket eden “**Perennializm**”e de temas eden Smith bu fikre karşı eleştirel bir tavır almakta ve iddialarını açıklamakta yetersiz kaldıklarını ileri sürmektedir.

İmdi, “*Mutlak bir belirsizlik taşıyan “millet” teriminin ardında herhangi bir nesnel öge varsa, o da siyaset alanına ilişkindir. ./.../Millet, kendini bağımsız bir devlet biçiminde ifade edebilen bir duygu birliğidir; o halde millet, normal olarak kendi devletini de yaratma eğilimi taşıyan bir topluluktur*” diyerek Millet’i öncelikle ekonomik veya başka herhangi bir faktörle değil “siyâset” ile târif eden Max Weber’e kulak verecek³⁴ ve Milliyetçiliği de işbu siyâsetin retoriği, projesi, ideolojisi olarak tanımlayacak olursak, kendisini belirli bir kültürel ve/veya siyâsî birliğin bir üyesi olarak gören, aynı soy kökenine, aynı dile veya aynı dil âilesine bağlı insanların oluşturduğu birimin Millet olarak tanımlanması ve böylelikle Millet ve Milliyetçilik’in Antik ve Modern çağlardaki mânâ ve muhtevâsı bakımından fazla bir fark arzetmediğini de görebilir ve bu konuda hayli mebzûl miktarda kanıt sunabilir, hattâ, bu kavramların birer isim olarak mevcut olsun ya da olmasın bu hususta pek dikkat edilmeyen husûsî bir sâha göz önüne alındığı takdirde ‘eski’ hâlinin bugünkünden daha da güçlü olduğunu dahi söyleyebiliriz ki bu saha “din”dir. Nitekim, tamâmı pagan olan eski dinlerin nerdeyse hemen hepsi bütün insanlığa şâmil, yâni cihanşumûl (evrensel, daha doğrusu, ekümenik) değil, kendisini belirli bir kültürel ve/veya siyâsî birliğin bir üyesi olarak gören, aynı soy kökenine, aynı dile veya aynı dil âilesine bağlı insanların oluşturduğu belirli insan topluluklarına münhasır “millî dinler”dir: Türklerin tanrıları Türklerindir, Çinlilerin tanrıları Çinlilerin, Greklerin tanrıları Greklerin v.s.; bu tanrılar öncelikle onları korur, onların vatanlarını gözetir ve hattâ onların dillerini konuşur. Eski Türk dininin en mütekâmil şekline ulaşmış olduğu Kök-Türkler döneminde dahi Kitâbeler’deki şu ifâdeler “**Kök Tengri’nin öz evlâtları**”nın kimler olduğunu göstermeye yeterlidir:

“Türk budun yitmezün teyün, yoluk ermezün teyün üze Teñri terermiş..” [“Türk milleti yok olmasın diye, Türk milleti feda olmasın diye “Üstteki Teñri” dermiş...”]³⁵

“Üze Kök Tengri asra yagız yer kılıntıukda ekin ara kişi oğlu kılınmış. Kişi oğlınğa üze eçüm apam Bumın Kagan, İstemi Kagan olurmu. Olurupan, Türik bodunun ilin törüsün tuta birmiş, iti birmiş.” [“Üstte mavi gök (Kök Tengri), altta da yeryüzü yaratıldığında, ikisinin arasında insanoğlu (kişioğlu) yaratılmış. İnsan oğullarının üzerinde de atalarım, dedelerim Bumın Kağan, İstemi Kağan hükümdar olarak tahta oturmuş. Tahta oturarak, Türk halkının devletini ve törelerini yönetivermiş ve düzenleyivermişler]³⁶

X: Milliyetçilik ve Primordialist Teoriler: II

Yeni Çağ [Analiz], 20 Şubat 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 077; 2004-020; Şubat-08

Milliyetçiliğin antik devletlerde ve hattâ herhangi bir şekilde devlet kavramı altına konamayacak örgütlenme tarzları içerisinde yaşayan toplumlarda dahi kökenlerinin mevcut

³³ Anthony D. Smith., Ulusların Etnik Kökeni., s.34

³⁴ Max Weber., Sosyoloji Yazıları., s.256

³⁵ Ongin Kitabesi., Cephe: 3. [Bkz: H. N. Orkun., Eski Türk Yazıtları., s.128]

³⁶ Orhon Kitabeleri (Bilge Kağan), Doğu: 2, 3. [Bkz: T. Tekin., Orhon Yazıtları., s.37]

olduğu ve bunların bâzı bakımlardan, günümüz modern milliyetçilikleriyle esasta radikal bir farklılık arzemediği fikrini müdâfaa eden primordiyalist teorisyenlerin bu görüşlerini te'yid edecek verilerden birisinin de, İslâmiyet ve Hristiyanlık gibi ekümenik dinler dışındakilerinin ekseriyetinin “millî” veya millî olduğu söylenebilecek karakteristik bir nitelik taşımakta olduğunu söylemiştik. Filhakîka, nasıl ki eski Türklerin dinindeki Tanrı münhasıran “Türklerin tanrısı” ise, benzer şekilde, Mısırlıların tanrıları da münhasıran onlarındır v.s. Felsefede Tanrı'yı insan şekilli tasavvur etme anlamındaki Antropomorfist Teoloji, bize, pagan kültürlerin hemen tamâmında her toplumun kendisine mahsus, ‘kendisi gibi’ tasavvur ettiği tanrılarla dolu bir panteona sâhip olduğunu göstermektedir. Mısırlıların tanrılarının ‘koptî-formlu’ olması gibi, Greklerin tanrıları da, ‘grek-formlu’ idiler. Xénophanes (M.Ö. 570-475), bir eserinde “*Tek bir Tanrı, tanrılar ve insanlar arasında en ulu/ Ne kılıkça insanlara benzeyen ne de düşünmece*” dedikten sonra şunları eklemektedir.³⁷

“Fakat ölümlüler doğduğunu sanıyorlar Tanrıların,
Ve kendileri gibi giyimleri, sesleri ve şekilleri olduğunu
Elleri olsaydı öküzlerin, atların ve arslanların
Yahut resim ve iş yapabilselerdi insan gibi
Atlar atlara, öküzler öküzlere benzer
Tanrı tasvirleri çizerler ve vücutlar yaparlardı
Herbiri kendinin şekli nasıl ise ona göre.
Habeşler kendi Tanrılarının basık burunlu ve kara,
Thrakialılar da gök gözlü ve kızıl saçlı olduklarını sanmakta”

Filozof elbette haklı: Greklerin tanrıları öylesine ‘kendilerinden’dir ki, onlarla yurttaşlıklar; çünkü aynı toprağı paylaşırlar.

Bu konudaki dikkat çeken bir başka örnek de, bir devletleri olmayan ve millet şeklindeki bir örgütlenmenin en alt basamaklarına dahi gelemeyen kuzey Amerika yerlilerinin Tanrı tasavvurlarını deşifre etmesi bakımından bir belge niteliğinde olan Suquamish kabîlesinin lideri Şef Seattle’ın (1786-1866), teslim almak için kendilerine gelen Amerkan heyetine irâd ettiği 1854 tarihli meşhur nutkundaki şu ifâdelerdir:³⁸

“Sizin tanrınız bizim tanrımız değildir. Sizin tanrınız sizin insanlarınızı sever ancak, benimkilerden nefret eder. O, güçlü, koruyucu kollarını beyazların üzerine sevgiyle gerip onlara bir babanın oğluna yaptığı gibi yol gösterir. O, kızılderili çocuklarını da korur ancak, gerçekten onun çocuklarıysa. Bizim tanrımız bizi korur. Sizin tanrınız sizin insanlarınızı hergün daha da güçlü kılar./.../ Beyaz adamın tanrısı bizim insanlarımızı sevmez ve korumaz. Bizim insanlarımız yardıma muhtaç öksüz ve yetimlere benzerler./.../Eğer ortak bir tanrımız varsa, taraf tutuyor olmalı. Biz onu asla görmedik. O, size haklar verdi, fakat kızılderili çocukları için hiçbir sözü olmadı. Hayır; biz farklı köklerden gelen, farklı kaderlere sahip iki ayrı ırkız. Ortak çok az şeyimiz var.”

Bu konudaki en dikkate değer örnek ise, bilinen sahîh peygamberlerin ekseriyetinin kendisine gönderildiği Yahûdî kavminin, bu resûllerin “dîn” gibi en üstün bir değer ve müessesenin millî değil milletler-üstü olduğunu ve Allah’ın hiçbir kavmin husûsî koruyucusu olmadığını, hiçbir kavmi diğerine üstün ve âmir, diğerlerini de ona kul-köle kılmadığını, üstünlüğün yalnızca takvâda olduğunu tebliğ etmesine rağmen, bu ilâhî mesajları dejenere ederek ve Allah’ı dahi millîleştirerek en bağnaz ve en kaba, en saldırgan milliyetçilik örneğini binlerce yıldan beri sergilemesidir.

³⁷ Xénophanes., “Doğa ve Alay Şiirleri” adlı eserinden [W. Kranz., Antik Felsefe., s.40-41]

³⁸ “Chief Seattle’s 1854 Oration” - ver . 1, Authentic Text of Chief Seattle’s Treaty Oration 1854

Şâyet bir cemiyet, Tanrı ile arasında bu şekilde şahsî ve ferdî bir bağlantı kuruyorsa, bunun adına, *din üzerinden yapılan bir milliyetçilik* denmeyecekse ne denecektir?

Kendisini belirli bir kültürel ve/veya siyâsî birliğin bir üyesi olarak gören, aynı soy kökenine, aynı dile veya aynı dil âilesine bağlı insanların oluşturduğu birimin Millet olarak anılması gerektiğini söyleyen Weber'i referans olarak aldığımız takdirde, Platon'un şu sözleri bir milliyetçilik manifestosu değil de nedir?³⁹

“Ben diyorum ki, bütün Yunanlılar bir soydandır, akraba sayılırlar... Soyca ve kanca yabancılardan ayrılırlar./.../Yunanlılarla yabancılar dövüşürse, buna savaş diyeceğiz; çünkü bunlar gerçekten düşmandır birbirine. Yunanlılar Yunanlılarla dövüşürse, Yunan ülkesinde bozukluk, ikilik var diyeceğiz. Bu dövüşün adı da çatışma olacak; çünkü bütün Yunanlılar dosttur aslında./.../(Yunanlıların) Yunanlılarla araları bozulursa bir çatışma diyecekler ona./.../Böyle olunca da bir gün barışacaklarmış gibi kavga edecekler./.../Anlaşmaya çalışacaklar onlarla. Köle yapmaya, yok etmeye kalkmayacaklar onları. Yola getirilecek dost diye görecekle, düşman diye değil./.../ Yunanlı oldukları için, Yunan ülkesini yağma etmeyecekler, evleri yakmayacaklar. Bir devletin erkek, kadın, çocuk bütün yurttaşlarına hasım gözüyle bakmayacaklar, yalnız ara bozanlara çatacaklar, ki onlar da her zaman küçük bir azlıktır. Çoğu dostları olan insanların topraklarını perişan etmeyecekler, evlerini yıkmayacaklar. Suçlular ezilip, suçsuzlar öcünü alınca da çatışmayı sona erdirecekler.”

XI: Milliyetçilik ve Primordialist Teoriler: III

Yeni Çağ [Analiz]., 21 Şubat 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 078; 2004-021; Şubat-09

Milliyetçilik (Nationalism) ile Vatanseverlik (Patriotism) arasında zarûrî bir bağ bulunup-bulunmadığı sorusuna, ikincisini daha üstün addeden G. Orwell ya da K. Deutsch gibi düşünürlerin verdiği menfî cevaplara karşılık meselâ E. Hobsbawm gibileri de müsbet cevap vermektedirler ki, her vatanseverliğin aynı zamanda milliyetçilik addedilmesi konusunda ihtiyatlı davranmak kaydıyla, bu bağın mevcûdiyetinin reddedilmesinin mümkün olmadığına dikkat çekerek; bu nokta-i nazardan en kadîm vatanseverlikler ve dolayısıyla da milliyetçilikler ile en modernleri arasında radikal bir ayrıma gidilmesinin de mümkün olmadığını; yâni kısacası, milliyetçiliğin ayrılmazlarından olan vatan sevgisinin ve dolayısıyla da milliyetçiliğin, özü itibâriyle dün ne ise bugün de o olduğunun hakkını teslim etmeliyiz. Meselâ, bundan önce vermiş olduğumuz Platon örneğindeki Helen milliyetçiliğinin primordial (ilk-sel) şekli nasıl ki modern şekli ile neredeyse ayırd edilemezlik gösteriyorsa, aynı filozofun, ülkesinden söz ederken onu “*bu güzel Yunan ülkesi*” olarak vasıflandırması da,⁴⁰ benzer şekilde, Helen vatanseverliğinin primordial şeklinin de modern şekli ile neredeyse ayırd edilemezlik gösterdiğini ibraz etmektedir. Tabiatıyla Platon tek ve nevi şahsına münhasır örnek olmadığı için bu bağlantı umûmîdir. Nitekim, Orhon Kitâbeleri’nde ekseriyetle “Türk Tanrısı” [Türük Tengrisi] ibâresinin kullanıldığı her yerde onunla birlikte anılan ve arkaik Türk Şamanizmi’nde “yeryüzü ilâhları” anlamını taşıırken mütekâmil Kök-Türk dininde “kutsal vatan toprağı” anlamına dönüşen⁴¹ Iduk Yer-Sub (Kutsal Yer-Sular) kavramı ile ifâde edilen ve Üniversalist Türk Devlet Doktrini’nde dünyanın merkezi sayılacak kadar tâzîm ve tebcîl edilen Vatan’a duyulan yüksek ve ulvî sevgide cisimleşen antik Türk

³⁹ Platon (Eflâtun) ., Devlet., 470.c v.dv.

⁴⁰ Platon (Eflâtun) ., Devlet., 608.a

⁴¹ B. Ögel., Türklerde Devlet Anlayışı., s.17

vatanseverliği ile, Namık Kemal'in "... her dinde, her millette, her terbiyede, her medeniyette hubb-ı vatan en büyük faziletlerden, en mukaddes vazîfelerdendir" ifâdeleriyle manifeste ettiği⁴² modern Türk vatanseverliği arasında radikal bir fark olmadığı da müşâhede edilebilmektedir.

Milliyetçiliğin, antik ve modern biçimleri arasındaki farkın radikal bir ayrım olmadığı konusundaki önemli göstergelerden birisi de, her milletin kendisini tanımlarken referans olarak aldığı "öteki"ne karşı tutumudur. İnsanoğlu öncelikle herşeyin merkezine kendisini, "Ben"i kor, sonra en yakınlarını. Bizler yukarıya doğru ebeveynlerimizi, aşağıya doğru evlâtlarımızı, yanlara doğru da akrabalarımızı tabîî ve fitrî bir duygu ile severiz; bunu, bizlerle aynı dil, aynı din vb. ortak değerlere sâhip olanlar izler; böylelikle, etrafımızda git-gide büyüyen yarıçapları ile bizleri kuşatan, ihâta eden çemberler ile Ferdî Ben'den İçtimâî Ben'e ve İçtimâî Asabiye'ye intikal etmeye başlarız. Nasıl ki "vatan", dünyanın diğer topraklarına nazaran fizikî değil, mânevî bakımdan husûsî bir imtiyaz ve öncelik sâhibi bir toprak parçası ise ve nasıl ki vatanımızı sâdece vatanımız olduğu için seversek; aynı şekilde, yakınlarımıza duyduğumuz fitrî sevgi de böyledir: Anne ve babamızı sâdece anne ve babamız, evlâtlarımızı da sâdece evlâtlarımız oldukları için severiz, milletimizi de hakezâ; her sağlıklı ruh için tabîî olanı budur.

İşte, "öteki"nin başladığı çizgi de burasıdır; İçtimâî Ben'in diğer içtimâî benlerden ayrıldığı bu çizgi, milliyetçilik duygusunun da beslendiği kaynaklardan birisidir ve onun da antik ve modern biçimleri arasında radikal bir fark yoktur. Öylesine ki, hiçbir eserinde "milliyetçilik" diye bir terim kullanmamış olmasına rağmen milletlerin yükseliş ve düşüşlerini metafizik bir kökene, Dünya Tini'nin (Geist) tarihteki ilerlemesine bağlayan ve Geist tarafından her dönemde husûsen tâyin edilen "seçkin millet" için ancak bir kere zirve hakkı tanıyan, öteki milletlerin tinlerinin O'nun karşısında kesinlikle hiçbir hakları olmadığını ve evrensel tarih içinde bir hesaba katılmayacaklarını söyleyen ve de tarihin biteceği son noktada Germanlar'ı Geist tarafından seçilmiş ve tarihe düğüm atacağından dolayı da "en seçkin millet" îlân eden Hegel ile, "*Soğuk memleketlerde Avrupa'da (Aristo, Avrupa diye Yunanistan dışındaki diğer Avrupa topraklarını kastetmektedir) yaşayanlar genel olarak cesur olurlar. Fakat zekâ ve marifetlilik bakımından geridirler. Bundan dolayı, bağımsızlıklarını muhafaza etmelerine rağmen siyasi teşkilatları yoktur. Başkalarına hükmetmek kabiliyetinden mahrumdurlar. Halbuki Asyalılar zekidirler, bulucudurlar, fakat cesaretleri kıttır. Onun için daima hüküm altındadırlar, köledirler. Bu ikisinin ortasında bulunan Helen kavmi ise karakter bakımından da ikisinin ortasındadır; yani hem cesur hem zekidir. Bundan dolayı bağımsız yaşıyor, bütün kavimlerden daha iyi idare ediliyor...*" diyen Aristoteles⁴³ veya "*Tanrı irâde ettiği için tahta oturdum; dört yandaki milletleri nizama soktum*" derken dindarlığı yanında dünyayı yönetmenin millete verilmiş semâvî bir vazîfe ve hak olduğuna duyduğu inancı da dile getiren Bilge Kağan⁴⁴ arasında dahi radikal bir fark görülemez.

XII: Milliyetçiliğin Kıdemi

Yeni Çağ [Analiz], 24 Şubat 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 079; 2004-022; Şubat-10

Her ne kadar modernite öncesi ve sonrası biçimleri arasında önemli farklar olsa da, Milliyetçiliğin, sâdece tarihin belirli bir dönemine mahsus olmayıp, kıdem sahibi olduğuna ilişkin en önemli göstergelerden birisi de, bilhassa, İbn Haldûn'un da belirttiği gibi, siyâsî

⁴² Namık Kemal, "Vatan", Makalât-ı Edebiyye ve Siyasiyye., İstanbul, 1327, s.320-330., Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi., C: II, s.222

⁴³ Aristo., Politika., Kitap: VII, Bölüm: VII [MEB Yayınları., s.168]

⁴⁴ Osman Turan., Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi., C: I, s.94

olarak teşkilatlanmış toplumların Coğrafya ve İktisad gibi menfaat kesişmeleri yaratan faktörlerin şekillendirdiği siyâsî münâsebetlerinde⁴⁵ ortaya çıkan davranış tarzlarının, işbu siyâsî toplumların, modern anlamıyla olmamakla beraber primordiyal şekliyle pekâlâ “millet” ve bu politikaların da “milliyetçilik” olarak sıfatlandırılabilceğini ve modern çağlardaki ile ve ‘essans’ itibâriyle hiçbir fark arzetmediğini göstermekte olmasıdır.

Bu konuda sayısız örneklerle dolu olan tarihten, seçmece birisini, genel olarak Orta-Asya / Anadolu Platosu /İran Platosu, özel olarak da Türk-Fars veya Turan-İran ihtilâfını ele aldığımızda şunu görmekteyiz: Coğrafya, yaratmış olduğu menfaat kesişmeleri ile, Anadolu’dakiler ile İran’dakileri, İran’dakiler ile Orta-Asyada’kileri birbirine düşman kılmıştır; nitekim, kökleri Batı’da Antik Yunan, İskender ve Roma’ya, Doğu’da ise bütün eski ve yeni Türk tarihine kadar inen bu ihtilâflar her iki tarafta da bütün çağlar boyunca milliyetçilikleri tetiklemiş, körüklemiş ve diri tutmuştur. Anadolu’nun hâkimlerine göre İran, onların doğuya giden yollarının üzerindeki set’tir ve ortadan kaldırılması gerekir; İran’ın hâkimlerine göre de Anadolu hem bizâtihî bir zenginlik kaynağıdır ve hem de daha ilerisine gitmek için aşılması gereken bir mânî’dir. Bu yüzden de Anadolu’lu ve İranlı cihangirlerin en büyük projelerinin başında birbirlerinin topraklarını ele geçirmek gelmiş, antik çağlardan beri İranlılar’ın en önemli yayılma hedeflerinden birisi Anadolu, Anadolu’lular’ın en önemli yayılma hedeflerinden biri de İran olmuştur (burada ‘İranlı’ tabiri ile sâdece ‘Farslılar’ı değil, en geniş ve kapsayıcı anlamıyla, ‘İran hâkimleri’ni, ‘Anadolulu’ tabiri ile de ‘Anadolu hâkimlerini’ kastetmekteyim). Bu sebebe müstenîden, antik tarih, Makedonlar, Yunanlılar ve Romalılar ile İran arasında bitip-tükenmek bilmeyen harplerle doludur. İranlılar Anadolu’lu’1, Anadolu’lular da İranlılar’ı dengelemişler ve birbirlerinin daha ileriye geçmesine mânî’ olmuşlardır. Bu denge en esaslı şekline Roma zamanında kavuşmuş, her iki taraf da birbirinin hudutlarını daha fazla zorlayamamıştır.

İkinci bir faktör, yine derin tarihî kökleri olan, **“Turanlı-İranlı ihtilâfı geleneği”**dir. Çok eski çağlardan beri Turanlılar ile İranlılar arasında dâimâ derin uyuşmazlıklar var-olagelmiş ve günümüze de intikal etmiştir ki bu uyuşmazlıkların da yine aynı sebepten, coğrafyadan kaynaklandığına kuşku yoktur. İran platosu Turanlılar için hem münbit bir alan ve hem de Orta-Doğu ve daha ilerisine uzanılacak bir köprüdür ve İran hâkimleri ise bu köprüyü tutmuşlardır; Orta-Asya ise İranlılar için, uçsuz-bucaksız bir zenginlik alanı anlamına gelmektedir ki bütün bunlar da ciddî ihtilâflar ve çatışmalar için fazlasıyla yeterli sebep teşkil etmektedir. En eski çağlardan beri İran ve Türk edebiyatı bu ihtilâftan kaynaklanan çatışma ve cıdallerin hikâyeleri ile doludur. İşte bu mücadeleler her iki tarafta da, diğerini “öteki”leştirerek kendisini tanımladığı bir referans olarak alan kıvamlı milliyetçilikler geliştirmiştir.

İran’ın Türk illerine yakın mıntıkalarında doğan ve hâliyle Türk-İran sınır çekişmelerinin canlı şahitliğini yapmış olması kuvvetle muhtemel olan Zerdüş ve O’nun te’sîs ettiği kadîm Farsî din Zerdüşlük’teki Turan düşmanlığı ne ise, Sünnî İran’ın büyük edîbi, Firdevsî’deki de aynıdır. Baş-eseri Şehnâme’de, adetâ Türkler’e kin kusan şoven milliyetçilik ifâdeleriyle işbâ hâlinde, fanatizm derecesinde bir Fars milliyetçisi olan Firdevsî ile milliyetçilik husûsunda aşık atabilmek en ateşli bir modern milliyetçinin dahi çok zorlukla göze alabileceği bir yarış demektir. Taberî gibi şöhretli bir âlimde dahi aynı manifestasyonları görebilmekteyiz. Nitekim, meşhur “Tarih”inde (*Târih-il Ümem ve’l Mülûk*), Türkleri vahşetin, hîlenin ve korkaklığın; Farslıları ise medeniyetin, dürüstlüğü ve cesâretin sembolü olarak kaydeden Taberî, pek mârûf ve pek meşhûr İran mübâlağacılığını da ihmâl etmeyerek, İranlı kahramanların Türkleri öldürüşünü adetâ sadistçe sahnelerle tasvîr etmekte; Keykubad’ın, efsânevî Türk kahramanı Alp-Er Tonga’yı (Afrâsiyab) mağlûp edişini, peşine düşüp

⁴⁵ İbn Haldûn., Mukaddime., Bölüm: II/1 v.dv.

yakalayıp öldürüşünü, haz duyduğu açıkça belli olan çok kaba ve tahammül edilemez derecede bayağı ve tiksindirici ifâdelerle anlatmaktadır⁴⁶

..milliyetçiliğin kıdemi kısaca bu; o halde millet dahi öyle olmalı...

XIII: Milliyetçiliğin Diyalektiği: “Diğeri” ve “Tepki”: I

Yeni Çağ [Analiz], 27 Şubat 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 080; 2004-023; Şubat-11

Her tanımlamanın bir referansa ihtiyacı vardır ve bu referans ise ekseriyetle tanımlanacak olanın zıddıdır. Bu şekilde, zıt çiftlerden müteşekkıl ikili bir sistem, bir tür diyalektik oluşturan bu kavramlar için birçok örnek verilebilir: “Gece-Gündüz”, “Ak-Kara”, “İyi-Kötü” v.b. gibi. Aynı husus dinler için de geçerlidir; her din kendisini kendi zıddı ile tanımlar ki bu da kısaca “mü’min-mü’min olmayan” şeklinde özetlenebilecek bir kavram çifti teşkil eder. Benzer şekilde, *etnos*, *kavim*, *millet* gibi aşamalardan geçen her örgütlü topluluğun bütün teşekkül sürecinde de “Ben Olmayan” şeklinde özetlenebilecek, kendi zıddı olan bir referansa ihtiyacı vardır. Tarihte hemen bütün kavimler, milletler kendi kollektif kimliklerini, kendilerini merkeze koyup, Ben-Olmayanlar’ı bir tek kümeye toparlayarak tanımlamışlardır: Türkler’in kendilerinden olmayan herkese “Tat”, Arapların “Acem”, Romalıların “Barbar” sıfatını vermesi gibi.

“Ben ve Ben-Olmayan” kavram çiftinden müteşekkıl bu diyalektik sistemde “Ben-Olmayan” şâyet düşman ise o takdirde ona “Öteki” demek daha uygun olacaktır; zîra “Öteki”, bir başka Ben-Olmayan olan “Diğeri”ne nisbetle daha bir iticilik ifâdesi yüklüdür: Öteki, açıkçası “düşman”dır.

Meselâ, Roma’ya ilk defa ikinci asırda Markomanniler ile başlayan Barbar akınları sonucunda beşinci asırda ilk “Barbar Devletleri”nin kurulması ile milletleşme sürecinin iptidâ safhasına geçen bugünkü Avrupa milletleri, kendilerini tanımlamak için hem Roma’yı ve hem de “diğer/öteki” barbarları referans almışlardır. “Milliyetler Meselesi” isimli eserinde konuya temas eden Paul Henry, Roma’nın Yunanlılaşarak Bizans’a tahvîl oluşunda en büyük âmilin İranlı, Arap, Türk gibi haricî güçler olduğunu belirtmekte ve modern Avrupa milletlerinden söz ederken, Fransa devletinin ve Fransız milletinin teşekkülü hakkında “*On dördüncü asırdan itibaren, krallarının iyi veya sert, fakat devamlı hareketleri, müthiş bir düşmana karşı yaptıkları kanlı harpler, Fransa halkına sarıh olan benliğini öğretti. Ekseri kavimlerde olduğu gibi, Fransızlarda da, millî duygu, felâketten doğmuştur*” demektedir, İspanya için aynı şekilde Araplar’ı zikretmekte ve “*İspanya ve Fransada olduğu gibi, İsviçre’nin de teşekkülünde haricî düşmanlarla yapılan mücâdelelerin rol oynamış olduğunu*” eklemektedir⁴⁷ Kezâ, aynı topraklar üzerinde aynı dilin muhtelif lehçelerini konuşan halklar amalgamından bir Çin devletinin ve milletinin teşekkülünde, bu devlete ve millete adını veren Tsin hânedanı ile birlikte, “kuzeyli kavimlere” karşı verilen sert mücâdeleler, “öteki”nin rolünü bâriz bir şekilde göstermektedir. Aynı husus, Türkler için de cârîdir: Türkçenin muhtelif lehçelerini konuşan Türk halklarını bir Türk milletine dönüştürme konusunda en önemli adımı atan ve bu bakımdan “Orta-Asyanın Osmanlısı” olarak anılmayı hak eden Kök-Türkler için de kendilerini tanımlama referansı “Çin” ve “Çinliler” olmuştur.

Gerek primordiyal ve gerekse de modern formlarıyla milletlerin ve milliyetçiliklerin teşekkülünde başat bir rolü bulunan “ben-olmayan” veya “öteki” referansı, kendisini din alanında da göstermektedir ki bunun en mümtaz örneklerinden birisi, Avrupa tarihinde, ekserî

⁴⁶ Tarih-i Taberî Tercümesi., Can Kitabevi., İst.,1980, C: I., s.511-519

⁴⁷ Paul Henry., Milliyetler Meselesi., s.21-25

hâllerde şiddetli birer “**tepki**” şeklinde tezâhür eden, Avrupa’daki Katolik ve Ortodoks kiliselerinden koparak millî kiliselerin oluşmasıdır. İlki 1057’de Katolik-Ortodoks kopuşu ile başlayan bu oluşum sürecinde, Fransa’da Katolisizm içerisinde ortaya çıkan ve Millî Katolisizm demek olan Gallikanizm ayrışması yanında, Sezar-Papalık (Kayzeryo-Popizm) şeklinde formüleştiren Papalık diktasına ve milliyetler farkını yok sayan ve yoketmeye yönelik Evrensel Dünya Devleti ve Hristiyan Birliği ideallerine karşı git-gide büyüyerek açığa vurulan tepki ve bunun sonuçları olarak İngilterede Anglikan, Almanyada Luteryan, Danimarka’da Evangelikan, İsviçre’de Zwingliyan Protestanlıkların ortaya çıkışı, Ortodoksluğun millî kiliselere taksîmi, Batı’da milletlerin ve milliyetçiliklerin teşekkülünde interaktif bir rol oynamış, İslâm dünyasında ise, Farsî Şîa’nın ortaya çıkışı Batı’daki Protestan hareketleriyle benzer bir rol üstlenmiştir.

Modern milletlerin ve milliyetçiliklerin teşekkülünde Batı’da en mühim “öteki” refransının ve “tepki”nin başında, İhtilâl’i müteâkıben başlayan Fransız yayılcılığının hâsıl ettiği tepki gelmektedir ve bu konudaki en çarpıcı örnek de, Alman Milliyetçiliği’nin doğuşudur. Bu konuda Isaiah Berlin’in şu tesbitleri çok önemlidir:⁴⁸

“Milliyetçilik, en azından Batı’da, stresin verdiği yaralardan doğmuştur./... bence Alman milliyetçiliğinin on yedinci yüzyılda başlamasından Öndördüncü Louis sorumludur./.../Almanlara tepeden bakılmıştır./...Başlangıçta doğal olarak Fransızları taklit edenler çok olmuş, ama daha sonra, her zaman olduğu gibi, bir tepki doğmuştur. Papazlar bazı sorular sormaya başlamışlardır: “Neden kendimiz olmayalım? Neden yabancıları taklit edelim?/.../İşte kendini kabul ettirme milliyetçiliği o zaman başlar./Tepki, er ya da geç, büyük bir güçle gelir. İnsanlar üstlerine tükürülmesinden, üstün bir milletin, üstün bir sınıfın ya da üstün herhangi birilerinin kendilerine emirler vermesinden usanır. Er geç milliyetçi soruları sormaya başlarlar: “Neden onların sözünü dinleyelim? Onların ne hakkı var? Ya biz ne olacağız? Neden biz de kendimiz...?”

XIV: Milliyetçiliğin Diyalektiği: “Diğeri” ve “Tepki”: II

Yeni Çağ [Analiz]., 28 Şubat 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 081; 2004-024; Şubat-12

Milletin ve milliyetçiliğin teşekkülünde “diğeri” veya “öteki”nin oynamış olduğu rolün, bilhassa Charles Tilly’nin tâbiriyle, “**Devlet Öncülüğünde Milliyetçilik**” ve “**Devlet Kurmaya Yönelen Milliyetçilik**” şeklinde tezâhür eden iki ayrı milliyetçilik türünde⁴⁹ farklı karakterler kazanmış ve farklı sonuçlara yol açmıştır. Belirli bir devlet üzerinde kollektif denetimi bulunmayan bir topluluğun temsilcilerinin, ayrı bir siyasî statü, hattâ ayrı bir devlet talebiyle ortaya çıktığı, veya daha açık anlatımıyla, dağınık bir topluluğu belirli bir devlet altında birleştirmeye ve bir millet inşâ etmeye yönelik milliyetçilikler olarak tanımlanabilecek “**devlet kurmaya yönelik milliyetçilik**” konusunda en iyi örneklerden birisi batı Avrupa’da Fransa’ya karşı duyulan tepkiden beslenen İtalyan ve daha fazlasıyla Alman milliyetçilikleri ile Türk’e karşı duyulan tepkiden beslenen Balkan milliyetçilikleridir.

Millî birliğini ancak ondokuzuncu asrın son çeyreğinde kurabilen Almanya’da çok önce, 13ncü asırda Meister (Üstad) lakabıyla mârûf Johann Eckhard’ın Kilise’nin protokoller ve bürokratik din anlayışını ağır sûrette tenkîdi ve millî dile dönüşü ve hayli sonraları Luther Protestanlığı ile uyanmaya başlayan “Volkgeist” (Millî Ruh), Fransız İhtilâli sırasında yayılan

⁴⁸ Isaiah Berlin., “Volkgeist’in Geri Dönüşü: İyi ve Kötü Milliyetçilik”, Nathan Gardels (Ed.), “Yüzyılın Sonu” içinde., s.104-105

⁴⁹ Charles Tilly., Avrupa’da Devrimler – 1492-1992., s.76-77

milletlerarası düşünceler karşısında gerilemişti; çünkü devir, Aydınlanma'nın "kozmopolitanist" devri idi.

O dönemde, "Liberté, Égalité, Fraternité" (Hürriyet, Eşitlik, Kardeşlik) gibi hiçbir milliyet farkı gözetmeyen yüksek insanlık ideallerinin Alman aydınları arasında yarattığı büyük ümit ortamından hissedâr olan ve Fransız ordularını işgalci değil kurtarıcı olarak selâmlayan, Jena sokaklarında at üzerinde kibirle giden Napolyon'u gördüğünde direnmek veya en azından protesto etmek yerine odasına odasına çekilerek "*bugün tarihteki Geist'i at üstünde Jena'da gördüm*" diye not düşen genç Hegel; zamanla, Fransız ordularının hiç de yüksek insanlık ideallerinin kahraman şövalyeleri değil basbayağı müstevlî düşman güçler olduğunu, hiçbir yüksek insanlık idealinin millî menfaatleri önleyemediğini ve önceleyemediğini fehmederek daha sonraları, kendi millî kimliğini ve Prusya devletini keşfetmiş; Tarih'i noktalama şerefini kendi milletine bahşedecek kadar keskin bir German milliyetçisi ve "tam bağımsız ulus-devlet" in en ateşli müdâfii olmuştu. Kezâ Alman Nasyonal Sosyalizminin babası sayılan Fichte de 1793'de kaleme aldığı bir yazısı ile harâretle savunduğu İhtilâl'e duyduğu güveni, on yıl gibi kısa bir süre sonra bütün yüksek idealleri rafa kaldırarak Avrupa'yı fethetmek için Fransız İmparatorluk ordularının ülkesini işgali üzerine kaybetmiş ve Napolyon ve onun istilâcılığına karşı bir tepki ile, kozmopolitan insanlık idealleri hülyası yerine German milliyetçiliğe dönmüş, işgal kuvvetlerinin gözleri önünde halkını direnişe çağıran "Alman Milletine Nutuklar" da "*Bağımlı bir duruma düşen hiçbir millet, şimdiye kadar kullanılan alet'âde araçlarla, düştüğü bu durumdan kendisini kurtaramaz*"⁵⁰ diyecek kadar gergin ve asabî bir milliyetçiliğe yönelmiştir.

Fransız İhtilâlî'ndekine benzer bir şekilde, milletler-üstü bir ideoloji olan Marksizm'in hâkimiyeti için gerçekleştirilen 17 Ekim Sovyet İhtilâlî'nin kısa bir müddet zarfında Rus milliyetçiliğinin bir âleti hâline dönüşmesi de, bütün baskı uygulamalarına rağmen, bir milletler hapishânesi olan SSCB'de Rus olmayan halkların milliyetçiliğini beslemiştir.

Bu konuda bir başka örnek de, tâ 15nci asırda Balkanlarda ilerleyen Türk'ü "öteki"leştirerek kendi millî kimliğinin ve milliyetçiliğinin porimordiyal formunu inşâ etmeye başlayan Balkan halklarının, 19ncu asırdan itibaren hemen-hemen aynı süreçten geçerek "devlet kurmaya yönelen" milliyetçiler geliştirmeleridir.

Cumhuriyet Dönemi Türk Milliyetçiliği ise, C. Tilly'nin, "*yöneticilerin, bir yandan tanımlanmış bir ulusal çıkar uğruna saldırgan bir üslupla mücadeleye girişirken, bir yandan da bütün bir ulus adına ve yurttaşların gösterebileceği başka bağlılıkları dışlayarak, geniş biçimde tanımlanmış bir yurttaşlıktan taleplerde bulunduğu milliyetçilik*" olarak tanımladığı "**Devlet Öncülüğündeki Milliyetçilik**" için Tilly'nin tanımındaki "saldırgan üslûp" ibâresi çıkarılacak olursa, verilebilecek en yerinde örneklerden birisidir. Burada detaylandırmayacağım bu husus üzerinde söylemek istediğim bir başka şey de, bu milliyetçiliğin, Tilly'nin literatüründe yer almayan başka bir tür milliyetçiliğin, bir devlet kurmaya değil, var olan ve elden çıkma tehdidi altında bulunan Devlet'i kurtarmaya yönelik olması hasebiyle "**Devlet Kurtarmaya Yönelik Milliyetçilik**" olan ve Devlet'i dış tehditlerden daha fazla sarsan, kendi tebaasının milliyetçiliklerine karşı geliştirdiği bütün mekanizmaların yetersiz kalması neticesinde kendiliğinden ve durdurulamaz bir şekilde ortaya çıkan, Osmanlı'nın son dönemindeki Türk milliyetçiliğinin tabîi bir uzantısı ve sonucu olmasıdır.

⁵⁰ M. Münir Raşit Öymen., Alman Filozofisi., s.72

XV: Milliyetçilik ve Millet: I

Yeni Çağ [Analiz], 02 Mart 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 082; 2004-025; Mart-01

Millet, Milliyet ve Milliyetçilik kavramları üzerinde yapılan tanımlama girişimlerinden çıkan sonuçları, Batılı entellektüeller tarafından yapılan çalışmaların genellikle Batı tecrübesi göz önünde tutularak yapıldığı için Batı-merkezcil bir nitelik taşımakta olduğunu ve dolayısıyla da Batı-dışı için yeterliliği konusunda şüpheler uyandırabilmekte bulunduğunu ve ilâveten, Milliyetçilik'in de Irkçılık ile karışmış Batılı milliyetçiliklerin ve bilhassa İkinci Dünya Harbi'nin yaratmış olduğu ürkütücü hâtıraların iticiliği yüzünden bir terim olarak gözden düşüğünü, değer kaybettiğini belirterek çok kısaca iki madde hâlinde şöyle özetleyebiliriz.

1: Tanımlar üzerinde noksansız bir mutâbakata varılmış olduğu söylenebilmekten uzak bulunmaktadır; bâzı millet (ve/ya milliyet) tanımlarında “dil”, bâzılarında “toprak”, bâzılarında ise “aynı yönetim altında toplanma arzusu irâdesi”, yâni “politik örgütlenme” [ki Ulus-Devlet'in şartlarından birisi de budur], bâzılarında ise soy ve/ya ırk, en temel, en belirleyici kıstas olmaktadır. Bu zorluk, kavramın kendisinden ileri gelmektedir. Paul Henry'nin de belirtmiş olduğu gibi, Millet'e nazaran daha zâhirî bir hakîkati ifâde eden Milliyet, en zor târif edilen kavramlardandır ve (modern anlamıyla) oldukça da yenidir; Fransız akademisinin lûgatine ancak 1835'de girebilmiştir.⁵¹

2: Bir millet için yapılan tanımlama bir başkası için tam olarak uymamaktadır. Bu da, eskeriyetle, belirli bir milleti Millet kavramı çerçevesine dâhil ve diğerlerini ihraç etme gayretinden ileri gelmektedir.

Meselâ John Stuart Mill'in aşağıda vereceğimiz “Milliyet” tanımlamasının,⁵² kendi irâdesiyle bir araya gelerek müştereken bir devletler birliği oluşturan, başlangıçta herhangi bir sûrette bir milliyet kavramı altına konması mümkün olmadığı hâlde, her ne kadar resmî adı federal olsa da, zamanla bu devletin, sıkı (kompakt) bir merkezîyetçi devlet niteliği taşımaya başlaması ve devlet eliyle bir millet inşâ etmeye yönelmesiyle, milliyet sıfatını hakketmeye başlayan, muhtelif halklardan derleme Amerikan Milleti'ni merkeze aldığı açıkça görülebilmektedir.

“İnsan soyunun, kendileri ve diğerleri arasında mevcut olmayıp, (sâdece) kendi aralarında mevcut olan (ve) kendilerini, diğer insanlar ile olduğundan daha ziyâde, onları, münhasıran kendilerinin veya kendilerinden bir kısmının yönetimi olan aynı yönetim altında bulunma arzusu ile işbirliğine yöneten müşterek alâkalarla birleşen bir parçasının bir Milliyet oluşturduğu söylenebilir.”

Bu tanımda dikkati çeken noksanlık, milletlerin oluşumunda devletlerin ve elitlerin rolünü görmezlikten gelmesidir; hâlbuki yukarıda da söylemiş olduğumuz gibi, Amerikan milleti dahi, sâdece insanların irâdeleriyle değil, belki daha ziyâdesiyle, o insanların vücut verdiği devletin bir millet oluşturma yönündeki politikalarının bir mahsûlü addedilmek gerektir.

Erich Hobsbawm, bugün Millet (Nation) olarak kavranan birimin belirleyici kriterlerinden birisi olarak “belirli bir teritoryal politik örgütlenme”yi, yâni, belirli bir arâzi üzerinde politik bir hükûmrânlık te'sis edecek bir yapılanmayı öngören düşünürlerden birisidir.⁵³ Millet târifinde, Alman ırkçılığına duymuş olduğu şiddetli reddiyenin te'siriyle de olsa gerek, Soy'u belirleyici bir şart olarak görmeyip, Millet'in gerçekte birçok kuvvetin etkisiyle teşekkül

⁵¹ Paul Henry., Milliyetler Meselesi., s.9

⁵² John Stuart Mill., Representative Government., Chapter 16

⁵³ E. J. Hobsbawm., 1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik., s.65

ettiğini ve bunların en önemlilerinden saydığı Dil'i en belirleyici unsur olarak ortaya atan ve Millet'i bir "konuşma cemaati" olarak târif eden L. von Mises⁵⁴ gibi, Millet'i toplumsal sıkıntılar karşısında "biz" şuuru ile hareket eden "daimî bir cemaat" olarak nitelendiren Hans Freyer de Dil'i Millet tanımında ehemmiyetsizleştiren Renan'a muhâlefeten, cemaat yapısının ana elemanını "dil" olarak tâyin etmekte; Millet'i "*hepsini birleştiren tek bir dil konuşan bir dil cemaati*" olarak tanımlamaktadır.⁵⁵

Maw Weber ise, esas olarak bir "duygu" olarak nitelendirdiği Millet kavramının ekonomik kaynaklara değil saygıya dayandığını ileri sürmekte⁵⁶ ve onu ontolojik (varlık âlemine âit) bir gerçekliğe tekaabül etmeyen, aksiyolojik (değerler âlemine âit) bir kavram olarak kabul etmekte; Millet'in günlük dilde "bir devletin halkı", yâni belli bir siyâsî topluluğun üyeleri ve aynı dili konuşan bir topluluk ile özdeş olmadığını da ileri sürmekte ve aynı dili konuşan kişiler arasında "millî dayanışma" olup-olmadığı'nın da tartışılabilir olduğunu söylemekte [a.e., s.257-258]; "millî dayanışma"ya atıfta bulunarak, bunun için "din" ve "etnik ögeler"i öne sürmekte ve "*ama, millî dayanışma herşeyden önce başka milletlerle ortak bir siyasal yazgının anılarına bağlanabilir*" demekte ve birtakım mülâhazalardan sonra bir insan topluluğunun, belli şartlar altında belirli davranışlarda bulunarak "millet" niteliği kazanabildiğini veya kazandığını iddia ettiğini [a.e., s.259-260] belirten müellif, Millet ile Devlet arasındaki ilişkiye eğilerek, daha önce zikrettiğimiz târifini vermektedir [a.e., s.263]:

"Millet, kendini bağımsız bir devlet biçiminde ifade edebilen bir duygu birliğidir; o halde millet, normal olarak kendi devletini de yaratma eğilimi taşıyan bir topluluktur."

XVI: Milliyetçilik ve Millet: II

Yeni Çağ [Analiz]., 05 Mart 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 083; 2004-026; Mart-02

Max Weber'in Dil ve Millet arasındaki ilişkiye temas ederken "*aynı dili konuşan kişiler arasında bir millî dayanışmanın mevcut olup-olmadığının da tartışılabilir olduğunu*" ileri sürmesinin tarihî tecrübe ile doğrulanmış ciddi bir tez olduğuna dikkat edilmesi gereklidir. Nitekim, İngilizce'nin, asıl omurgası Anglo-Sakson olan Amerikalılar ile İngilizler yanında artık kendi dillerini terkederek İngilizce konuşur hâle gelmiş bulunan İrlandalılar ile yine İngilizler arasında; Almanca'nın Almanlar ile Avusturyalılar arasında ortak bir milliyet ve millî dayanışma duygusu yaratmaya yetmemesi gibi bunların birbirinden git-gide kopmasına mâni' olamaması yanında, aynı Arap dilini konuşan muhtelif Arap kavimleri ve halklarının da kendilerini kısım-ı âzâmı îtibâriyle aynı büyük Arap milletin bir parçası addetmesine karşılık bütünleyici bir millî dayanışmadan mahrum oluşu ve büyük ve birleşik bir Arap dünyasının bâzı entellektüeller dışında bir revaç bulamaması ve kezâ, aynı dilin muhtelif lehçelerini konuşan ve modern anlamda bir millet teşkil edip-etmediği de tartışmaya çok açık bulunan Türk kavimleri ve halkları arasında bugüne kadar böyle bir dayanışmanın mevcut olamayışı ve bunun da bütün Türk tarihinin ve Türk milliyetçiliğinin en belâlı ve halli en ziyâde müşkilât arzeden büyük problemler alanlarından birisi olmaya hâlâ devam etmesi ve aynen Arap dünyasında olduğu gibi, büyük ve birleşik bir Türk dünyasının çok dar bir entellektüel câmia dışında îtibar görmemesi bu tezi doğrulayan en çarpıcı misâllerdendir.

⁵⁴ Ludwig von Mises., Nation, State and Economy., "The Nation as a Speech Community", s.34

⁵⁵ Hans Freyer., Sosyolojiye Giriş., s.106-107

⁵⁶ Max Weber., Sosyoloji Yazıları., Bölüm: II. VI.3: "Millet", s.256

Weber'in bu fkrine karşılık, Dil'i Millet kavramının târifinde belirleyici bir kriter olarak kabûl etmeyerek aşırı bir uca sarkan Ernest Renan 11 Mart 1882'de Sorbonne'da verdiği "Millet Nedir?" (Qu'est-ce qu'une Nation?) başlıklı konferansında "bugünkü (anlamıyla) millet'i, aynı istikamete yönelen bir sürü olayın doğurduğu tarihî bir sonuç olarak nitelendirmekte, daha sonra da kavramın tanımlanması için sunulan beş temel kriteri (İrk, Dil, Din, Menfaat Birliği, Coğrafya) ele alarak, Millet'i "kutsal bir şey" olarak tavsîf etmekte ve maddî olan hiçbir şeyin onu îzaha kâfi gelemeyeceğini belirterek, genel bir târif yapmak üzere, Millet'in, toprak şeklinin tâyin ettiği muayyen bir grup değil, tarihin derin karışıklıklarından hâsıl olan mânevi bir varlık, mânevî bir aile, bir ruh, mânevî bir varlık olduğunu ve bu rûhu, bu mânevî varlığı, biri mâzide, öteki hâlde bulunan ve hakîkatte bir olan iki şeyin teşkîl ettiğini; mâzî faktörünün müşterek bir zengin hâtıralar mîrası, ötekinin ise, bugünü birlikte yaşama rızâsı, tüm olarak elde edilen mîrâsı değerlendirmeye devam etme irâdesi olduğunu ileri sürmekte ve şöyle demektedir⁵⁷:

"İnsan, eti, kemiği ve ruhu ile bir anda yaratılan bir şey değildir. Millet de fert gibi, cehitler, feragatler, fedakârlıklarla dolu bir mazinin muhassasıdır.

.../Demek oluyor ki bir millet, birlikte katlanılan ve katlanmaya hazır bulunan fedâkârlıklar duygusunun yarattığı büyük bir karşılıklı bağıdır./

.../Aklı başında ve yüreği ateşli insanlardan müteşekkil büyük ve mütecânis bir topluluk, millet denilen mânevi vicdanı yaratır. Bu mânevi vicdan, ferdin bir cemaat yararına hakkından vazgeçmesinin gerektirdiği fedakârlıklarla kuvvetini ispat ettikçe meşrûdur, var olmak hakkına maliktir."

Renan'ın Millet târifinden Dil faktörünü çıkarması hâlâ bir millet olup-olmadığı tartışmalı bulunan Yahûdiler'e bir nebze uygun düşebilir ve tezde de Dil konusundaki aşırılık hâric, kabûle şayan çok şeyler vardır; ancak, bütün insan başarılarının temelini oluşturan şeyin Dil olduğu gerçeği gözardı edildiği takdirde, Millet'e vücut veren bütün bu âmillerin müşterek bir dil olmadan imkân âlemine çıkması muhâl olmakla, Renan'ın fikrinin ciddî bir sakatlık ile mâlûl bulunduğu da açıktır.

Millet kavramının târifinde karşılaşılan bu güçlükler, ideolojik değil de ilmî ve felsefî zihniyetle bakıldığında hiç de kolay halledilebilecek türden değildir. Ancak, modern anlamıyla Millet yanında, onu da tazammun eden daha kapsayıcı bir Millet tanımı için "Halk" ve "Millet" kavramlarının birbirleriyle birleştikleri ve ayrıldıkları noktaların mümkün olduğunca sıhhatle tâyin ve tefrîk edilmesinin zarûretine dikkat edilmesi de anşart lâzımdır ve bu konudaki en belirleyici kıstas ise "tarih"tir. Çünkü Millet, herşeyden önce, tabîî (fizikî / genetik bir varlık değil, bir kültürel ve tarihî varlıktır; tarih içerisinde, değişerek, gelişerek tekâmül eder. Bu tekâmül seyrinde, dar anlamıyla Halk, yâni Ahâli, tarihin belirli anlarında yaşayan ve sonra ölerek sahneden çekilen anlık, sâdece ve yalnız bugüne âit, muvakkat bir varlık olduğu hâlde, Millet, bütün bu tarihî sürecin tamâmını ihâta eden müstakarr bir sürekliliktir. Meselâ, ben, Türk Milleti'nin bir parçası olduğum kadar, henüz hayatta olduğum için Türk Halkı'nın da bir parçasıyım; ama merhum annem ve babam artık Türk Halkı'ndan değildirler, fakat Türk Milleti'nin bir parçası olmaya devam etmektedirler ve edeceklerdir de. Geniş anlamıyla Halk ise, Millet olma safhasının alt basamaklarındaki bir başka toplumsal örgütlenmeyi ifâde eder.

⁵⁷ Ernest Renan., "Millet Nedir?";, "Nutuklar ve Konferanslar" içinde., Bölüm: III'den (s.120 v.dv.)

XVII: Milliyetçilik ve Millet: III

Yeni Çağ [Analiz], 06 Mart 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 084; 2004-027; Mart-03

Millet'e nisbetle daha muğlak bir terim olan Halk, en alt seviyesiyle, bir yerde bulunan ve aralarında doğrudan bir organik bağ bulunmayan kalabalık insan topluluğunu ("pazar yerindeki halk" gibi); daha ilerisinde belirli bir coğrafi mekânda, belirli bir zaman diliminde yaşayan ve o mekâna göre adlandırılan topluluğu ("Erzurum Halkı" gibi); daha ileri seviyesinde, aralarında müşterek köken, âdet ve an'ane, dil, din ve kültür bağı bulunan ve bir "kamuoyu" oluşturmaya, yâni en umûmî ve en geniş mânâda siyâsî bütünlük şartını sağlamaya nisbeten elverişli ve Kavim'e nisbetle daha alt bir içtimaî gelişme safhasında bulunan insanların bütünü ("Tuva Halkı" gibi); daha ileri seviyesinde, kökenleri, âdet ve an'aneleri, dilleri, dinleri ve kültürleri ile birbirlerine bağlı anlamlı bir bütünlük oluşturan ve daha fazlası olarak, o ülkeye sâdece bir tâbiyet yoluyla değil asıl olarak rûhuyla bağlı olan, aralarında köken, âdet ve an'ane, kültür, dil ve din birliği bulunan ve belirli bir "millî kamuoyu" oluşturmaya, yâni en umûmî ve en geniş mânâda siyâsî bütünlük şartını sağlamaya daha fazla elverişli insanların bütünü ("Türkiye Halkı" gibi); bunun dışında, buna zıd olarak, çoğul şekliyle, birden fazla kamuoyu oluşturabilen, aralarında köken, dil v.b. kategorilerde farklılıklar bulunan ve daha da fazlasıyla birbirleriyle çakışan ve çatışan siyâsî projelere sâhip bulunan birden fazla insan topluluğunu ("Türkiye Halkları" gibi) ifâde ettiği gibi; daha da ileri ve en gelişmiş şekliyle, köken, âdet ve an'ane, kültür, dil ve din birliği şartlarına ilâveten, kendisini belirli bir milletin bir parçası addeden ve o milletin tarihi ve ölmüş fertleri ile kopmaz bir bağlantı içerisinde gören, müşterek bir tarihe olduğu kadar müşterek bir gelecek projesine de sâhip bulunan ve aşîret, klan, kabîle v.b. gibi gelişmişliğin alt seviyelerindeki anakronik kollektif kimliklerini hâfızasından silerek asıl belirleyici kollektif kimliğini bu unutulmuş anakronik toplumsal kimliklerle ve/veya "halk" olarak değil "millet" olarak ve içselleştirilmiş bir şekilde kabûl eden insan topluluklarını ifâde eden bir terim olmaktadır ("Türk Halkı" gibi). Bu nokta-i nazardan baktığımızda, milletleşme sürecini bütün olarak tamamlamamış bulunan bir büyük kitle, bir önceki mânâsında olmak üzere ("Tuva Halkı" örneğinde olduğu gibi) muhtelif halklar ve burada detayına giremeyeceğimiz "Kavimler" gibi, kendisini "millet-altı" (sub-national) kimliklerle ifâde eden ve birbirine bâzan az bazan daha çok gevşek bağlarla bağlı muhtelif tabakalardan mürekkep olabilir: Millet kavramını en umûmî mânâsıyla kullandığımız takdirde, "Türk Milleti"nin muhtelif kavimlerden ve halklardan oluşması gibi.⁵⁸

Hâsılı, görüldüğü gibi, Halk, en mütekâmil mânâsında dahi, tarihe nice bağlı olursa olsun, Millet'e nazaran en fazla ikinci sınıf sayılabilecek bir toplumsal yapılanmayı ifâde etmekte ve bu noktada, Millet, karşımıza, derin tarihî boyutuna ve geniş kapsamına bürünmüş olarak çıkmaktadır. Millet'in bu niteliği, bir anlamda, O'nun tarihte başladığı hayâtını devam ettiren, zamandan bağımsız, her ân diri, her ân soluklanan bir canlı varlık olması demektir. Şimdi, bu husûsu en mükemmel şekilde dile getiren düşünürlerden Gustave Le Bon'u, uzun bir iktibas bahasına dinleyelim:⁵⁹

"Bir ulus bir canlıyı oluşturan hücrelerin bütünü ile karşılaştırılabilir. Bu milyarlarca hücrenin her birinin yaşam süresi çok kısadır, oysa ki onların birleşmeleriyle meydana gelen canlının ömrü göreceli olarak pek uzundur. Böylelikle bu hücrelerin her birinin kişisel bir yaşamı ve bir de maddesini oluşturdıkları canlının yaşamı olan ortak bir yaşamları vardır. Aynı şekilde ulusun her bireyinin de pek kısa olan bir kişisel yaşamı ve pek uzun olan bir kolektif yaşamı

⁵⁸ Bu konuda, bkz: Ahmet Caferoğlu., Türk Kavimleri., İstanbul 1988

⁵⁹ Gustave Le Bon., Ulusların Yücelişinin Psikolojik Yasaları., s.24-25

vardır. Bu kolektif yaşam, kendinden doğduğu, devamında payı olup daima bağlı bulunduğu ulusunun yaşamıdır.”

“O halde ulusu zamana **bağlı olmayan sürekli bir canlı varlık** gibi kabul etmek zorundayız. Bu sürekli canlı varlık sadece belli bir zamanda kendisini oluşturan canlı bireylerden değil, aynı zamanda onların ataları olan uzun bir ölümler dizisinden meydana gelmektedir. Ulusun gerçek manasını anlamak için onu aynı anda hem geçmişe hem de geleceğe uzatarak almak gerekir. Yaşayanlardan sonsuz sayıda daha kalabalık olan ölümler aynı zamanda onlara nazaran sonsuz derecede daha fazla güç ve iktidara sahiptirler. Onlar uçsuz bucaksız bilinçdışı sahasında hüküm sürerler; karakterin ve zihnin bütün belirsizlikleri bu görünmez imparatorluktan çıkar. Bir ulus dirilerinden data çok ölümleri tarafından yönetilir. **Bir ulus ancak ve ancak onlar tarafından meydana getirilir.** Yuzyılların devamınca düşüncelerimizi ve duygularımızı ve dolayısıyla da tutum ve davranışımızın hareket ettirici gücünü onlar yarattılar. Kaybolan nesiller bizlere sadece fiziki yapılarını değil, aynı zamanda düşüncelerini de benimsetirler. Canlıların tartışılmaz tek efendileri ölümlerdir. Biz onların hatalarının sıkıntısını çeker, erdemlerinin ödülünü alırız.”

XVIII: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: I

Yeni Çağ [Analiz], 09 Mart 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 085; 2004-028; Mart-04

Millet ve Milliyetçilik kavramlarını tarihin belirli bir dönemine, Sanâyi’ Devrimi’ne inhisar etmek, sâdece ve yalnız “modern” anlamlarını işâret etmenin dışında, onların delâlet etikleri anlam dünyasını yeter miktarda aydınlatmaktan uzak bulunmakta ve hattâ gözler önündeki gerçek bir olguyu daha da karmaşık, daha da zor anlaşılır hâle getirmektedir ve bu karmaşıklığın en sıhhatli hâl tarzı da, G. Le Bon’un belirtmiş olduğu gibi, Tarih’e mürâaat ederek, Millet’i Tarih içerisindeki uzun bir süreç olarak tanımlamaktan geçmektedir.

İmdi: **“Modern (anlamıyla) Millet”**, çok kısaca, kendisini sâdece ve yalnız birtek kollektif kimlik ile tanımlayan, mümkün olduğunca homojen, en mütekâmil millî devlet olan ulus-devletini kuran ve daha da ilerisinde, devlet karşısında pasif (edilgen) değil, aktif (etken) konuma yükselebilmiş, millî irâdesiyle kendi devletini hâkimiyeti altına almış, gücünü ve iç hürriyetini keşfetmiş, demokrat, sînâî devrimi başarmış, üreten, günlük yaşantı, eğitim ve kültür konularında belirli bir seviyenin üstüne çıkabilmiş millet, ve, **“modern (anlamıyla) milliyetçilik”** ise, ne hâricte ve ne de dâhilde kendi irâdesinin üstünde herhangi bir irâdeyi kabûl etmeyen bu milletin kendi-kendisini yönetebilmesinin siyâsî ideolojisi olarak tanımlanabilir ki burada işbu modern milletin, en gelişmiş millî devletin Ulus-Devlet olmasına binâen, **“ulus-millet”** ve onun milliyetçiliğinin de **“ulus-millet milliyetçiliği”** olarak tanımlanabileceğini de eklemek isterim.

Bu nokta-i nazardan bakıldıkta, İsviçreli ve Belçikalılar gibi hiçbir şekilde millet olarak tanımlamayacak olan sosyal birimler hâric, Avrupa’daki milletlerin hemen tamâmının, Amerikalıların ve Japonların modern milletler sınıfına girmekte olduğunu; Ruslar ve Çinlilerin ise bu süreci daha geriden izlediklerini söyleyebiliriz. Ne var ki, bütün üye devletlerin bağımsızlıklarını ve üye milletlerin millî kimliklerini zaman içerisinde silerek yeni bir devlet ve bir tür yeni millet inşâ etmeye yönelik Avrupa Birliği projesinin aynen gerçekleşmesinin, “şu ândaki” Avrupalı milletlerinin de uzun vâdede millî hayatlarının sona ermesi demek olduğuna ve bu husûsun, Avrupa’da yeni bir milliyetçilik dalgasının oluşmasına kışkırtıcı bir zemîn hazırladığına dikkat edilmelidir. Bu konuda tek bir örnek olmak üzere, Tony Blair hükûmetinin Avrupa Anayasası’na “evet” demesini İngiltere’nin bağımsızlığının elden gideceğinin işareti olarak gören ve *“Britanya, 20 Haziran’da yapılacak AB zirvesine sunulacak anayasa taslağını kabul ederse bağımsızlığını yitirir”* diyerek

tehlikeye işâret eden W. Rees-Mogg'un, İngiliz bağımsızlığının dayandığı John Locke'un şu felsefî prensini ihtar etmesini hâtırlatmak yeterli olabilir:⁶⁰

“Halkın, ister prens tarafından isterse yasa yapıcılar tarafından yabancı bir güce tabi kılınması, kesin olarak yasama yetkisinin el değiştirmesi ve hükümetin lağv edilmesidir. İnsanların topluma aidiyetinin özü, bütünsel, özgür, bağımsız, kendi yasalarınca yönetilen bir yaşamdır; bunları başkalarına teslim ederseniz, böyle bir yaşamı da kaybetmiş olursunuz.”

Aynı tehlikenin İngilizler veya herhangi bir Avrupalı milletten daha ziyâdece Türkler (ve Türkiye) için de cârî olduğuna şiddetle dikkat çekerek, konuyu Türk Milleti'ne getirelim.

Millet kavramını en kapsamlı şekliyle, tarih içerisindeki uzun bir süreç olarak almak sûretiyle, “Türk” umûmî ismi altında anılan, veya daha doğru bir ifâde ile Biz Anadolu Türkleri'nin (daha da doğru bir ifâdeyle, ekseriyetle de Türk Milliyetçileri'nin) “Türk” olarak tesmiye ettiği ve en geniş ve en kuşatıcı mânâsıyla Türk Milleti'ni oluşturan cüzler olarak kabul ettiği insan toplulukları, şu kısımlardan mürekkep olmaktadır diyebiliriz:

1: Anadolu'daki Türkler (veya: Anadolu Türkleri): Bunlar, alt-kimlik âidiyetlerini hemen-hemen tamâmen birtek ortak ve bütüncül “Türk” kimliği potasında eritmeye muvaffak olmuş, “Türk” ismini kendisini noksansız olarak belirlemeye kâfi gören ve öylece kullanan ve bu ismi bütün Türk topluluklarının en üst düzeyde bir kimlik ismi taşımasını da — en azından potansiyel olarak — canlı tutan; **“modern anlamda millet”**, veya başka bir ifâdeyle **Modern Millet** seviyesine hayli yaklaşmış ve “Türk” ismine en ziyâde lâayık olan Türklerdir. Anadolu Türkleri'nin Ulus-Millet seviyesine tam olarak terfî edip-edememesi, ancak tarih içerisinde belirgin hâle gelecektir; fakat şu ânda bu konuda ciddî problemler ve handikaplar ile mâlûl olduğunu da söyleyebiliriz. Bütün yeterlik veya yetmezlikleriyle, Türk-soylu toplumlar içerisinde tartışılmaz derecede en yüksek tekâmül çizgisini yakalamış bulunan Anadolu Türkleri'nin bu seviyesi, bir Osmanlı ve Cumhuriyet başarısıdır, ancak yetersizdir.

2: Anadolu dışındaki Türkler (veya: Dış-Türkler): Aynı zamanda “Türkîler” olarak da bilinen bu toplumlar ve topluluklar, kendilerinin Türk asıllı, veya Türk kökenli topluluklar içerisinde “bir yerlerde” bulunmalarını kabûl etmekle berâber, kendilerini Türk ismi altında değil de daha alt gelişmişlik düzeylerdeki isimlerle tanımlayan, Millet olma seviyesine ulaşamamış kavimler, kabîleler ve halklardır. Ne var ki, tarihî gelişim seyri, aynı Türk şeceresinden olan bu toplumların tamâmiyle farklı bir tekâmül çizgisi takip ederek, ayrı birer millet ve/veya ulus olmaları gibi bir netîce de hâsıl edebilir.

XIX: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: II

Yeni Çağ [Analiz]., 12 Mart 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 086; 2004-029; Mart-05

Tarihî derinliği ve boyutu itibâriyle bütüncül ve kapsamlı bir “Türk Milleti” kavramından söz edilebilmesine mukabil, Millet kavramını modern anlamıyla kullandığımız takdirde, bu imkân kaybolmakta ve böylesine kapsamlı bir kavram, B. Anderson'un **“hayâl edilmiş cemaat”** kavramına belirli bir ölçüde uyum göstermekte, ancak, ne yazık ki “bütün Türkler”, ya da “Türk kökenli bütün toplumlar, topluluklar, halklar ve kavimler” tarafından değil de, esas olarak Türkiye Türkleri ve hassaten idealist Türk milliyetçileri tarafından “hayâl edilmiş / edilen”, veya daha sahîh bir ifâdeyle, “tasavvur edilmiş / edilen” bir cemaat olmaktan öteye gidememektedir.

⁶⁰ William Rees-Mogg., “Bağımsızlık Elden Gidiyor”., The Times., 26.05.2003., Türkçe Çeviri: Radikal, 02.06.2003

Milliyetçilik teorileri tartışmasında önemli bir nirengi noktası mesâbesinde olan — daha sıhhatli tercümesi “Hayâl Edilmiş Cemaatler” olması gereken — “Hayâlî Cemaatler” (Imagined Communities, 1983) isimli baş eserinde, Anderson, Millet kavramını tanımlarken **“Ulus (Millet-D.H.) hayal edilmiş bir siyasal topluluktur – kendisine aynı zamanda hem egemenlik hem de sınırlılık içkin olacak şekilde hayal edilmiş bir cemaattir”** demektedir.⁶¹

Müellifin bu tanımında — modern anlamıyla olduğunu tekrar vurgulayalım — şu üç temel parametre ortaya çıkmaktadır: Millet her şeyden önce bir “siyâsî” birimdir; mücidi Ferdinand Tönnies’in verdiği isimle (Almanya, 1887) “Cemiyet” (Gesellschaft, Society) değil, “Cemaat” (Gemeinschaft, Community) anlamında bir birim; fakat hayâl (tasavvur) edilmiş bir cemaat: Egemen (hükümrân, sovereign) ve sınırlı. “Millet hayâl edilmiştir” diyor Anderson ve devam ediyor: *“...çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğerini tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey şey işitmeyecektir ama yine de herbirinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam eder.”* Ayrıca Millet sınırlıdır; çünkü hiçbir millet, işbu tasavvurunu, bütün akvâm-ı beşeri ihâta edecek kadar genişletmez, en kapsamlı, en cür’etkâr — O’nun tâbiriyle — en ‘mesihçi’ milliyetçiler bile. Kezâ Millet egemendir, çünkü Batı’da, yâni Modernite ile birlikte (D.H.) hânedanlıkların, millet-üstü siyâsî otoritelerin aşınması ve onlara karşı verilen mücâdelelerde otoritenin ele geçirilmesi ile doğmuştur (Halk’ın Millet’e dönüşmesi – D.H.) ve nihâyet Millet bir cemaattir; çünkü **“her ulusta fiilen geçerli olan eşitsizlik ve sömürü ilişkileri ne olursa olsun, ulus daima derin ve yatay bir yoldaşlık olarak tasarlanır”**.

İmdi buna göre; tarihî boyutu ve derinliği îtibâriyle bütün Türkleri, ya da Türk kökenli bütün toplumları, toplulukları, halkları ve kavimleri kapsayıp kuşatacak şekilde bir Türk Milleti tanımlaması, modern anlamıyla mümkün görünmemekte ve bu Modern (anlamıyla) Türk Milleti, ne yazık ki, çok büyük nisbette, bundan tamı tamına 122 yıl önce, Mart 1882’de, *“Türkiye Anadolu dışında bir millet değildir”* diyen E. Renan’ı doğrularcasına,⁶² her ne kadar modern (anlamda) Türk milliyetçilik hareketlerinin başlangıcında Dış-Türk aydınlarının büyük katkıları olmuş ise de, münhasıran Anadolu Türkleri ile tahdît edilmiş görünmektedir. Çünkü, çok yakın zamana kadar hemen-hemen tāmâmını, şimdilerde de büyük ekseriyetini esir almış bulunan Anadolu Türk Milliyetçilerinin hemen hiçbir ciddî teoriye dayanmayan saf ve romantik tasavvurlarına şiddetle muhâlif olarak, Anadolu dışındaki Türkler, veya “Dış Türkler”, hiç tanımadıkları ve hiç görmedikleri bütün dünya Türklüğünün üyelerini her ân yanlarında imişçesine, zihinlerinde toplumlarının hayâlini yaşattığı, belirli bir kadere müstereken yürüyeceği “egemen ve bütüncül bir politik cemaat” olarak tahayyül ve tasavvur etmekte değillerdir. Dahası, bu “kardeşlerimiz” içinde pek küçük bir aydınlanmış elit “dar cemaat” dışındaki ezici ekseriyet indinde Türk ismi, bir câzibe dahi hâsıl etmemekte ve hattâ hiç hafifsenmeyecek bir kısmında değil ki câzibe, tam aksine, defia, yâni itme duygusu yaratmakta ve daha da ağırı, bu itmenin yine mühimce bir kısmında dün Rusların yaptığının aynısının, yâni siyâsî ve kültürel hegemonya ve sömürünün bugün “Biz Türkler” tarafından yapılmak istenmekle itham edilmesi raddelerine varmakta olması, hattâ Ruslara karşı el’ân dahi daha fazla sempati beslendiğinin lisân-ı hâl ve/ya lisân-ı dil ile ızhâr edilmesidir. Daha da fazlası şu ki, Türkiye Türkleri’nde de beyne’l-avâm, Dış-Türkler hakkındaki tasavvur ve kanâatler, aynıyla olmamakla berâber, ekserî nisbette buna yakındır; bu konuda, 1999 yılında Bulgar zulmü karşısında Türkiye’ye sığınan ve en yakın Dış-Türkler olan, “dünkü vatandaşlarımız, bugünkü soydaşlarımız” karşısında halk nezdinde takınılan ve zaman-zaman çok şiddetli hadlere varan olumsuzluk tepkileri (“Türk” değil “Bulgar” demek, hattâ elfâz-ı galîze kullanmak gibi) düşünülmesi gereken can yakıcı örneklerdir.

⁶¹ Benedict Anderson., Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması., s.20

⁶² Ernest Renan., “Millet Nedir?“, “Nutuklar ve Konferanslar” içinde., Bölüm I, s.105

Bu durum romantik/idealist Türk milliyetçiliği için realiteye dönmeyi tetiklemesi gereken ağır ve sarsıcı bir şok olsa da, hâlâ romantizmin hulyâlarından kurtulamayan **“romantik / idealist Türk milliyetçiliği cemaati”**nin sadra şifâ olabilecek bir ders istihraç edebildiğini söylemek de bu safhada henüz mümkün görünmemektedir.

XX: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: III

Yeni Çağ [Analiz]., 13 Mart 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 087; 2004-030; Mart-06

Türk asıllı bütün toplulukların, bütün halkların ve kavimlerin, kendilerini diğer bilumum millet-altı (sub-national) politik kollektif kimliklerini içinde erittikleri tekil “Türk” kimliği ile tanımladıkları ve diğer bütün Türk asıllılar ile birlikte bilinçli bir millî bütünlük içerisinde tasavvur ettikleri, modern mânâda en şumûllü bir Türk Milleti’nin mevcûdiyetsizliği, uzun yıllar romantik milliyetçi akımın siyâset ve kanâat önderleri tarafından oluşturulan hayâl dünyalarında ağır bir darbe oluşturmıştır. Böyle bir darbe mukadderdi; çünkü...:⁶³

“Bizim neslimiz için Orta-Asya, sihirli ve kutsal bir yerdi. Biz, orayı teknik, ilmî ve felsefî eserlerden değil, “Bozkurtlar”dan, bize, medenî dünyayı yağmalayan, çapul ile geçinen, Çin’e akın yapmadığında aç kalan insanları Eski Türkler diye yücelten bu câzibeli kitaptan tanıyorduk; daha doğrusu tanıımıyorduk, kendimize bu fantastik roman gibi bir sanal dünya kurmuştuk; herbir ferdi bir Kürşad Tekin olan bir sanal dünya. Şimdi rüya bitti ve gerçek buz gibi soğuk ve sert bir step rüzgârı gibi suratımıza çarptı. Gece bitti, Mehtab sona erdi, Güneş doğdu ve bir hakikat ile karşılaştık. Ah hakikat! Sen ne kadar zâlimsin! Yıktın bütün rüyalarımızı!”

Evet, bütün rü’yalarımız yıkıldı ve dahi bundan önceki yazımda da ifâde etmiş olduğum gibi, bu şoka rağmen rüya hâlâ büyük ölçekte devam ediyor.

Türklerin bu özelliği, önceden de belirtmiş olduğumuz gibi, E. Renan’ın *“Türkiye Anadolu dışında bir millet değildir”* şeklindeki hükmünü büyük nisbette doğrulamakla birlikte, Albert Sorel’in *“Bir Türk milleti asla mevcut değildir, sadece düşman ahali ortasında çadır kurmuş bulunan fatihler vardır; Türkler bir devlet değil, fakat yalnız fütuhât için değeri bulunan ve durmaya mecbur olur olmaz dağılmaya meyil gösteren bir ordu teşkil etmektedirler”* şeklindeki hükmü,⁶⁴ büyük şöhretine rağmen bir fikir adamı gibi değil, tamâmiyle Türk’e, yâni Avrupa’nın bütün tarihi boyunca tanımış olduğu en büyük rakibine duyduğu fanatik garazdan ve Türkiye’yi “Avrupa’nın Doğusundaki Endülüs”, tıpkı I. Endülüs gibi behemehâl yok edilmesi gereken “II. Endülüs” olarak görmekten neş’et eden dinmek ve doymak bilmez kapkara kin ve nefretten dolayı kusan bir haçlı şövalyesi gibi konuşan bir hasm-ı câna âit olmakla ap-açık gerçeğe de muhâliftir: Türkler elbette millettir; ama makro düzeyde değil

⁶³ Durmuş Hocaoglu., “Milliyetçiliği Sorgulamak”, Muhelif., Yıl: 1., Sayı: 12., 07.04.2000-13.04.2000., s.11

⁶⁴ Albert Sorel., Avrupa ve Fransız İhtilâli., C: I*-II., s.353-354

Tarihî anlamda kapsamlı bir Türk Milleti'nin niçin modern anlamda kapsamlı bir millet olamadığını ve bundan sonra nelerin olabileceğini tartışmak bu sütûnun hacmine sığacak gibi değil; ancak fikrimce en açık cevap yine Tarih'in içinde gömülü: Türkler'in tarihi, diğer bütün halkların, kavimlerin ve milletlerin tarihleri ile kıyas kabûl etmeyecek derecede nev'i şahsına münhasırdır; öyle ki, bu hassa, Türk tarihinin bir bakıma, her iki anlamını da hâvi olmak üzere "kaotik bir sistem" olarak tanımlanabilmesini dahi mümkün kılmaktadır.

Birinci anlamıyla, karmaşayı, düzensizliği ifâde eden bu terim tarihimize bir çok noktalardan hayli uygun düşmektedir. Hiçbir milletin tarihinde görülmemiş bir hâdiseler olan, az nüfûsa mukabil aşırı coğrafî dağılım ve bunun yanında çok geniş coğrafya, bozkır iklimi gibi demografik ve ekolojik faktörler Türk asıllı toplumların dağınık, siyâseten bütünleş(tiril)mesi çok zor, bu sebeple de hep boy/kabîle bilincinin baskın olduğu ve bunun bir sonucu olarak ise birden fazla Türk devleti arasında bitmek tükenmek bilmeyen ve bir Türkün en büyük düşmânının çok kereler başka bir Türk olması şeklinde de açıklanabilecek "Türk İç Savaşları" ile birbirini merhametsizce hırpalayan kaotik bir ortam yaratmıştır ki bunun netîcesinde bütün Türkleri ihâta eden uzun ömürlü ve istikrarlı bir tek Türk devletinin kurulamaması, bir Makro Türk Milleti'nin inşâ için gerekli olan şartı te'mîn edememiştir. Çünkü Millet tarihî bir olgudur; ancak, tarih içinde kendiliğinden vücut bulmaz, Devlet tarafından inşâ edilir. Nitekim, günümüz modern milletlerinin hepsi kendi devletlerinin birer inşâdır; Anadolu Türkleri'nin millet oluşlarının Selçuklu-Osmanlı-Cumhuriyet sürekliliği döneminde inşâ kılınmaları gibi.

İkinci anlamıyla, 1990'da Henri Poincaré tarafından keşfedilen ve Fizik'te **Dinamik Kararsızlık** olarak bilinen, bir sistemin başlangıç şartlarına aşırı bağımlılığının geleceğini sağlıklı bir biçimde kestirmede ortaya koyduğu zorlukları ve hattâ imkânsızlıkları ifâde eden ve Fizik dışında da birçok alanda tatbikatları bulunan **Kaotik Sistem** terimi de, aynı büyük soy ağacına ve aynı büyük aileye mensup bu toplulukların bu aşırı dağınıklığının yanında, el'ân mevcut hâllerinin tâyin edilmesindeki aşırı güçlüğü, onların geleceklerinin kestirilmesini çok zorlaştırması bakımından da uygun düşmektedir.

Hâsılı, kısaca söylendikte, esâsen mikro ölçekte her insan, makro ölçekte her toplum ve her millet bir kaotik sistemdir; fakat bütün milletler içerisinde en makrosu olan Dünya Türklüğü, birçok bakımdan hepsinden ziyâde kaotik bir sisteme benzemektedir ve binânenaleyh, geleceği hakkında hüküm vermek, diğer milletlere nazaran çok daha büyük bir müşkilât arz etmektedir.

Ne var ki, bizler insanız; kör mekanik kaanunlarına tâbî fizikî nesneler değil; yâni yine de her şeye rağmen geleceğimiz Biz'den bağımsız değil.

XXI: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: IV

Yeni Çağ [Analiz], 16 Mart 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 088; 2004-031; Mart-07

Tarihî boyutuyla kapsamlı ve kapsayıcı Türk Milleti'nin modern anlamda aynı kapsamı hâiz olamamasının ve Büyük Dünya Türklüğü'nün, diğer bir ifâdeyle Büyük Türk Ailesi'nin hayli fazla değişikene sâhip kaotik bir sistemi andırmasının, Türk soylu halkların ve kavimlerin geleceğinin, Gelecek'te alacağı şekillerinin tâyiniinde çok belirgin bir öngörûde bulunmayı önleyen mühim fonksiyonları olduğu bedihîdir.

Aslında bu problem, sâdece ve yalnız Türklere münhasır olmayan umûmî bir problemdir: İnsanlığın belirli bir ânındaki verilerinden hareket ederek, bütün geçmiş ve geleceğini şaşmaz bir doğrulukla okuduğunu iddia etmenin artık günümüz için bir değeri kalmadığını, bu iddia

ile yola çıkan “determinist” — tarih felsefesinde kullanılan deyiimiyle “historisist” — teorilerin âkîbetlerinden çıkarabiliriz. Gelecek karanlığa gömülüdür, hâzır değil gaaidir; onun kat’î bilgisi yalnız O’nun elindedir; Kur’ân’ın ifâdesiyle, “*Göklerde ve Yerde (Kâinat’ta-D.H.), Allah’dan başka kimse Gayb’ı bil(e)mez*”;⁶⁵ bu yüzden de Gelecek, sâdece tahmîn edilebilir; ancak, bu, bilinemez bir varlık âleminin ortasında yapayalnız ve şaşkın bir şekilde durduğumuz anlamına da gelmez: İhtiyatlı, tahminî ve temkinli olmak üzere Gelecek hakkında konuşma imkânımız ve hakkımız vardır.

İmdi, bu durum muvâcehesinde, konuyu öncelikle belirli bir millet değil de umûmen toplumlar ve milletler mes’elesi bağlamında ele aldığımızda, tarihte ortaya çıkmış ve hattâ çok uzun müddet berhayat olmuş ve bir kısmı da primordiyal millet olarak anılabilecek nice toplumların ve kavimlerin, önüne çıkan herşeyi öğüten Zaman adlı değirmenin ağır taşlarına karşı mukavemet edemeyip ya külliye tarihe karışıp kaybolduklarını (Frigyalılar, Lidyalılar, Kimmerler, Hititler, Urartular v.b. gibi) veya başka milletler içerisinde eridiklerini (Chou Türklerinin Çinlilerin, Cengiz’in dörde taksîm olunan imparatorluğundaki Moğolların üçünün Türklerin içinde erimleri gibi), yâhut tanınmayacak şekilde başkalaşp başka bir millete dönüştüklerini (Hun Türklerinin Macarlaşması, Bulgar Türklerinin Slavlaşması, Eski Mısırlı Koptîlerin Araplaşması gibi), yâhut başka kavimlerle karışp kaynaşarak yeni bir kavim veya millet oluşturduklarını (Normanların ve Saksonların İngiliz milletini oluşturması gibi) görmekte olduğumuzu söyleyebiliriz ki bu vaziyet de, toplumların — ve de milletlerin — tarihte bir kere ve adetâ tepeden verilircesine varlık âlemine çıkıp hemen hemen her tür ve nev’iden değişmelerden müstağnî, ebediyen ne ise öyle kalmakta olmayıp, bâzan hızlı bâzan yavaş, ama sâbit görünen dağların bile aslında mütehavvil olduğu bir âlemde, mutlaka ve behemehâl mütemâdî değişimlere mâruz kaldıklarını ve hattâ belirli bir ömürlerinin bulunduğu gerçeğini göstermektedir. Kur’ân “her ümmet için takdîr edilen bir ecel vardır”⁶⁶ demektedir ki, Kur’ân terminolojisindeki “ümmet”in bugünkü terminolojideki “millet”e denk düştüğünü göz önüne aldığımız takdirde bu ifâdenin her milletin, yâni politik örgütlenmeye sâhip her topluluğun da canlı veya cansız bütün varlıklar gibi ölümlü olduğunu göstermektedir. Kur’ân’ın bu metafizik düstûru ile bire-bir çakışan, Platon’un bütün varlığı ihâta eden, Timaios’ta hulâsaten vaz’ ettiği şu felsefî düstûru da aynı gerçeği tebliğ etmektedir: “..mâdem ki doğumludur, o hâlde ölümlüdür de”.

Şu hâle göre, en umûmî bir prensip olarak hiçbir toplumun hakikî mânâda ilelebed pâyidâr olma te’mînâtının bulunmadığını ve ölüm denen kara devenin er veya geç ama bir gün mutlaka kapısına çökeceğini göz önüne alarak, Türklerin de tarihî bir başlangıçları olduğu gibi tarihî bir sonları olması gerektiği gerçeğini kabûl etmek durumundayız: Biz Türkler, nasıl ki tarihte doğduk ise bir gün yine tarihte ortadan kalkacağız. Ancak, önce yakın ve sonra da uzak gelecek için tahminlerde bulunacak olursak, bu yok olmanın tevîd ettiği ürpertiye üzerimizden atabilir ve tarihteki uzun yürüyüşümüzün âkîbeti hakkında daha soğukkanlılıkla düşünebiliriz.

Bu noktada, bütün idealist Türk milliyetçilerinin en büyük “idea”sı olan bir ve bütün bir Türk Dünyası’nın, yâni kültürel ve politik olarak monoblok bir “Türklük”ün, daha teknik adıyla, “Pan-Türkizm”in, ya da ürkütücü adıyla muhteşem “Tûrân”ın, şimdi ve yakın istikbâl için sâdece ve yalnız bir yüksek ideal olarak kalmaya mahkûm olduğunu ve Türkiye dışındaki Türkler ile Türkiye Türkleri’nin istikbâllerinin, birbirlerinden radikal olarak kopuk olmamakla birlikte, farklı istikametlere doğru yönelme eğilimi taşımakta olduğunu söyleyebiliriz. Anadolu Türkleri’nin — hepsinin de değil — “Dış Türkler” tesmiye ettiği Türkiye dışındaki Türkler konusundaki en dikkate değer gelişme, kökeninde bir Osmanlı tecrübesi bulunmamak yatan, Rus siyâsetinin de büyükçe katkısı bulunan ve her birisi birer

⁶⁵ “Qul lâ ya’lemu men fi’s-semâwâtî we’l-arzî’l-ğaybe illâ’llah”, Neml: XXVII/65

⁶⁶ “We-li külli ummetin ecelun...”, El-A’raf: VII/34

yaşayan ilâh rolüne soyunmuş Sovyet kalıntısı siyâsî kabîleci yönetim kadrolarının şahsî menfaatleriyle örtüştüğü için de mesâfe alan ve boy adlarının millet adlarına dönüşmesiyle teşekkül etme temâyülü gösteren “**farklı milletleşme**” sürecidir. Anthony D. Smith’in “*ulusların içinde kader anlarını bekleyen başka uluslar*” diye tanımladığı⁶⁷ bu olgu, bütün Türk tarihinin istikbâlini derinden sarsacak bir büyük tehlikenin işâretidir.

“(Biz) Anadolu Türkleri”ne gelince; fikrimce en mühim problem burada.

Bundan önceki yazımın sonunda söylediğimi bir kere daha tekrarlıyorum: Her şeye rağmen, bizler insanız; kör mekanik kaanunlarına tâbî fizikî nesneler değil; yâni yine de her şeye rağmen geleceğimiz Biz’den bağımsız değil. Ama, problem, “Biz”de.

XXII: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: V

Yeni Çağ [Analiz]., 19 Mart 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 089; 2004-032; Mart-08

Aynı Türk soy kütüğünün içerisinde farklı milletlerin ortaya çıkmasının kat’î olmamakla beraber hiç de göz ardı edilmemesi gereken güçlü bir ihtimâl olmasının sebeplerini sâdece bugünde aramak yanlış bir düşünce olacaktır; mes’elenin asıl kökleri tarihtedir: Türk tarihinin burada tafsîl edilmesi mümkün olmayan gelişim süreci, Büyük Dünya Türklüğü Âilesi’nin bir tek devletin çatısı altında toparlanmasına imkân vermemiştir.

İmdi, “milletleşme”, toplumların hayatlarında kendiliğinden vuku’ bulan tabîî bir süreç değil, hattâ tam aksine, kısım-ı âzâmı îtibâriyle Devlet eliyle gerçekleştirilen bir inşâ sürecidir; aksi olmuş olsaydı, her toplumun bir millete dönüşebilmesi mümkün olurdu. Nasıl ki el’ân Arz üzerinde yedibin civarında konuşulan dilin mevcut olmasına ve her dilin de basit veya mütekâmil, bir kültüre tekabül etmesine mukabil, yüksek kültürlerin adedinin çok sınırlı ve medeniyetlerin adedinin ise daha da sınırlı olması gibi, beşbin civarında etnik gruba karşılık devlet sayısının iki yüzü bulamaması da, Millet’in içtimâî varlık nizamında kendiliğinden gelişen tabîî bir sürecin değil, bir medenî sürecin mahsûlü olduğunu göstermeye kâfi olsa gerektir. Daha da açık anlatımıyla, Millet ile Devlet arasındaki korelatif münâsebet, ancak uzun ömürlü, istikrarlı devlet kurabilen soy asabiyelerinin kâmil mânâda millet olma seviyesine terfî edebileceğini ve hassaten Türkler gibi aşırı bir coğrafi dağılıma sâhip asabiyelerin de yekpâre (monoblok) “bir ve tek millet” seviyesine terfî edebilmelerinin bütün bu asabiyeleri ihâta eden “bir ve tek devlet” ile kaabil olabileceğini göstermektedir.

İşte, Türk tarihinin bu problemlili yapısı, dikkat edilecek olursa, onların bütün tarihleri boyunca hemen-hemen hiçbir zaman yüzlerinin gülmemesine sebebiyet veren en büyük huzursuzluk, zaaf ve güç kaybı kaynaklarını oluşturmuştur. Nitekim, belki de hiçbir büyük tarihî millet, Türkler kadar iç harp yaşamamış, hiçbir büyük âile Türkler kadar kardeş kanı akıtmamıştır; bu hususta sâdece rastgele misâller olarak, İslâm öncesi dönemde Kök-Türkler’in Uygurlar, Uygurlar’ın Kırğızlar tarafından yıkıldığını; İslâm döneminde ise Karahanlılar, Gazneliler ve Selçukluların; daha sonraları Osmanlılar ile Akkoyunlular, Timurlular, Memlûklar, Safevîler, Nâdir Şahlar gibi Türk devletlerinin nasıl birbirlerinin can hasmı kesildiklerini vermek, bir Türkün en büyük düşmânının çok kereler adetâ bir başka Türk olmasının elîm bir netîcesi olan bütün bu “Türk İç Savaşları”nın, Türk dünyasının en büyük enerjisinin birbirinin üzerinde harcanmasına, Büyük Dünya Türklüğü’nün tâkatten düşmesine sebebiyet vermesi yanında bu büyük âilenin homojen bir millet olmasına mâni’ olduğunu açıklayabildiği gibi, bundan sonrası için başgösteren daha büyük çapta, daha radikal âile parçalanmaları ihtimâlini de açıklayabilir.

Bunun yanında, yine aynı sebebe paralel olarak, Türklerin tarihleri boyunca homojen bir âile teşkil edememeleri, onların “dil” üzerinden de birleşememelerinin hem sebebi ve hem de

⁶⁷ Anthony D. Smith., *Ulusların Etnik Kökeni.*, s.29

sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bilhassa modern milletin şartlarından olan, bütün fertlerinin, ihmâl edilebilir tabîî lehçe ve diyalek farklılıkları dışında aynı dil ile birbirine bağlanmasının, yâni “**dil birliği**”nin bütün Türk tarihi boyunca olması gereken seviyede tahakkuk ettirilememiş olması, bu büyük âilenin ayrı istikametlerde gelişme gösteren parçalanmalar yaşamasına yol açmış ve bu oluşumu da hızlandırmıştır; buna, geçen asrın başlarında ortaya çıkan alfabe farklılaşması, Rus yönetimindeki Türklerin elitlerinin dillerinin Ruslaşması ve Türkiye Türkçesi’nin Türkiye’deki nesilleri bile birbirinden koparacak bir köksüzleşme ve yozlaşmaya mâruz kalması da eklenince, bugün Türk soylu insanlardan oluşan Büyük Türk Âilesi Dil üzerinden eskiye nazaran daha da kopuk bir vaziyete sürüklenmişlerdir. Filhakîka, Türkler bugün bâzı istisnâlar dışında, birbirleriyle Dil üzerinden birleşmemekte, yekdiğerinin ilmî, edebî, felsefî literatürünü tâkip edememekte, filmlerini seyredememekte, esprilerini anlayamamakta, hâsılı Dil konusunda birbirlerine handiyse ecnebiler kadar uzak durmaktadırlar ki bu durum muvâcehesinde, sâdece aynı büyük soy ağacına bağlı olmak gibi müphem bir hissin bu büyük kitleyi bir ve tek millet olarak birleştirebilmesini beklemek, en azından, yakın gelecek için sâdece romantik bir ütopya olmaya mahkûmdur; ancak, bu sürecin aynen böyle devam etmesi, farklılıkları azaltmak yerine daha da büyüteceği için, uzak gelecek dahi ümit vermez olacaktır.

Bu noktada, Türkler kadar olmasa da, hayli geniş bir coğrafyaya yayılmış bir başka büyük âile olan Büyük Arap Âilesi’nin durumu farklı bir karakteristik nitelik taşımaktadır. Bunu da yarın ele alalım.

XXIII: Milliyetçilik, Millet ve Türkler: VI

Yeni Çağ [Analiz]., 20 Mart 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 090; 2004-033; Mart-09

Batı tarihi, kendi içerisinde, Türkler kadar geniş bir coğrafyaya yayılmış bir milleti tecrübe etmemiştir. Vâkıa İsveç, Norveç, Danimarka, İzlanda, İsviçre, Kuzey İtalya, Kuzey ve Merkezî Fransa, Hollanda, Belçika, Lüksemburg, İskoçya, İngiltere, Avusturya ve Almanya gibi ülkelerin ve milletlerin teşekkülünde çok belirleyici bir tarihî aktör olarak baş rol üstlenen Germanlar da büyük bir coğrafî yayılıma sâhiptirler; ancak, hem genel olarak “German” adıyla anılan bütün bu toplum ve topluluklar esas îtibâriyle kendilerini “German” gibi bir üst kimlikle veya böyle bir ortak soy ile bağlı hissetmeyen ve öyle nitelendirmeyen veya nitelendirdiği çok şüpheli olan, etnik dayanışması çok zayıf kabîlelerden müteşekkîl bir etnik komplekstirler (bu kadar çok milleti oluşturmalarının sebeplerinden birisi de budur), hem de yayılma alanları Türklere nazaran daha dardır. Bu sebeple, esas olarak hep kendi-merkezli olmuş Batı düşüncesinin kendi tarihinden çıkarsamış olduğu millet tanımlarının kendi dışındakilere bire-bir bir uyum göstermesi de beklenemez.

İmdi bu noktada, bir önceki yazımızın sonunda belirtmiş olduğumuz üzere, Türkler kadar olmasa da, yine de hayli geniş bir coğrafyaya yayılmış bir başka büyük âile olarak karşımıza çıkan Büyük Arap Âilesi’nin durumu, Türklere nisbetle farklı bir karakteristik nitelik taşımaktadır ve yine özet olarak söyleyecek olursak, bunun asıl sebebi de yine Türk ve Arap tarihlerinin gelişim süreçlerindeki farktır.

İlkin, aralarında ne kadar derin lehçe farkları olsa da, günümüz Arap dünyasında normal bir orta eğitimden geçmiş her Arabin aynı alfabe ve aynı dil üzerinden zorlanmadan

anlaşabilmesi, Türklerin aynı âyarda başaramadığı bir şeyi, Mağrib'den Maşrik'a, bütün Arapların müşterek bir zihin kurgulayabilmesinin zemînini yaratmaktadır ve bu da esas olarak tarihî süreçle olduğu gibi aynı zamanda Kur'ân dilinin ve bin yıldan daha uzunca bir müddet bütün İslâm dünyasının 'lingua franca'sının, yâni ortak kültür dilinin Arapça olmasıyla da ilgilidir; nitekim, bugün hiçbir milletin Araplar kadar arkaik dilleri ile bağlantılı olduğu ileri sürülemez: Çinlilerden Türklere, Fransızlara, Yunanlılara varıncaya dek hiçbir millet bindörtü yüz yıl önceki bir metni, bugün Arapların anlayabildiği kolaylıkla anlayabilme imkânına sâhip değillerdir.

İkincileyin, hep göz ardı edilen bir husus da, Osmanlı faktörüdür: Uzun asırlar süren Osmanlı idâresinin, yâni "Pax Ottomana"nın, bundan önce temas etmiş olduğumuz veçhiyle, diğer birçok faktörün yanında, Türk tarihinin aynı zamanda Türkler arasındaki iç savaşlar tarihi olmasının bir sonucu olarak ve bâhusus bir başka Türk devleti olan İran'ın kindar bir kara çalı gibi diktiği engeli aşamamasının da katkısıyla gerçekleştiremediği "Türk Birliği" yerine, Arapları bir tek devlet altında birleştirmek sûretiyle sağlamış olduğu "Arap Birliği", her ne kadar kabîle geleneğinin devam etmesinin neticesi olarak siyâsî birlik konusunda bütün Arapları kapsayan pratik sonuçlar vermese de, kültürel birliği pekiştirmesiyle, tabîî olarak, Araplar arasında, Türklere nisbetle daha sıkı bir yakınlık oluşmasını hâsıl etmiş ve bu da "ayniyet" duygularını kuvvetlendiren ve modern Arap milliyetçiliğinin de zemînini oluşturan bir fonksiyon icrâ etmiştir. Yâni, Türklere nisbetle daha kuvvetli olan "dil birliği" ve, Türkler eliyle ve dolaylı da olsa pekiştirilen "kültür birliği" yânında Pax Ottomana mahsûlü olan "siyâsî birlik", Arap Dünyası'nın Türk Dünyası'na nisbetle daha kompakt bir "tasavvur edilmiş cemaat" oluşturmasını sağlamıştır.

Buraya kadar Büyük Türk Âilesi'nin geleceğine dâir serdetmiş olduğumuz fikirlerden, bütün menfiliklere rağmen, bu büyük âilenin tarihteki mâcerâsının sonuna geldiği gibi bir netîcenin istihraç edilmesi affedilemez bir hatâ olacaktır. Hiç şüphesiz, *"Ölmez bu millet; farz-ı muhâl ölse de hattâ / Çekmez Kürre'nin sırtı o tâbût-u cesîmî"* diyen şâir haklıdır: Tarihe bu kadar derin kazılmış izler bırakan bir milletin o kadar kolaylıkla izmihlâle uğrayabileceği tasavvur edilemez. Bu hususta tek bir örnek olmak üzere, "nâ-mağlûp" Osmanlı'nın Viyana önlerinde mağlûp olmasını müteâkiben, birdenbire aşırı korkudan aşırı sevince, kendisini küçük görmekten (aşâğılık duygusu; complexe inférieure) karşısındakini küçük görmeye (büyüklük duygusu; complexe supérieure) sapan Avrupa'nın hâlet-i rûhiyesini *"1683 yılında, Viyana tepelerinde gelişmekte olan savaşın haberleri geldiğinde, padişahın ordularının da kendi orduları gibi olduğunu, kusursuz ve yenilmez olmadığını anlayabildiler. Efsanevî Büyük Türk'ten korkmaya gerek yoktu"* cümleleri ile tasvîr ettikten sonra bir uçtan diğer bir uca salınan bu psikolojik bozukluğu istihzâ ile eleştiren Alan Palmer'in şu hüküm cümlesindeki derin mânâyâ dikkat çekmek isterim:⁶⁸

"Ama Türk'ün şaşırtıcı bir dokuz canlılığa sahip olduğunu anlamaları da bir o kadar uzun sürdü"

Evet: Şüphesiz Türkler de her toplum gibi bekaa te'mînâtına sâhip değillerdir, nasıl ki Tarih içerisinde doğmuş iseler, öylece bir gün yine Tarih içerisinde öleceklerdir; ama bugünden yârına hemen değil ve dahi tarihçi Palmer'in tarihî tecrübeden çıkarsamış olduğu gibi, bugün O'na kefen biçenlerin bir gün O'nun dokuz canlı olduğunu anlayacağı bir günün gelmesinin dahi hiç de ihtimâl harici olmayacağı da aynı tarihî tecrübeden çıkarsanabilir...

⁶⁸ Alan Palmer., Osmanlı İmparatorluğu-Son Üçyüz Yıl, Bir Çöküşün Tarihi., s.16

XXIV: Milletler ve Tarihin Gravitasyonu

Yeni Çağ [Analiz], 23 Mart 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 091; 2004-034; Mart-10

Mithad Cemal Kuntay'ın Türk milletini işâret eden “*Ölmez bu millet; farz-ı muhâl ölse de hattâ / Çekmez Kürre'nin sırtı o tâbût-u cesîmi*” mısralarının, ihtivâ ettiği nükte herhangi bir komplekse kapılmadan iyice fehmedildiği takdirde, sâdece ve münhasıran bir şâirin çok sevdiği kendi milletine teveccühen dile getirmiş olduğu romantik bir hülyânın değil, çok daha çaplı bir tazammun ve şumûle sâhip bir hakîkatin şiir dili ile ifâde edilmesi olduğu idrâk ve teslîm edilecektir: Hiç şüphesiz milletler de bu “âlem-i fenâ”daki her şey gibi ölümlüdür; ne var ki hepsinin ölümü aynı değildir, yaşamasının dahi aynı olmadığı gibi. Büyük milletler ve büyük devletler sâdece hayatta iken dünyayı tâyin etmekle kalmazlar; onların dünyanın aktif aktörlerinin arasından çekilmeleri ve hattâ ölümleri, tarihin kırılma noktalarını oluşturduğu gibi, aynı şekilde Gelecek'i de belirler: Her büyük millet ve devlet, tarihin büyük aktörlerinden olmakla insanlık hayâtında ağır ve belirleyici, dominant bir yer işgal ettiği için ölümü sarsıntılar hâsıl eder, hele bu ölümler şiddetli şoklarla vuku' bulacak olursa, bu sarsıntılar da “derin darbeler”e, yıkıcı depremlere ve hattâ kaoslara dönüşür: Tâ ki binbir acı ve ızdırap bahâsına yeni dünya dengeleri teessüs edinceye dek. Evet: Milletler de ölümlüdür; ama yaşantıları ve yaşarken taptıkları eşdeğerde olmadığı gibi ölümleri ve öldükten sonra tarihte bıraktığı izler de eşdeğerde değildir. İşte, büyük (major) milletlerin ve siyâsî teşkilâtların (devletlerin) tarihe gömüldükten sonra dahi yok olmayarak kendilerinden sonraki devirleri müsbet ya da menfî istikametlerde etkileyen ve hattâ tâyin eden bu te'sirlerine ben kısaca “**Tarihin Gravitasyonu**” adını veriyorum.⁶⁹

“Tarih'in Hâl ve İstikbâl üzerinde yoğun bir te'siri vardır; Tarih Hâl'i ve İstikbâl'i tâyin eder. Bu tesir bâzan bir câzibe (çekme, gravitasyon) bâzan da bir defia (itme, repülsiyon) şeklinde tezâhür eder. Bilhassa ihtişamlı bir tarih için bu çifte etki çok bâriz bir şekilde kendisini izhâr eder.../.../Tarih'teki ihtişamlar dâima bir gravitasyon alanı yaratır ve Hâl ve İstikbâl'i etkisi altına alır. Büyük güçler, çöktükten sonra, tıpkı bir Kara Delik'in kendisi gözlemlenememesine, yâni “ampirik-olgusal realite”nin dışında olmasına rağmen diğer nesneleri kendisine doğru çekmesi gibi, yaratmış oldukları gravitasyon alanı ile kendisinden sonrasını etkilerler.”

Bu konuda verilebilecek birçok örnek içerisinde bilhassa ikisi, tarihte kurulmuş iki gerçek “Pax” ve iki gerçek “Imperium” olan Roma ve Osmanlı'dır [aynı iktibâsın devâmı]:

“... büyük bir ihtişam olan Osmanlı, çöktükten sonra yaratmış olduğu gravitasyon alanı ile günümüzü belirlemekte, günümüz üzerinde muazzam bir te'sir hâsıl etmektedir.../.../Roma da bir ihtişam kaynağıdır ve bu sebeple de aynı zamanda bir gravitasyon alanına sâhiptir; çok kuvvetli ve çok müessîr bir alandır bu: Roma çökmüştür, ama bu alan, tesirini devam ettirmektedir.”

Filhakîka, Romalıların evvelen “Pax Romana”nın çökmesi ile siyâsî ve âhîren de içtimâî mevcûdiyetlerinin varlık alanından çekilip tarihe gömülmelerinin hâsıl ettiği netîceler, son binbeşyüz yıllık Batı ve dolayısıyla da bütün dünya tarihini en derinden etkileyen ve sarsan,

⁶⁹ Durmuş Hocaoglu., “Avrupa Birliği Projesi ve Bağımsızlık Bilinci”., Türkiye-AB İlişkileri Sempozyumu., Ankara, 2001, s.369

bütün tarihin en şiddetli bir şekilde kırılmaya mâruz kaldığı ve bilhassa Avrupa'nın hâlâ te'sir ve kapsama alanından kurtulamadığı ve hiçbir zaman da kurtulamayacağı bir travma hâsıl etmiştir; öylesine ki, bugünkü Avrupa milletleri Roma'nın terbiye ederek şekillendirdiği “kadîm barbarlar”dan başkası olmadıkları gibi⁷⁰ Avrupa Birliği dahi, Roma'nın bir uzantısından, Rémie Brague'ın “Avrupa: Roma Yolu” [İstanbul., 1997] isimli eserinde hulâsaten ifâde ettiği gibi, “Roma Yolu”ndan başka bir şey değildir

Türkiye'ye ve Türklere gelince: Roma ve Romalılar gibi ölmüş değillerdir, hattâ Türk dünyasının, ufuklarını kaplayan ve geleceklerini tehdit eden birçok karanlık bulutlara karşılık yeni bir dirilişin tohumunu da potansiyel (şimdilik sâdece potansiyel) olarak içlerinde taşıdıkları dahi söylenebilir; ancak, Pax Ottomana'nın yıkılması ile kuruyarak bir denizden bir göle dönüşen Türk devletinin dünyanın belirleyici aktörlerinin arasından çekilmesinin üzerinden geçen seksen yıldan daha uzunca bir müddet zarfında yaşananlar ve fizikî küçülmesi ile birlikte zihni, algılaması ve ufku da küçülen, hemen-hemen hiçbir büyüklük duygusu kalmayacak derecede sıradan bir bölge devleti olmayı içine sindirecek ve hattâ ve hattâ şimdilerde onu dahi terketmeye ve varlığını külliye tasfiye ederek kendi üstüne son perdeyi indirmeye hazırlanacak kadar büzülen “Türkiye Cumhuriyeti”nin şaşkın bakışları önünde cereyan eden gelişmeler, Arz'ın Osmanlı'nın tâbûtunu çekemediğini kör gözlere dahi âyân beyân göstermiş bulunmaktadır: Hâkîkati sâdece ve sırf hakîkat olarak dile getirmekten çekinmeyecek hangi açık zihin, Osmanlı'nın ağır gölgesinin Arz'dan silinmiş olduğunu ve bu cümleden olmak üzere, meselâ Osmanlı ayakta olsaydı Balkanlar'da, Orta-Doğu'da ve hassaten Irak'ta uzunca yıllardan beri yaşanan ve günümüzde de katmerlenerek devam eden trajedilerin yaşanabileceğini⁷¹ ve hangi körelmemiş vicdan, bizzat Osmanlı'nın torunlarının Avrupa Birliği ve Amerika Birleşik Devletleri'nden hangisinin mandasına girmenin daha kârlı olacağını tartışmak gibi en aşağı seviyede bir zillet derekesine düşebileceğini iddia edebilir ki?

XXV: Milletlerin Yükseliş ve Düşüşleri-I

Yeni Çağ [Analiz]., 26 Mart 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 092; 2004-035; Mart-11

Milletler de ölümlüdür ve kezâ Türk milleti de; ancak milletlerin ölümü de kolay değildir ve yine kezâ Türk milletinin de. Beri yandan, Türk milletinin, bugünkü durumundan yârnki durumunu sarâhatle çıkarsamamıza mâni' olan kaotik yapısını göz önüne alınca yârin için sarîh bir şeyler tahmîn etmememizin mümkün olmadığını da söyleyebiliriz, ancak nasıl ki, tabiattaki kaotik sistemlere örnek olarak verilen ve ilk defa Edward Lorenz tarafından keşfedilen⁷² hava dahi, çok kesin tahminlere imkân vermediği hâlde, bu keyfiyet mevsimlerin birbirini tâkip edeceğini ve meselâ bahar'dan sonra sonra yaz'ın geleceğini bilmemize mâni' teşkîl etmemekte ise, benzer şekilde, bütün bu kaotik yapının da — sosyal bilimlerin tabiat bilimlerinden farklı olduğunu unutmaksızın — gelecek hakkında ana hatlarıyla bâzı güçlü tahminlerde bulunmamıza mâni' teşkîl etmeyeceğini söyleyebiliriz.

Buna göre, Türklerin geleceği hakkında ana hatlarıyla ne gibi tahminlerde bulunabileceğini yüksek sesle düşünecek olursak; ilk olarak söylenmesi gereken, bir milletin kendisi olarak, yâni millî kimliğini koruyarak yaşayabilmesinin, sâdece siyâsî değil medenî ve kültürel anlamını da mündemiç olmak üzere, değişen şartlara göre **kendisini yenileyebilme**

⁷⁰ Msl., bkz: A. W. F. Blunt., Batı Uygarlığının Temelleri., s.135

⁷¹ Msl., bkz: David Fromkin., “Bush ve Osmanlı Hayaleti” [A World Still Haunted by Ottoman Ghosts]., New York Times, 09.03.2003., Türkçe Tercüme: Zaman, 12.03.2003.

⁷² Bkz., msl: James Gleick., Kaos., s.7

kaabiliyeti ile orantılı olduğudur ve bu umûmî prensip hiç kuşkusuz Türkler için de cârîdir. İkincileyin, her millet için, millî kimliğini korumanın en temel şartlardan birisi olarak, Devlet'in bütün sosyal değerleri en üst düzeyde korumaya en fazla muktedir olan varlık olması hasebiyle, bağımsız bir millî devlet sâhibi olmasıdır ve bu husus, “devletsiz yaşama”, yâni “devletsizlik” tecrübesi pek az ve yetersiz olan Türkler için daha fazla ciddiyeti ve ehemmiyeti hâiz ve hattâ ilk şart mesâbesinde olan bir prensip durumundadır. Üçüncüleyin, dünya Türklüğünün geleceği ile ilgili bir başka mühim husus da, Türk dünyasını oluşturan Türk soyluların, farklı milletleşme süreci yaşayıp-yaşamayacağı konusudur.

İmdi: Türk tarihinin bugüne kadarki seyri, bütün iniş ve çıkışlarına rağmen, Türklerin kendilerini değişen şartlara göre yenilemekte fazla zorlanmadıklarını, hattâ çok zamanlar değişimin aktörü dahi olabilecek denli hayli yüksek başarılar kaydedebildiklerini göstermektedir; ne var ki, bütün dünyanın yaşamakta olduğu “Batının meydan okuması” demek olan Modernite karşısındaki yetersizlik süreci kültür ve medeniyet açısından olduğu kadar siyâset açısından da Türkleri kabzetmiş bulunmakta olduğu için bu vaziyet ciddi bir tehdit unsûru olarak tepelerinde asılı durmaktadır.

Ancak, bütün bunlar içerisinde en vahîm ihtimâl, aslen tarihinin belirli bir döneminden itibaren dünyayı iyi okuyamamanın neficesi olarak Güç ve Modernite problemlerini çözemeyen ve Batı ile laubâli ve müstehcen ilişkilere girmekten başka birşey demek olmayan Batılılaşma serüveninin, Türkiye'nin ve bütün dünya Türkleri arasında kendisini “Türk” sıfatı ile tavsif eden en büyük kitleyi oluşturan Türkiye Türkleri'nin, Marx'ın Engels'e yazdığı 10 Mart 1853 tarihli mektubundaki isâbetli teşhîsinde belirtmiş olduğu gibi, “**ileri Batı medeniyetinin içerisinde eriyerek yok olması**”⁷³ olarak özetlenebilecek olan ve son safhası da artık “**Avrupa Birliği saplantısı**” ile gelip kapılarına dayanmış bulunan, kültürel, medenî ve siyâsî varlıklarını kaybetme tehlikesidir. İşte bu durum, teorik olmasa bile pratik olarak her şeyin bitmesi demek olabilecek olan yeni bir sürecin, bir yok oluş sürecinin başlangıcı olabilir; çok fazla kuvvetli bir ihtimâl ile, olacaktır da. Bu, “**milletlerin yükseldiği yerde düşmesi**” prensibinin yeni bir tatbikatı olacaktır; çok ızdırap verici ve Türkler'i tarihe ibret olarak kaydedecek yeni bir tatbikat!.. Dikkat edilmelidir ki, Türkler Batı'da biterlerse, büyük ihtimâlle bütün dünyada biterler; ya da her şeye yeniden Orta-Asya'nın bozkırlarından başlamak durumunda kalırlar, tarih aynı gelişme sürecini bir daha yaşama imkân ve şansını bir daha verirse, tabîî. O sebeple, hiçbir şey var-olmak kadar değerli olmayacağı için, ne bahasına olursa olsun, Batı Türkleri burada bitmemelidir.

Kurân'ın “**Biz devirleri insanlar arasında dönüştürürüz**”⁷⁴ ifâdesindeki ilâhî ihtârı ve devletlerin, milletlerin hak ve alınıyazılarını belirleyen bir “yüksek dünya mahkemesi” olan Dünya Tarihi olduğunu söyleyen, Tarih'in diyalektik birtakım basamaklardan geçen gelişme döneminde her devrenin temsilcisi olarak bir tarihî millet ortaya çıkardığını ve tarih içerisinde ilerleyen İde'nin her tarihî millete bir misyon tahsîs ettiğini, vazîfesini yerine getiren milletin tarih sahnesinden çekilip, yerini başka bir tarihî millete bıraktığını belirten ve böylece her “seçilmiş millet” için ancak bir kere zirve hakkı tanıyan Hegel'in fikirleri üzerine düşünmeli değil miyiz?⁷⁵

Acaba Allah Gelecek'te kimi yükseltecek ve acaba Türkler, bütün tarihleri boyunca yükselbilmiş oldukları en yüksek seviye, yâni “zirve” olan **Osmanlı Zirvesi**'ne tekrar yükselbilecekler, bütün tarihleri boyunca yazabilmiş oldukları en büyük destan olan **Osmanlı Destânı**'nı bir daha yazabilecekler, bir **Pax Ottomana** gibi yeni bir Pax inşâ edebilecekler mi; yoksa...?

Şimdilik “kim bilir” diyelim; kim bilir gerçekten?

⁷³ Bkz.: Onur Bilge Kula., Batı Düşüncesinde Türk ve İslam İmgesi., s.395 v.dv.

⁷⁴ “Ve tilke'l-eyyâmü nüdâvilühâ beyne'n-nâs”, Âl-i İmrân: III/140

⁷⁵ Hegel., Philosophy of History (Ernst Cassirer., Devlet Efsanesi., s. 277)

XXVI: Milletlerin Yükseliş ve Düşüşleri-II

Yeni Çağ [Analiz], 27 Mart 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 093; 2004-036; Mart-12

Toplamları ve siyâsî teşkilâtları bir canlı uzuv gibi telâkkî eden Haldûn'un (1332 - 1406) görüşüne nazaran, kuruluşundan yıkılışına dek toplam beş ana safhaya ayrılan bir devletin ömrü vasatî 120 yıldır.⁷⁶ İmdi bu teori üç farklı açıdan kritik edilebilir: 1: Daha da kısaltılarak Kuruluş, Yükseliş ve Çöküş olarak üç ana safhaya indirgenebilecek olan bu beş safha, bugüne kadar prensip olarak hep doğru çıkmıştır. 2: Ancak, tarihte görülen çok uzun ömürlü devletler Haldûn'un tesbît ettiği bu süreyi tekzîb etmişlerdir. 3: Beri yandan, bir milletin tarihini bir bütün olarak ele aldığımızda bir çöküşün, bir sonraki yeni bir yükselişin öncüsü olan bir ara safhaya tekabül ettiği hâller de gözlenmektedir. Meselâ Osmanlı'nın Kuruluş, Yükseliş, Duraklayış, Gerileyiş ve Çöküş dönemleri bu beş safhaya uyarak Haldûn'u te'yid etmekle berâber, ömrünün yüzyirmi yılı beş defadan fazla katlaması da süre konusundaki öngörüsünü tekzib etmektedir ve bir de Türk tarihinin, bugüne kadar yaygın şekilde kabûl edilegelmiş bulunan yorumu yerine, farklı hânedanların adını taşıyan devletlerin birbirini bütünleyen aynı devletin safhaları olarak yorumlanması durumunda, meselâ Anadolu Selçukluları, Osmanlı ve Cumhuriyet'in birbirinin ardılı olan safhalar şeklinde bir tek "Türkiye Devleti"ni oluşturması gibi bir durumla karşılaşırız ki bu, vaziyeti daha da değiştirir hiç kuşkusuz ve Haldûn'un öngörüsünün birden fazla devrenin ardarda gelmesiyle teşekkül eden bir tür "osilasyon"a, diğer bir ifâdeyle, bir nevi', yanarak öldükten sonra kendi küllerinden yeniden dirilen Anka (Feliks) kuşunun serencâmına dönüşmesi demek olur. Ne var ki, yine de her şeye rağmen, tarihin dipsiz bataklığında boğulan nice ölü milletleri ve devletleri göz ardı etmeyerek Haldûn'un teorisinin ana hatlarıyla doğrulanmış olduğuna dikkat çekmeyi ihmâl etmemeliyiz.

Elbette hiç kimse Gelecek'i bilemez; ancak, yine de Türkiye Türkleri'nin Batı'da bitmesinin, bütün Türk tarihini etkileyecek, telâfi edilmesi çok zor bir travma yaratacağı ve çok kötü bir ihtimâl ile bin yıllık yürüyüşe sil baştan başlamak gibi bir netice hâsıl edeceği ve ve en kötü ihtimâl ile, Türkler'in de, Eski Mısırlılar, Romalılar v.b. toplumlar gibi tarihin bataklığına gömülebileceğini de göz önünden uzak tutmamalı ve bu sebeple, Anadolu'nun, İkinci Endülüs ile Ergenekon arasında ince bir bıçak sırtında bulunduğunu asla unutmamalıyız.

Mükerreren hâtırlatalım ki Gayb'ın anahtarları yalnızca Allah'ın katındadır ve bu cümleden olmak üzere Tarih'i avuçlarının içindeymişçesine gördüğünü ileri süren historisistlerin kat'î hükümlü kehânetlerine ve meselâ, "...Marksizm-Leninizm öyle bir araçtır ki, onun yardımıyla geleceğin üzerindeki örtü kaldırılır ve tarihin gelecekteki dönemeçleri görülebilir. Bu bir zaman teleskobu gibidir"⁷⁷ şeklindeki fantazilere îtibar edemeyiz; ama yine mükerreren hâtırlatalım ki bu, İnsan'ın varlık nizâmı ortasında hiç birşey bilmez bir şaşkın gibi durması değildir. Bu noktada, bir tek teori ve bir tek ihtimâl ile kendimizi sınırlandırmadan, mümkün olduğunca her köşe bucağa bakabilmek kastıyla, Bilim'i "anarşist bir çaba" olarak nitelendiren Paul Feyerabend'in, "sıkı sıkıya pekiştirilmiş teorilerle ve/ya iyice yerleşmiş deneysel sonuçlarla çelişen hipotezler geliştirip, bilimin işleyişinin ileri götürülebileceğini" ileri sürdüğü ve ilmi düşüncüyü gerçekten zenginleştiren "Zıddına Endüksiyon" metodunu⁷⁸konumuza tatbik ettiğimizde, meselâ, Selçuklu'nun gücünün zirvesinde iken âniden ve trajik dağılış ve yıkılışının hâsıl etmiş bulunduğu hüznün ve ümitsizlik ortamından sonra Osmanlı'nın Selçuklu'yu gölgede bırakan yükselişinin, Türkler

⁷⁶ İbn Haldûn., Mukaddime: III/XIV

⁷⁷ Marksizm-Leninizmin İlkeleri., C: I., s.13

⁷⁸ Paul Feyerabend., Yönteme Hayır., Bölüm: 2., s.35

için tarihî bir nümûne olacağı sonucuna varabiliriz: Tarihte bir kere olmuş olan bir kere daha olabileceğine göre, neden aynı başarı tekrarlanmasın ki? Boş bir tesellî vermek gibi bir gaye güdüyor görünmekten dikkatle imtinâ ederek, sâdece Tarih'in bu kaotik belirsizliğine ve hiçbir kat'iyeti bulunmamasına karşılık, yine de tekrarlanmaya imkân verebilmesine bir örnek olmak üzere, Feyerabend'in sözleriyle ifâde edecek olursak, "*Tarih 'kazalarla, tahminlerle ve tuhaf olay zincirleriyle' doludur; bu bize insan değişiminin karmaşıklığını, insan eylem ya da kararlarının en uç sonuçlarının nasıl önceden kestirilemez bir özelliği olduğunu gösterir.*"⁷⁹

Nitekim, bundan önce, milletlerin yükseldiği yerden düştüğünü yazmışım; ama bunun zıddı da var: Selçuklu-Osmanlı mukayesesinin de izhâr ettiği üzere, **milletler düştüğü yerden yükselebilmekteler de**; hattâ, yükselmenin gerçekleşebilmesi için düşüşün dibe kadar vurması gerektiği hâller dahi vardır. Nitekim, Mûsâ Peygamber'in kıymetinin tecellî edebilmesi için Benî İsrâîl'in esâreti ve benzeri tarihî misâlleri serdeden Makyavel'in (1469-1527) kendi milleti için, "... bir İtalyan'ın meziyetindeki kemâl tebârüz edebilmek için de İtalya'nın bu kadar büyük bir sefâlete düşmesi, İrânîlerden daha mahkur (hakarete uğramış), Atinalılardan daha müteferrik (ayrışmış) olması, başsız ve kanunsuz kalması, ezilmiş, dövülmüş, parçalanmış, istilâlara ve her türlü tahrîbata uğramış olması lâzım gelmiştir"⁸⁰ dediğini unutmayalım.

Hâsılı gördük ki milletler düştüğü yerden kalkar ve çok zamanlar da iyice dibe vurmadan büyük bir sıçrama yapamazlar. İşte şimdi biz bu noktada bulunmaktayız veya ona limit yakınlıktayız: Dünya Türklüğü ve onun merkezi olan Türkiye tarihin makas değiştirdiği son derece kritik bir noktada⁸¹, ya **İkinci Endülüs** ya da **İkinci Ergenekon** olacağı, daha fazla çekilmeyi kaldıramayacağı minimum noktasında bulunmaktadır.

XXVII: Milletlerin Yükselişleri ve Milliyetçilik

Yeni Çağ [Analiz]., 30 Mart 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 094; 2004-037; Mart-13

Bir önceki yazının sonundan devam edelim: Milletler yükseldiği yerden düştüğü gibi, düştüğü yerden kalkarlar ve çok zamanlar da iyice dibe vurmadan büyük bir sıçrama yapamazlar. İşte şimdi biz bu noktada bulunmaktayız veya ona limit yakınlıktayız: Dünya Türklüğü ve onun merkezi olan Türkiye tarihin makas değiştirdiği son derece kritik bir noktada, ya **İkinci Endülüs** ya da **İkinci Ergenekon** olacağı, daha fazla çekilmeyi kaldıramayacağı minimum noktasında bulunmaktadır.

Dibe kadar inmek, tekrar yükselmek için bâzı hâllerde bir fırsat ve bir şanstır ve aynı zamanda yeni hâcet kapılarının anahtarıdır da. Çok fazla sıkış(tırıl)mış olan bir yay, aynı zamanda çok fazla potansiyel enerji birikimine kavuşmuştur; eğer bu potansiyel enerji bir kinetik enerjiye dönüştürülebilecek olursa bu bir *patlama*, bir *indifâ* demektir. İşte, aynı durumdaki her millet gibi Türk Millî Rûhu'nun (Volksgeist) fevkalâde sıkışmış ve gerilmiş bu hâli de böyle bir yaya, veya, Isaiah Berlin'in şu cümlelerle tasvîr ettiği bükülmüş bir dala tıpatıp benzerlik arz etmektedir: "*....yaralanan bir Volksgeist tıpkı bükülmüş bir dal gibidir. Öyle bir baskıyla bükülmektedir ki serbest bırakıldığı anda büyük bir hışımla geriye teper.*"⁸² Ne var ki, bu nokta, aynı zamanda, aşırı derecede sıkış(tırıl)mış yaydaki veya daldaki potansiyel enerjinin açığa çıkarılarak kinetik enerjiye dönüştürülememesi durumunda,

⁷⁹ Paul Feyerabend., Yönteme Hayır., Giriş., s.21

⁸⁰ Makyavel., Hükümdar., Haydar Rifat tercümesi., s.178

⁸¹ Bkz.: D. Hocaoglu., "Tarih Makas Değiştiriyor"

⁸² Isaiah Berlin., "Volksgeist'in Geri Dönüşü: İyi ve Kötü Milliyetçilik", Nathan Gardels (Ed.), "Yüzyılın Sonu" içinde., s.104

Friedrich Bouterweck'in (1766-1828) *"bir kamışın aşırı derecede bükülmesi durumunda kırılacağını"* ihtar ettiği⁸³ iflâh kesen ve her şeyi bitiren noktaya da dönüşebilir. Selçuklu'nun dibe vurduğu ve Osmanlı'nın yükselmeye başladığı nokta ile, Antik Mısır'ın Octavius'un fethi ile Roma'nın eline düşerek dibe vurduğu ve izmihlâl uğrayarak ilelebed tarihe gömüldüğü nokta aynıdır: "Her şey" ile "hiçbir şey" in, "yeniden var olma ve ihyâ" ile "hiç münce olma ve fevt" in her ikisini de potansiyel olarak içinde barındıran **"Kritik Nokta!"**

Kritik Nokta, şâyet yükselme öncesine tekabül ediyor ise bir "dönüm noktası"dır (inverse point), çöküş öncesine tekabül ediyorsa ise, bir "izmihlâl noktası" (annihilation point).

Türkler'in, dibe vurdukları ve **İkinci Endülüs** ya da **İkinci Ergenekon**'dan birisine kapı açacak olan bu kritik nokta, acaba hangisine tekabül edecektir? Evet, acaba hangisi?

Şüphesiz, bunu tâyin edecek olan, kendi kaderlerini ellerinde tutan Türkler'in yine bizzat kendilerinden, Engels'in bundan 151 yıl önce, Türkiye'yi ayakta tutan asıl güç kaynağı olarak göstermiş olduğu, Asya (Anadolu) Türklerinin milliyetçiliğinden⁸⁴ başkası değildir.

Türkler de her millet gibi, Tarihî Kader'in (Fatum Historicum) kendilerini sürüklediği bu kritik noktayı, ancak ve yalnız Milliyetçilik ve fakat, **yeni bir milliyetçilik**, veya diğer bir ifâdeyle bir **"Yeni Milliyetçilik"**, bugüne kadarki milliyetçiliklerden farklı, bugüne kadarki milliyetçilikleri aşan, onların hiçbirisinin yapamadığını yapacak olan bir "Yeni Milliyetçilik" ile "izmihlâl noktası"ndan "dönüm noktası"na, **İkinci Endülüs**'ten **İkinci Ergenekon**'a dönüşürebileceklerdir; başka türlü muhâldir.

Neden **Milliyetçilik** ve neden **"Yeni Milliyetçilik?"**

Milliyetçilik!

Çünkü, henüz bir isim almadığı kadîm zamanlardaki primordiyal şekilleri ile dahi, her zaman örgütlü bir politik toplumun en büyük güç kaynağı O olmuştur ve bugün dahi öyledir: Hiç bir vakit ölmemiş bulunan Milliyetçilik, bütün dünyada yeniden yükselmektedir; çağımız, yeni bir milliyetçilik çağıdır.

Bu noktada, pozitivist-modernist sığ mantığın artık milliyetçiliklerin öldüğü ve ölmesi geektği şeklindeki tezini, *"On dokuzuncu ve yirminci yüzyılların önemli bir özelliği, etnik duyguların belirginliğidir. Batılı liberal toplumsal düşünce ile Marksizm en azından bu noktada birleşirler — her ikisi de aynı hataya düşmüşler, milliyetçiliğin politik gücünü azımsamışlardır. Şimdi, neredeyse 200 yıllık bir politik milliyetçilik deneyiminden sonra, neden birlikte yanıldığımızı anlamamanın zamanı geldi."*⁸⁵ ifâdeleriyle eleştirmeye başlayan Ernest Gellner'e kulak verelim:⁸⁶

"Böylece, kendisini karşı konulmaz biçimde bize dayatan mantık şöyle özetlenebilir:

1. Endüstriyel toplumsal örgütlenme, toplumsal yapıları erozyona uğratmaktadır.
2. Kültürel farklılıkların kökeninde, yapısal ayrışmalar yatar ve kültürel fark yine bu ayrışmalarla idame edilir.
3. 'Etnisiteyi' oluşturan da, yukarıdan dayatılan ve karşılıklı olarak birbirini harekete geçiren kültürel farklılıklardır. Öyle ki, bu farklılıklar, onlara sahip olan bizlerin kültürümüzü ayırt etmemizi ve başka farklılıklara sahip olanlara, yani rakip kültürlerle karşı olmamızı sağlar.

⁸³ Zikreden: Kant., Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme., Ank., 1960., s.34

⁸⁴ Bkz.: Friedrich Engels., "Türkiye" (Parça), Londra, Salı, 22 Mart 1853., "Marx-Engels., Doğu Sorunu (Türkiye)" içinde, s.18

⁸⁵ Ernest Gellner., Milliyetçiliğe Bakmak., s.58

⁸⁶ Ernest Gellner., Milliyetçiliğe Bakmak., s.62

Sonuç: 4. Yapının erozyona uğramasının anlamı, kültürel ayrışmanın yitirilmesidir. Bu da, etnik kimliğin kaybolması anlamına gelir. Kısaca, etnisite politik önemini yitirmek zorundadır.

“Bir başka ifadeyle, milliyetçiliğin solup gitmesi kaçınılmazdı. Daha da basit terimlerle, ne kadar çok endüstrileşme, o kadar az milliyetçilik.”

XVIII: “Yeni Dünya Düzeni” ve “Yeni Milliyetçilik”

Yeni Çağ [Analiz], 02 Nisan 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 095; 2004-038; Nisan-01

Modernist görüşün düz ve sıg mantığınca artık ölmesi gerektiğine kaanî olunan yeni dünya nizâmında, hiç de beklenmedik bir şekilde milliyetçiliklerin geri dönüşünü anlatan Gellner, Modernizm’in görüşlerini özetlerken *“bir başka ifadeyle, milliyetçiliğin solup gitmesi kaçınılmazdı. Daha da basit terimlerle, ne kadar çok endüstrileşme, o kadar az milliyetçilik”* dedikten sonra, endüstriyelleşmenin geleneksel toplum yapılarında erozyona yol açması sonucunda kültürel ayrışmanın ortadan kalkması olarak özetlenebilecek ilk üç varsayıma değinerek, bunların doğruluğuyla ilgili anlaşılır bir şüphe duyulabilmesini mümkün görmediğini ve fakat bunlardan hareket ederek, 4 numaralı önermede özetlenen, **“etnik kimliğin kaybolması ve etnisitenin politik önemini yitirdiği ve yitirmekte olduğu”** iddiasını da kabûle şayan addetmediğini belirtmektedir:

“4 numaralı önerme ondokuzuncu ve yirminci yüzyılların politik gerçekliklerini *yansıtmıyor*. Milliyetçilik, gerçekten de *büyüdü* ve önem kazandı; her yerde eşit biçimde, hiçbir engelle karşılaşmaksızın ya da ara sıra yenilgiye uğramaksızın değil, ama her seferinde büyüyen bir şiddetle. Politik örgütlenmenin bir ilkesi olarak, politik sınırların etnik sınırlara denkliği ve yönetenlerin yönetilenlerle aynı etnik kökenden olması, insanlık tarihinin hiçbir döneminde kavuşmadığı kadar belirgin bir otoriteye kavuşmuş durumda. Bu, yüzleşmek zorunda olduğumuz bir gerçek. Ve bu gerçek teorik bakımdan meraklı olduğu kadar, pratikte de bir o kadar önemli bir problemi önümüze getiriyor. Yine de, birçok değerli düşünürü tam tersi bir sonuca götüren tez, inandırıcı, mantıklı ve tamamen geçerli varsayımlara dayanıyor.”

Bundan sonra sözlerine “O halde, ters giden neydi? Neyi gözardı ettik?” diyerek devam eden ve bu soruya bir cevap bulma denemesine girişen Gellner’in bu cevap denemesini, irdelemek üzere okuyucuyu adı geçen eserle başbaşa bırakarak biz devam edelim: Sâdece Modernizm değil, Milliyetçilik’in gelip-geçici, tarihin belirli bir dönemine âit muvakkat bir olgu olduğuna kaail olan bütün görüşler yanılmışlardır ve yanılmaya devam etmektedirler. Milliyetçilik hiçbir vakit, hiçbir dönem yok olmamıştır, ne dün, ne bugün, ne “Pre-Modernite”de, ne de Modernite’de; insan denen varlık var oldukça Millet ya da adı her ne olursa olsun millet benzeri veya onun arketipi ya da primordiyali, “ben ve diğerleri” kategorik tasnifi üzerine binâ edilmiş oluşumların var olması kaçınılmaz olduğuna binâen, Milliyetçilik de var olacaktır. Herhangi şekil ve örgütlenme tarzlarından birisiyle, ama mutlaka var olacaktır. Yâni, Milliyetçilik, esas olarak bir “hilkat-i insan” problemidir; insanın yaratılış özellikleri değış(tiril)mediğı, diğerk bir ifâdeyle, insan insan olmaya devam ettiğı sürece ortadan kalkması söz konusu olmayacaktır. Devirler geçer, dinler, inançlar, hayatlar değışir, zâhiren insanlar da değışir; ama “insan”, Âdem’in evlâtları, özü itibariyle ne ise odur ve o özün içine gömülü olan, o özü kendisi yapan şey değışmez; bu sebeple insanlar arasında aynı “biz” duygusu ve o “biz” üzerine müesses Milliyetçilik duygusu da değışmez: Adı ne olursa olsun, hangi formatta olursa olsun, O hep var olur. O, zaman-zaman uykuya yatar; kâh olur

şiddeti azalır, gücü düşer; ama bir kenenin hiçbir gıdâ almadan yüz sene müddetle minimal enerjiyle hayâtini muhafaza edebilmesi gibi⁸⁷ O da en ölmüş görüldüğü zamanlarda dahi, hiçbir gıdâ almadan yüzlerce, binlerce hep derinlerde bir yerde hayâtini muhafaza eder.

İmdi: Modernizmin buradaki radikal hatâsı, en aşırı şekline Marx'ın *"bugüne kadar filozoflar sâdece dünyayı tefsir etmeye çalışmışlardır; hâlbuki aslolan onu değiştirmektir"* aforizması ile ifade ettiği meydan okumasında ulaşan hedefi ile,⁸⁸ fizikî dünya gibi insanın tabiatını da değiştirebileceğine duyduğu katı ve kibirli inançtır; ancak, Marksizm'in bugüne kadar tahakkuk ettirilemeyen bütün makro projeleri gibi bu projenin de gerçeğin sert kayasına çarparak parçalanması için, daha ilk komünist devletin kurulması dahi kâfi geldiği gibi, Modernizm'in ana vatanı olan Batı'nın aynı zamanda manife edilemeyen veya edilmeyen bütün "modern" milliyetçiliklerin ana vatanı oluşu da bu iddiayı kökten tekzip ederek çürütmüştür.

Milliyetçilik hiçbir zaman ölmemiştir; yâni, konu, husûsî ve muvakkat değil, umûmî ve müstakarr bir beşeriyet problemidir. Ancak şimdi yeniden ve yeni bir format ile dirilme ve sahne alma zamânıdır: Şimdi devir, hiçbir zaman ölmeyen, öldü zannedildiğinde kendi küllerinden yeniden dirilen bu efsânevi kuşun göklere kanat çırpma devridir; bütün tarihî tecrübeyi göz önünde tutarak, hatâlardan dersler çıkararak, Yeni Dünya'nın zarûrî kıldığı şartlara uygun, Yeni Dünya'yı iyi okuyan ve O'nun sorduğu suâllere doğru ve yerinde cevaplar verebilen bir **Yeni Milliyetçilik** şeklinde kanat çırpma zamânı. Çünkü, **"Yeni Dünya Düzeni"** denen devir, en umûmî hâlde Arz'ı feth ve kolonize etmeye yönelen ve limitinde bir Dünya Milliyetçiliği'ne yönelen Saldırgan Küreselleşme'nin ve diğer yandan da **"saldırgan hiper milliyetçilikler"**in diğer millî kimlikleri ve milliyetçilikleri hedef aldığı bir devirdir ki bu da **"insanlığın savunması"** olan yeni bir milliyetçiliği âmir bir ortam demektir; her milletin en büyük kuvvet kaynağının yalnız ve ancak O olduğu, o kaynağa yönelmeyenlerin inkıraz ve izmihlâle ve tarihin bataklığına saplanmaya mahkûm bulunduğu, Türkler için ise gayet sarîh olarak, **İkinci Endülüs** ile **İkinci Ergenekon** arasındaki tercihi belirleyecek olan bir ortam için yeni bir milliyetçilik; bugüne kadarki milliyetçilikleri aşan, onların yapamadığını yapabilecek bir **Yeni Milliyetçilik**.

XXIX: Milliyetçilik, Modernite, Küreselleşme ve Bumerang

Yeni Çağ [Analiz], 03 Nisan 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 096; 2004-039; Nisan-02

Devir yeni bir milliyetçilik çağı; sâdece ve münhasıran Türkler için değil, en kapsayıcı biçimiyle bütün dünya için; çünkü, çağımızın şartları bunu zarûrî kılmaktadır. Zarûrî kılmaktadır, çünkü, evvelemirde, çağımız, milliyetçiliklerin dünya çapında aşırı derecede yükselmeye başladığı ve saldırgan milliyetçiliklerin diğerlerini tetiklediği bir çağdır. İmdi, bir önceki Modernite dönemi milliyetçiliğin o güne dek dünyada görülmemiş şekilde yükseldiği bir çağ olmuş; modernist anti-milliyetçi teorisyenlerin tahmin ve beklentilerinin aksine, Modernite milliyetçiliği öldürmediği gibi, tam aksine, alevlendirmiştir: Modernite ile birlikte Milliyetçilik'in ilk defa bir isim kazanarak ve o güne kadarki en harâretli, en keskin ve en yırtıcı şekliyle dünya sahnesine çıkmış olduğunu, koloni ve pazar paylaşımlarının doğurduğu kanlı çatışmaların Batı'da milliyetçilikleri besleyen ve ondan beslenen, yâni milliyetçilikler ile korelatif bir münâsebet içerisinde gelişen bir milliyetçilikler çarpışması olduğunu ve bu

⁸⁷ Bkz.: Takiyettin Mengüşoğlu, *Felsefî Antropoloji*, s.30

⁸⁸ Karl Marx., *Feuerbach Hakkında Tezler*: XI. Tez

saldırganlığa karşı bir tepki olarak Batı-dışı toplumlarda da hem savunma refleksinden ve hem de kendi milliyetçiliklerinin daha bilinçli bir şekilde kavranmasından kaynaklanan milliyetçilikleri tetiklediğini ve ayrıca, bütün milliyetçiliklere düşman olan Komünizm’in çok kısa bir zamanda “ağabey komünist devletler”in birer milliyetçilik enstrümanına dönüştüğünü hâtırlamak dahi bu tezin doğruluğunu kanıtlamaya yetecektir. Yâni, Modernite, en radikal milliyetçilik türü olan “modern” milliyetçilikleri yaratmıştır ve bu sebeple de, etkileri ve tepkileri ile birlikte bir “milliyetçilikler çağı”dır.

İşte şimdi yine, her ne kadar, Modernite’nin bitmiş olduğunu ileri sürerek “Post-Modernite” ismiyle müsemma kılınsa da, aslında Modernite’nin bir uzantısından başka bir şey olmayan günümüz dünyasının düzeni de, benzer şekilde, anahatlarıyla ele alındığında, büyük ölçekte yeni bir milliyetçilikler çağı manzarası arz etmektedir ve karakteristik nitelikleri dolayısıyla da Modernite ile ciddi biçimde örtüşmektedir. Post-Modernite, yâhut Yeni Modernite ve onun en bâriz emâresi olan Küreselleşme, Batı’nın yeni ve eskisinden de şiddetli ve tehlikeli bir kolonyalist yayılma çağından başkası değildir. En yetkin ifâdesini, Kolonyalizm’i meşrû bir felsefî zemîne oturtmak üzere Spinoza tarafından ortaya atılan “*Hakk’ın Güç ile özdeşliği, gücü olanın herşeye hakkının da bulunacağı*” prensibinde ulaşan⁸⁹ ve başta gelen hedefi ise, aynı zamanda tarihî intikam duygusunun büyük tahriki ile yönelmiş olduğu İslâm ve Türk dünyası olan Kolonyalist Fütûhat, demokrasi ve insan hakları çılgınlıklarının tozu dumana kattığı bugün dahi hızından ve cür’etinden hiçbir şey kaybetmeksizin aynıyla devam etmektedir .

1922’de Fransızca kaleme aldığı “Batının Doğu Politikasının Ahlâken İflâsı” (La Faillite Morale de La Politique Occidentale En Orient) isimli eserinde, “*Politikanın nev’i gelişmiştir, ancak gaye bütün bencilliğiyle bâki kalmıştır*” diyen Ahmed Rıza Bey, Batı politikasının o günden bugüne hiç değişmeyen en temel politikasının İslâm ülkelerinin fethi, servetlerinin elde edilmesi, kudretlerinin ortadan kaldırılması olduğunu ekledikten sonra,⁹⁰ mükerreren ve vurgu ile söylemek istiyorum, demokrasi ve insan hakları çılgınlıklarının tozu dumana kattığı bugün dahi Batı yayılmacılığının dünkü hızından ve cür’etinden hiçbir şey kaybetmeksizin ve hattâ daha da katmerlenerek devam etmekte olduğunu belgelercesine, Kürre-i Arz’ın nasıl lânet ve sinsi bir saldırı karşısında bulunduğunu belirten ve yine o günden bugüne hiç değişmeyen ve hattâ daha da sofistike hâle getirilen şu uygulamaya dikkat çekmektedir:

“Bir memleketi istilâ etmek ve halkının servetine elkoymak için herhangi bir vesile bulunamazsa, buraların halkının ikinci derecede bir ırka mensup oldukları ve “insaniyet” için tehlike teşkil ettikleri ileri sürülür, ilâhî bir hak sahibiymiş gibi, onlara medeniyetin nimetlerinin tattırılacağı iddia olunur.”

Bugün de aynen öyle oluyor nitekim: Dünyayı yağmalamak isteyen yeni kolonyallerin sloganı savaş değil barış, esâret değil hürriyet ve demokrasi, servetlerin talanı değil ekonomik kalkınma ve refah! Fukuyama ve Huntington’ın kışkırtıcı makalelerinin arkasındaki eli sopalı tehditler, Clinton döneminde ABD Devlet Sekreteri olan Strobe Talbot’un “*Önümüzdeki yüzyılda bilinen şekliyle milletler tedâvülden kalkacak ve bütün devletler bir tek, küresel bir otoriteyi idrâk edeceklerdir. Millî hâkimiyet artık bundan böyle büyük bir fikir olmaktan çıkacaktır*” ifâdeleriyle bütün dünyanın bir tek küresel otorite adı altında ABD hegemonyasına boyun eğeceğini fütursuzca îlân etmesi,⁹¹ 11 Eylül’den itibaren ABD’nin Afganistan harekâtına “Terörizme Karşı Kutsal Savaş (Crusade)”, Irak’ın istilâsına “Özgürleştirme Operasyonu” adını takması ve daha da genelleştirilmiş şekliyle, Zamâne

⁸⁹ Bkz.: Ekrem Yavuz., “Spinoza’nın Devlet Kuramı Bağlamında 17nci Yüzyıl Hollanda - Doğu ve Batı Hindistan Kumpanyaları”, s.599 v.d.v

⁹⁰ Ahmed Rıza Bey., Batının Doğu Politikasının Ahlâken İflâsı., s.27

⁹¹ Strobe Talbot., “America Abroad: The Birth of the Global Nation”., Time, 20 Temmuz 1992

Cengizi rolüne soyunan George W. Bush’un deklare ettiği Yeni Millî Güvenlik Stratejisi⁹² bütün insanlığın hangi yüce değerlerin maske edilerek ahlâkîlikten yoksun açık bir saldırıya mâruz kalmakta olduğunu yeterince isbâta muktedir değil midir?

Şu hâlde, yeni ve çok daha tehlikeli bir “saldırgan milliyetçilik dalgası”ndan başka bir şey olmayan işbu Yeni Kolonyalizm çağının, Bumerang Etkisi ile yeni bir milliyetçiliği harekete geçirmesi için bütün tarihî şartlar hazırdır; hattâ fazlasıyla.

XXX: Milliyetçilik, Tarihin Yürüyüşü ve “Yeni Milliyetçilik”

Yeni Çağ [Analiz]., 06 Nisan 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 097; 2004-040; Nisan-03

Çağımız yeniden ve yine milliyetçilikler çağı; çünkü çağımız **Küreselleşme** çağı. Küreselleşme ise, en ileri haddinde, kökenleri çok eskilere, dörtbin yıldan daha ilerisine, Firavun III. Tutmosis ve Akkad Kralı Sargon çağlarına kadar inmekle berâber artık günümüzde daha sıklıkla gündeme getirilen, bütün millî devletleri bir tek küresel otoriteye, bir tek küresel devlet hegemonyasına boyun eğdirmeye, hattâ limitinde bütün devletleri bir tek devlete, “Dünya Devleti”ne (Kozmopolitei), bütün vatanları bir tek vatana, “Dünya (Kozmos) Vatanı”na, bütün milletleri de bu tek devletin, Dünya Devleti’nin vatandaşlarına, diğer adıyla “Dünya Vatandaşı”na (Kozmopolitan), bütün milliyetçilikleri bir tek milliyetçiliğe dönüştürmeye yönelmiş, bugüne kadar tasavvur edilmiş en kapsamlı bir dünya hâkimiyeti projesidir ve bu hâliyle de aynı zamanda, Paul Treanor’un ifâdesiyle⁹³ en kapsamlı sûrette bir millet, “Dünya Milleti” (World-Nation) inşâ etmeye yönelmiş en kapsamlı bir milliyetçilik, “Dünya Milliyetçiliği” (World-Nationalism; Pan-Nationalism) projesidir. Şu hâlde, bu en uç noktadaki hedefiyle, bütün milletlerin ve bütün devletlerin varlığını en üst düzeyde tehdit eden Küreselleşme ile bütün dünya devletleri, milletleri ve milliyetçilikleri arasında bir hesaplaşmanın ve buna binâen de bütün dünya çapında milliyetçiliklerin tetiklenmesi, tahrik edilmesi kaçınılmaz olacaktır. Ancak, Stoacılar’ın tahayyül ettiği ve Kant’ın teorisini kurmaya çalıştığı bu proje hâlâ saf bir ütopya gibi durmaktadır; işbu “ütöpik küreselleşme” yerine, reel olan Küreselleşme, belirli milletlerin ve fiilî olarak da ABD’nin, veya milletler koalisyonundan bir yeni millet inşâna yönelmiş AB gibi büyük güç kaynaklarının yöneldiği bir küreselleşmedir ki bu da yapılanma itibâriyle bir milliyetçilik demek olduğu gibi, yol açacağı sonuçları itibâriyle milliyetçilikleri harekete geçirecektir ve bu bu şekliyle de Küreselleşme, yine yeni bir milliyetçilik dalgası anlamına gelmektedir. Yâni, her iki şekliyle de, doğrudan veya dolaylı da olsa, Küreselleşme ve Milliyetçilik arasında yakın bir bağ bulunmaktadır: Küreselleşme, her iki şekliyle de, Küreselleşme’nin aktörlerinin, yâni Küreselleştiriciler’in saldırgan milliyetçiliğidir; bunun aksülameli ise, Küreselleşme’nin nesnesi ve hedefi olanların, yâni küreselleştirileceklerin savunmacı, tepkici ve hattâ hırçın ve sert milliyetçilikleri olacaktır.

Beri yandan, çağ, yine milliyetçilikler çağı. Çünkü, Küreselleş(tir)me’nin iktisâdî ve siyâsî açılardan sağladığı yüksek rantlardan ve prestijlerden kaynaklanan câzibesini, eninde sonunda farklı küreselleştirme merkezleri arasında bir çatışma ortamı yaratacaktır ki bu da kuvvetle muhtemelen “milliyetçilikler çatışması” şeklinde gelişecek olan yeni kanlı cidâller demektir. Nitekim, Victor Hugo, 24 Ağustos 1849’de, Paris Barış Kongresi’nin açılışında irâd ettiği ve dünya literatüründe ilk defa “Avrupa Birleşik Devletleri” ismini tedâvüle sürdüğü meşhur nutkunda, kolonyalistler arasındaki müstakbel kanlı çatışmaları sezmenin de doğurduğu ürpertiyle, “iki büyük grubun, **Amerika Birleşik Devletleri** ve **Avrupa Birleşik Devletleri**’nin,

⁹² The National Security Strategy of the United States of America, September 2002

⁹³ Paul Treanor., “World-Nationalism: Normative Globalism as Pan-Nationalism”

Yaradan'ın bakışları altında, Okyanus'tan karşılıklı olarak ellerini birbirlerine uzattıkları, ürünlerini, ticâretlerini, endüstrilerini, san'atlarını, bilimlerini mübâdele ettikleri, küreyi tekrar geri istedikleri, çölleri kolonileştirdikleri, yaratmayı geliştirdikleri"⁹⁴ mutlu bir gelecek tasvîri yapmıştır: Batı'nın ele-ele vererek bütün dünyayı kolonize ettiği, yâni soyduğu mutlu bir gün! Ama bundan 22 yıl sonra patlayan Alman-Fransız harbi ile tırmanışa geçen ve sonra I. Ve II. Dünya Harpleri ile zirveye çıkan kanlı boğuşmaların 20. asırda Avrupalı kolonyalistlerin dünyayı paylaşamamasının bir sonucu olması gibi, şimdi de, daha büyük çapta küresel bir kolonyalizm, yâni çapı daha büyümüş bir küresel tahakküm ve soygun demek olan Küreselleşme'nin önümüzdeki zaman dilimlerinde iyice kızıştıracağı rekabet de, yine kuvvetle muhtemelen, Küreselleşme'nin en büyük aktörleri konumundaki Avrupa Birliği ile Amerika Birleşik Devletleri arasında ve Charles A. Kupchan'ın *"gelecek medeniyetler çatışması Batı ile Batı-Dışı arasında değil, Batı'nın kendi içinde, Avrupa ve ABD arasında olacaktır"* dediği ve Batı'nın sonunu getirecek kadar şiddetli olacağını ileri sürdüğü⁹⁵ bir çatışmaya yol açabilecektir ki bu da yine bir milliyetçilikler çatışması demektir.

Ve çağ, yine milliyetçilikler çağı; çünkü devir, "ethnos"tan "millet"e yükselen veya yükselmek isteyenlerin, çözülen ve eskiyen milletlerin ve devletlerin içinden çıkacak yeni milletlerin ve devletlerin de devri; bu ise, kendisinde rahat olmayan dünyada yeni sancılar, yeni milliyetçilikler ve yeni gerginlikler ve çatışmalar demektir.

Öyleyse, netice olarak diyebiliriz ki, gerek her iki şekliyle de Küreselleşme'nin ve yeni milletlerin doğuşunun yaratacağı depremlerin tahribatlarından mutazzır olmamak, kaybedenler safında değil kazananlar safında olmak için; Tarih'in, uzun yürüyüşünde yere düşenlerin üstüne basarak ilerlediğini unutmuyarak, yere düşmemek için yeni bir milliyetçilik projesi geliştirilmesi şart olmaktadır.

XXXI: "Yeni Milliyetçilik"ın İlk Şartı: KendiÜzerine Düşünmek

Yeni Çağ [Analiz], 09 Nisan 2004, Cuma., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 098; 2004-042; Nisan-04

Israrla ve vurgu ile mükerreren: Çağımız, milliyetçiliklerin yükselişe geçtiği, gelecek zamanları da yine milliyetçilikler arası münâsebetlerin belirleyeceği ve kendi milliyetçiliğini yeniden *"update ederek"* sağlam ve sağlıklı bir şekilde inşâ edemeyenlerin inkırâza mahkûm olduğu yeni bir milliyetçilik, diğer bir ifâdeyle bir "Yeni Milliyetçilik" çağı.

Unutulmamalıdır ki, Tarih, bir anlamda, Hegel'in diliyle söyleyecek olursak, bir *"yüksek dünya mahkemesi"*dir ve dahi yine unutulmamalıdır ki, tek-tek fertler ile değil fertlerden oluşmasına rağmen onların toplamından daha fazla ve daha farklı bir şey olan "cemiyet" ile ilgilenen, fertleri değil cemiyetleri gören ve nasıl ve ne şekilde elde edildiğini aslî değil tâlî bir mes'ele olarak kabûl ettiği "başarı" denen pahalı bir gıdâ ile beslenen, Latin deyişiyle *"Granda et Forta"*ya (Büyük ve Kuvvetli) tutkun, kimseye vefâ hissi duymayan, gidenin peşinden göz yaşı dökmeyen bir tür "monster" olan Tarih, cemiyetleri de bu şekilde değerlendirmeye ve yargılamaya tabî tutmakta, feryatlarına kulak tıkadığı başarısızları ayağının altına alarak çiğnemekte zerrece tereddüt etmemekte ve hep ileriye bakmaktadır: O, Grek mitolojisinde hem öne hem arkaya bakan Janus gibidir; kökleri geçmiştir, ama hep ileriye doğru yürür ve Herakleitos'ça söylersek, hiçbir zaman aynı suda iki defa yıkanmaz.

Yeni Çağ'da yeni bir milliyetçilik; yeni bir milliyetçilik, çünkü ilkin, her çağın politikası kendi şartları içerisinde mütâlea ve inşâ edilir ve geliştirilir ve doğrusu da budur; işte şimdi,

⁹⁴ Victor Hugo., Oeuvres Complètes., Actes et Paroles I., Paris: J. Hetzel , A. Quantin, 1882., Discours D'ouverture., pp.475-486

⁹⁵ Charles A. Kupchan., "The End of the West", November 2002

yeni bir problemler kümesi demek olan Yeni Çağ, yeni bir milliyetçiliği zarûrî, hattâ cebri kılmaktadır; bununla ilgili ve ilintili olmak üzere, ikincileyin, artık bugüne kadar geliştirilen milliyetçiliklerin bir çoğunun gerek teorik ve gerekse de pratik açıdan çağımızı iyi okuyamadığı, onun sorduğu sorulara mâkul ve mantıklı ve cevaplar, yarattığı sorunlara da tutarlı ve kaabil-i tatbîk çözümler üretemediği, yâni ciddî anlamda bir yetmezlik ve tıkanma sürecine girdiği açıkça görülmektedir.

Şu hâlde yeni bir milliyetçilik; Ama nasıl? İşte bütün mes'ele burada!

Yeni Milliyetçilik için ilk şart, bilhassa Türkiye için söylendikte, fazla keskin bir bakışa dahi hâcet kalmadan, artık, gelenekselleşmiş ve ekseriyetle de yoğun bir duygu selinden daha ileriye gidemeyen salt hamâsî milliyetçiliğin; teorisi, söylemi ve tatbikatı ile birlikte kendisini tekrar ettiği için yenilenmekte yetersiz kaldığının ve binnetice, git-gide tıkanmaya, kitlelerde ve hattâ bizzat “milliyetçi câmiada” dahi heyecan uyandırmaya yetmez hâle gelmeye ve marjinalleşmeye başladığının kabûl edilmesi, ya da farkın farkedilmesidir ki bu ise, bir “hesaplaşma”dan, bir “özeleştir”den başka bir anlam taşımaz: Hiçbir peşin hükme ve komplekse kapılmaksızın, hiç ama hiçbir fikir, kanâat ve siyâset önderi ya da ‘mit’inin, hiçbir siyâsî kurumun, hiçbir siyâsî partinin, hiç ama hiçbir sûrette “tartışılmazlık” gibi bir statüsü olduğunu kabûl etmeksizin, kudret muktezâsınca son hadde kadar, olabildiğince teemmülle, olabildiğince derinlikli bir düşünce ile yapılacak bir durum değerlendirmesi; Sultânü’ş-Şüerâ’nın tâbiriyle, “*kıymık batmışçasına kanayan bir beyin*” ile icrâ edilecek ve başarısızlıkların faturasını dışa atan zihin konformizmi yerine kendi üzerine kesen zihin çilesiyle, bütün kabâhati ve mes’uliyeti dışta, başkalarında değil öncelikle içte, kendisinde arayan, öncelikle ve hassaten içe ve nefse dönük, kendi gereçekliği ile yüz-yüze gelme cesâretine sâhip bir nefis muhâsebesi! Yâni, “dıştakiler ne yanlış yaptı” demeden önce, onların hep yanlış yapacağını ‘*default olarak*’ kabûl edip, “ben ne yanlış yaptım” diyebilecek dürüst, gerçek tefekkür erlerince icrâ edilecek bir zihni cihad!

Yâni, “**kendi üzerine düşünme**”!

İmdi; geleneksel milliyetçilik anlayışı daha ziyâde rakip veya hasım kabûl edilen “öteki”nin “biz” lehine ıslah olması veya edilmesi esâsına dayalı bir anlayış üzerine müesses olmakla en büyük hatâyı işlemektedir; zîra, “öteki”, böyle birşeyi irâdî olarak yapsaydı, zâten “öteki” değil, “beriki” olurdu; şu hâlde, bütün stratejisini “öteki”den şikâyet etme üzerine kurmanın bir kıymeti yoktur: “Öteki”nin ötekiliği, suyun insanı boğması ve ateşin yakması kadar tabîîdir. Beri yandan “biz”in cebri olarak “öteki”yi ıslah ve/ya te’dib edebilmesi için de güç ve kudret lâzımdır; hâlbuki güç ve kudret ise verilmez, kazanılır: O hâlde problem, “biz”in niçin kendi eseri olarak, güç ve kudret sâhibi olamayışı, niçin güç ve kudret yaratamadığı, bir diğer söyleyişle, niçin birikmiş potansiyel enerjiyi harekete geçiremediği problemine dönüşmüş olacaktır. İşte, bütün dünyada yeniden milliyetçilik rüzgârlarının esmeye başladığı, yeni milliyetçilikler için bunca muazzam imkânın ortaya çıktığı bu ahvâlde, milliyetçilikleri başarısız olan her milletin ve bâhusus Türklerin sorması gereken ilk soru budur: Niçin bu kadar müsâit şartlara ve tarihin zorlamasına rağmen, Milliyetçilik, kitleleri harekete geçiremiyor?

İşte, aynı zamanda bir saldırgan ve yırtıcı küreselleşme çağı olan Yeni Çağ’ın adetâ zorla dayattığı Yeni Milliyetçilik’i inşâ etmenin ilk şartı da budur: “**Kendi üzerine düşünme**”. Kendi üzerine düşüneyenler, sürekli kaybederken ve hattâ ayaklarının altındaki vatan toprağı dahi göz göre-göre kaymaya başlarken hep sızım-sızım sızlanırlar; ama bu, netîceyi değiştirmeye kifâyet edilemez.

XXXII: Yeni Milliyetçilik-I

Yeni Çağ [Analiz]., 10 Nisan 2004, Cumartesi., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 099; 2004-042; Nisan-05

Niçin kendi üzerine düşünmek ve niçin kendisini eleştirmek? Çünkü, evvelen, insanlar ekseriyetle başkalarını düzeltmeye çalışırlar, hâlbuki, felsefî bir düstur olarak kabûl edilmelidir ki, başkalarını düzeltmeye çalışmadan önce kendimizi düzeltmeye çalışmak daha ahlâkîdir; sâniyen, Descartes'ın belirtmiş olduğu gibi, hem en ziyade tashîh ve tekâmül ettirmemiz, mükemmelleştirmemiz, geliştirmemiz îcap eden ve hem de buna en iyi derecede muvaffak olabileceğimiz obje de bizzat yine kendimizdir. O hâlde, bundan beş yıl kadar önce yine bu mevzûda kaleme almış olduğum bir yazımda kullandığım ifâdelerimin aynısıyla söyleyeyim,⁹⁶ en ihlâslı, en mükemmel ve en ciddî, hattâ en ağır tenkidlerimizi yöneltmemiz icap eden de, bizzat kendimizden başkası olmamalıdır. Üstelik, siyâset noktai nazarından limit hâlde en kötü ihtimâl ile, başkalarını değiştirebilme şans ve ihtimâlimizin sıfır olduğu farzolunarak yola çıkılması her zamanda ve her zemînde en mükemmel bir metod düsturu olarak şâyânı tavsiyedir.

Bu metodu küçümseyenler bir müddet sonra kendilerini, kendi fikirlerini ve eylemlerini dünyanın en mükemmeli zannetmeye, daha ilerisinde ise kendi-kendilerini bir fetiş hâline getirmeye başlarlar.

Kendi üzerine düşünen ve kendi-kendisini eleştirmeye başlayan bir düşünce, o güne kadar yapmadığı bir şeyi yapmaya başlamış demektir ki, bu, kendisinin de hatâlı olabileceğini kabûl etmektir; binâenaleyh, kendi-kendisiyle yüzleşme cesâretini gösterebildiği takdirde göremediği hatâlarını görebilecek, gücünün nelere yetip-yetemeyeceğini daha iyi farkedebilecek, ve netîceten, hem kendisini tashîh ve tekâmül ettirebilme imkânını yakalayabilecek ve hem de daha az kusurlu ve daha fazla tatbîk edilebilme ve daha iyi sonuç alma kaabiliyetini hâiz eylem planları hazırlayıp daha az zâyiatla daha iyi sonuçlara varabilecek, Ziya Paşa'nın ifâdesiyle *“gökte yıldız ararken ayağının dibindeki çukuru farkedemeyen turfa müneccim”*in acınası durumuna düşmeyecek, Makyavel'in deyişiyle, *“elde edilmesi mümkün olmayan ve tahaffuzdan ziyâde inkırâza sebebiyet veren”*⁹⁷ ütopyalara dalmak yerine elde edilebilecek gerçekliklere ulaşabilecektir. Meselâ, ancak bir fedâî, veya en iyisinden olsa-olsa iyi bir “birinci adam” yanında belki iyi bir “ikinci adam” olabilecek Enver Paşa şüphesiz hâlis niyetliydi, ama kaabiliyetleri dar, ufku sığ ve vizyonsuz olduğu, dünyayı tanımadığı, elde edemeyeceği ham hayâllerin peşinde koştuğu, gücünün neye yetip neye yetmeyeceğini, nereye kadar gidip nerede durması gerektiğini bil(e)mediği için, kendisinden daha zavallı insanlardan oluşan bir çete ile ele geçirdiği ve sanâyi devlerinin kapıştığı bir cihan harbine balıklama daldırdığı İmparatorluğun külünü göğşe savurdu, milyonlarca Türk'ü dağlarda çöllerde gömdü ve hiçbir vakit ne kendisiyle hesaplaştı ve ne de vicdan âzabı duydu; Mustafa Kemal Paşa ise bir “birinci adam” idi; O'nun yaptığıнын tam tersini yaptı, neye gücünün yeteceğini, neye yetmeyeceğini, nereye kadar gitmek, nerede durmak gerektiğini biliyordu; ütöpiist değil realistti, ulaşamayacağı hedeflerin peşinde koşarak eldeki son kırıntıları da yere saçmadı, elde edilebileceklerin en optimalini elde etti.

⁹⁶ Durmuş Hocaoglu., “Türk Milliyetçiliği'nin En Mühim İhtiyacı: Öz-Eleştiri”, Türk Yurdu., Sayı: 139-140-141., s.95-100

⁹⁷ Bkz.: Hükümdar., Haydar Rifat tercümesi., s.112

Milliyetçilik bağlamında kendi üzerine düşünmek, kendi nefsi ile hesaplaşmaya girişmek, ilkin, sâdece kendi-kendisini dinlemekten, yâni “**izolasyonizm**”den sıyrılmak, kendi dışındaki milletlerin, kavimlerin, halkların ve etnosların da milliyetçiliklerini, bu husustaki nazarî ve tecrübî birikimi görmekle mümkündür ki bu da milliyetçiliğin sâdece kendi milletine has, sâdece kendi milletin zâtına mahsus değil *evrensel bir insanlık olgusu* olduğunu idrâk etmek demektir.

İkinci olarak, kendi üzerine düşünen bir milliyetçilik, ayakları yere sağlam basan, kendi vicdânından başka hiçbir merci’ye, makama, şahsa hesap vermeyen, hiçbir parti ile organik bağı olmayan, hiçbir kimseyi tartışılmaz otorite olarak kabûl etmeyen, yâni emir eri ve kapı kulu olmayan sıhhatli, birikimli bir “**intelijansiya**” ile mümkündür ve bu da siyâsetçiye aşan bir fikir fütûhâtıdır.

Ve üçüncü olarak da, kendi üzerine düşünen bir milliyetçilik, pratik sonuçlarını, fikirlerin mücerretler âleminden müşahhaslar âlemine yükselebilmesiyle alacaktır ki bu da “**sağlam bir pratik siyâset**” demektir; nasıl ki fikir siyâsetçiye aşan bir şey ise, siyâsetin pratiği de entellektüelleri aşar. Platon zamanından beri entellektüellerin siyâsetin dümeninde olması, ülke yönetiminin dizginlerini ele alması gerektiğini ileri süren fikirler hep olagelmıştır, fakat bu hususta en iyisini söyleyen Kant’ın tâbiriyle dile getirecek olursak, entellektüeller siyâsete soyunmamalı, siyâsetçiler de entellektüelliğe; ancak, nihâî kararı kendisi verecek olmakla berâber, onların, fikirlerini sonsuz bir hürriyet içerisinde ifâde edeceği ortamlar yaratmalı ve onları hep dinlemeli, yâni onları zapturapta almaya kalkışmamalı.

İşte mes’eleyi bu şekilde hulâsa ettikten sonra, Yeni Milliyetçilik’in temel nitelikleri üzerine konuşabiliriz.

Bugün bu yazının son satırlarında hemen vurgulamak istediğim ilk şart, Milliyetçilik’in **Devletçi** değil **Milletçi** olması gerektiğidir; bunu başaran yüksek bir entellektüel seviyeye istinâd etmiş sağlam bir pratik siyâset, konuyu Türkiye üzerine getirdiğimizde, bu kadar muazzam miktarda birikmiş bir potansiyele karşılık, Milliyetçilik’in kitlelerde sürükleyici heyecan uyandıramayan marjinalleşmesini, tıkanmasını ve yetmezliğini aşabilmenin anahtarını da elde etmiş olacaktır.

XXXIII: Yeni Milliyetçilik-II

Yeni Çağ [Analiz]., 13 Nisan 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 100; 2004-043; Nisan-06

Yeni Milliyetçilik’in en temel şartlarından birisinin **Devletçi** değil **Milletçi** olması gerektiğini söylemiştik; ancak merâmın daha anlaşılır kılınması için, bu kavramlara temas etmek faydalı olacaktır.

Geniş bir anlam spektrumuna sâhip **Devletçilik** kavramının anlamlarından birisi, ekonomide Devlet’in müdâhelesi ve öncülüğü olarak bilinen **Ekonomik Devletçilik**, bir başkası, Devlet’in varlığının çok üstün bir erdem ve millî hayat için ehemmiyetinin de öncelikli olduğunu, O’nun varlığının muhâfazası için her şeyin fedâ edilebileceğini savunan ve **Siyâsî Devletçilik** olarak da anılabilecek olan devletçiliktir; fakat teknik mânâda “**Devletçilik**”, Türkiye’de ismi en az bilinen, buna karşılık cismini en kuvvetli bir şekilde fiilen yaşadığımız şeklidir ve o da, Batı literatüründe “**Etatism**” olarak anılan siyâsî ve felsefî doktrin olup, Devlet’e ve dolayısıyla da Devlet Erki’ni elinde tutan kişi ve/ya müesseselere içtimâî hayâtın her noktasına cemiyete danışmaya hâcet duymadan ve gerekirse O’nun rızâsı hilâfına ve yine gerekirse zor ile müdâhalede bulunma, cemiyeti istediği ve uygun gördüğü gibi sevk ve idâre etme, yönlendirme, ekonomiden içtimâî yapının bütün kodlarına, kategorilerine, değer sistemlerine ve âile mahremiyetine, dinine, diline, kıyâfetine

varıncaya dek her alanda müdâhelede bulunma, cemiyeti münâsîp gördüğü şekilde ve hattâ icâbında en radikal bir tarzda formatlama, biçimlendirme, yâni daha açık ifâdesiyle, **belirli bir cemiyeti/milleti bir başka cemiyete/millete dönüştürme** hakkına meşrû bir şekilde sâhip bulunduğunu savunan felsefi/siyâsî doktrindir. Bir tür “**devlet mistisizmi**” ve/ya “**devlet fetişizmi**” olan ve O’nun gücüne sâhip olanlara da tartışılmaz bir mevkî bahş etmekle kaçınılmaz olarak bir “**elitist depotizm**”i de ihtivâ eden bu fikrin, Platon’un “İdeal Devlet”inden günümüze kadar çok fazla taraftarı olmuştur: Fransız Jakobenizmi, Kameralizm, Aydınlanma Felsefesi, Pozitivizm, Marksizm, derece-derece Etatizm’i ve Elitist Despotizm’i müdâfaa ve ibrâ etmişlerdir. Ancak, hiç şüphesiz, bütün bunların hiç birisi, kökenini Metafizik’e indirgeyerek gerçek anlamda mistik bir temele dayandırdığı, Metafizik Âlem’den Fizik Âlem’e nüzûl etmiş ilâhî bir varlık, bir nevi’ Yer-Yüzü Tanrısı konumuna yükselttiği Devlet’i “**Arz üzerinde mevcut olduğu sürece İlâhî İde, yâni Yer-Yüzündeki İlâhî Varlık**”⁹⁸ olarak tanımlayan, “**Hiçbir şey Devlet duygusundan daha yüksek, daha kutsal değildir**”⁹⁹ diyerek de hakkında kat’î hükmünü veren ve Osmanlı’da, “kendi varlığını Devlet’in varlığının içinde yok etme” mânâsındaki “**fenâ fi’l-devle**” prensibini dahi aşan ve bu hâliyle bir tahakküm ideolojisinden beslendiği için cemiyeti ile mukavele akdetmeyi reddeden, yâni “**Mukavele Devleti**”nin ve “**Demokrasi**”nin zıddı olan, Devlet Mistisizmi’nin en üstün örneği, Hegel’in felsefesindeki devlet, yâni **Hegelyen Devlet** veya **Kutsal Devlet, Transandantal (Aşkın) Devlet** kadar bu konuda son hadde varmış değildir.

Tabiidir ki, “düzen” fikrinin somutlaşmış ifâdesi, içtimâî var-oluşun en mühim te’mînâtı olması bakımından Devlet, bu yanıyla “kutsal” (“mukaddes” değil), daha doğrusu “kutlu”dur, “kut sâhibi”dir ve bu noktai nazardan, bâzan herşeyden daha önemli olabilir. “Devlet herşeyden mühimdir” diyen Çiçeron bu açıdan haklıdır: Devlet, sürekli ve sürekliliktir; hem şimdi var-olandır, hem de yârın var-olacak olan; hem bugünün fertleri ve hem de yârının fertleri, yâni Cemiyet için, Millet için var-olan ve olacak olan, olması gerekendir ve yine bu açıdan, Fert’den daha önemlidir; hattâ öylesine ki, yerine göre bâzan Devlet’e nazaran Fert bir ‘hiç’tir; dahası, Devlet, kritik durumlarda Vatan’dan dahi daha önemli hâle gelebilir: Devlet’in kurtarılması için Vatan’ın “bir kısmı”nın kaybedilmesine rızâ gösterilebileceği hâller gibi. Dahası, Topluluk’tan Toplum’a, Cemaat’ten Cemiyet’e, en alt seviyedeki içtimâî örgütlenmelerden Millet’e kadar yükselen safhaların bütün kademelerinde primordiyal şekillerinden modern şekillerine dek, Devlet baş rol üstlenir ve hattâ Millet, Devlet ile karşılıklı bir münâsebet örgüsü çerçevesinde Devlet eliyle inşâ olunur.

Ancak bütün bunların hiçbirisi **Mutlak Devletçilik** demek olan Etatizm’i meşrûlaştırmaz; zîra, Devlet’in cemiyet dışında ontolojik bir varlığı ve gerçekliği yoktur ve binâenaleyh, O’ndan bağımsız ve O’nu önceleyici, O’na tekaddüm edici olarak olarak kabûl edilemez.

Literatürde Milliyetçilik (Nationalism) kadar yaygın ve mûteber olmadığı gibi daha az işlenmiş ve daha müphem bir kavram olan **Milletçilik’e (Nationism)** gelince: Meselâ Mehmet Emin Resulzâde, bu kavramı, 1920 Rus işgali sonrasında Milliyetçilik yerine ve Vatanseverlik (Patriotism) anlamında olmak üzere kullanmayı tercîh etmişti.¹⁰⁰ Devletçilik ve Milliyetçilik gibi kavramlara iltifat etmeyen Hikmet Kıvılcımlı ise, Milletçilik’i, Marksizm’in rûhuna bağlı kalarak, “*Uzak tarihimizden gelen milletçilik geleneği Osmanlılıktan kalmaz. Kayı Boyu, Orta Asya’nın ilkel komünasından aktardığı sosyal geleneklerini miri toprak biçimine sokmuş ve Osmanlı saltanatının sonuna dek sürdürmüştür*”

⁹⁸ Hegel., The Philosophy of History., p.54]

⁹⁹ Bkz.: Hegel., Tarih Felsefesi., Hegel., Seçilmiş Parçalar., Çeviren: Nejat Bozkurt., s.123-124’den naklen

¹⁰⁰ Bkz., msl: Almıla Gök., “Ziya Gökalp, Yusuf Akçura ve Mehmet Emin Resulzade’de Türk Birliği Fikri”, ss.109-110

ifâdeleriyle, Millet'i, bir bakıma tepeden inme inşâ eden Milliyetçilik ve Devletçilik yerine, Millet ile birlikte aynı değerler sistemi üzerinde yükselen bir millî hareket olarak tanımlamaktadır¹⁰¹

XXXIV: Yeni Milliyetçilik-III

Yeni Çağ [Analiz], 16 Nisan 2004, Cuma., s.13; Yeni Çağ Sıra No: 101; 2004-044; Nisan-07

Devletçilik ile **Milletçilik** arasındaki farkı kısaca toparlayacak olursak, birincisinin merkeze Devlet'i ve dolayısıyla da Devlet Erki başta olmak üzere elitleri alan, "seçkin ve mütehakkim" bir karakter taşımakta olmasına karşılık, ikincisinin ise merkeze Millet'i alan "halkçı ve demokrat" bir karakterde olduğunu söyleyebiliriz. Bu ikisinin arasındaki farkı, Cumhuriyetçilik ile Demokrasi arasındaki farkta görebiliriz. Demokrasi'nin en yaygın bir şekilde "en iyi rejim" — Churchill'in tâbiriyle "en iyi ikinci rejim"; birincisi meçhûl — olarak kabûl gördüğü günümüzde bile, demokrasiyi (de) müdâfaa etmekle berâber kendisini ondan dikkatle ayıran ve hattâ Regis Debray'ın "Cumhuriyetçi misiniz Demokrat mı?"[1989]¹⁰² başlıklı meşhur makalesinde olduğu gibi ikisinin arasında prensip bakımından zorlu bir tercihi dahi gerekli addeden, günümüz cumhuriyetçi teorisyenlerin en tanınmışlarından Philip Pettit'nin ifâdesiyle "*demokratik katılımın değerini ve önemini takdir etmekle birlikte ona temel bir değer atfetmeyen*",¹⁰³ Ulus-Devlet ve Modern Millet oluşumunda büyük katkıları olan, Fransız Aydınlanması'nın ve meselâ Rousseau'nun "*çoğunluğun azınlığı yönetmesini tabii düzene aykırı bulan*" fikirlerinin¹⁰⁴ derin izlerini taşıyan Cumhuriyetçilik, özünde aydınlanmış elitlerin öncülüğünü meşrûlaştıran bir vasıf taşır ve bu hâliyle de *sıradan insanların rejimi* olan Demokrasi ile gerçekten de tam olarak uyuşmaz, uyuşamaz.

Kabaca, Aydınlanmış Elitler ile Halk arasındaki farka tekabül ettiğini söyleyebileceğimiz **Devletçilik** ile **Milletçilik** arasındaki bu farkın, kendisini Milliyetçilik konusunda da göstermekte olduğunu, yâni, Devlet'e, Millet'e nazaran öncülük ve öncelik tanıyan ve meselâ, bilhassa modernite ve dolayısıyla da ulus-devlet ve milletleşme sürecini yakalayabilmekte gecikmiş birçok toplumda, Devlet eliyle Millet inşâ etmeye yönelen milliyetçi teorilerin ve siyâsî doktrinlerin bu çerçevede mütâlea edilebileceğini söyleyebiliriz: **Devletçi Milliyetçilik**'in Devlet'i ve seçkinleri merkeze alıp birinci mevkie yerleştirerek öncülük hakkı vermesine karşılık, **Milletçi Milliyetçilik**, Millet'i birinci mevkie yerleştirerek öncülük hakkını O'na vermektedir.

Bu konunun en dikkate değer örneklerinden birisi de, daha yumuşatılmış, daha sofistike bir hâle getirilmiş şekliyle de olsa, Devletçi Milliyetçilik'in demokratik sistemlerde dahi ortaya çıkabilmekte olmasıdır. Meselâ, Cumhuriyetçi Amerikan Başkanı Theodore Roosevelt'in, kaybettiği 1912 seçimlerinden önce ortaya atmış olduğu ve "**Yeni Milliyetçilik**" [**The New Nationalism**] özel adıyla literatüre kaydolmuş¹⁰⁵, ilhâmını Herbert David Croly'nin "Amerikan Hayâtının Vaadi"nden (*The Promise of American Life*, 1909) alan, daha sağlıklı bir Amerikan toplumu inşâ etme gayesine mâtufen, Federal Hükûmet'in demokrasinin

¹⁰¹ Hikmet Kıvılcımlı., 27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi., I. Bölüm

¹⁰² Regis Debray., "Cumhuriyetçi misiniz Demokrat mı?", Çev.: Ahmet Arslan., Zaman., 01-04 Kasım 1998

¹⁰³ Philip Pettit., Cumhuriyetçilik., s.28

¹⁰⁴ Jean Jacques Rousseau., Toplum Sözleşmesi., İstanbul, 1974., s.80

¹⁰⁵ Theodore Roosevelt., "The New Nationalism", URL: [http://www.tamu.edu/scom/pres/speeches/trnew.html], 12.03.2004

gelişmesinde müdâheleci bir rol üstlenmesi prensibine dayanan ve tröstlerin ve monopollerin etkisinin azaltılmasını öngören, iş hayâtı ve sosyal hayat için yoğun bir yasama (teşrî) programı öneren, seçimlerdeki rakîbi Demokrat Woodrow Wilson tarafından elitist ve despotik karakterde olmakla itham edilen projesi, bir devletçi milliyetçilik doktrini türüdür.

Buna göre, Devlet'in ve aydınlanmış elitlerin irâdesi önünde Cemiyet irâdesini ikincileştiren **Devletçi Milliyetçilik**'in, yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi, bu ikincileştirmeyi sıfırlamaya kadar vardırıran Hegelyen türü en aşırısı olmak üzere, bütün devletçi milliyetçiliklerin, özünde (hâlis niyetli de olsa) birer despotizm ve tahakküm çekirdeği ve temâyülü taşımakta olduğunu da söyleyebiliriz. Zîra, Devlet'in toplum aleyhine gücü ve müdâhele imkânı, yâni Devlet Hürriyeti arttıkça, bu gücü elinde tutanların, yâni Devletlûlar'ın, tahakküm etme, Rousseau'nun deyimiyle, kötülük etme imkân ve eğilimleri de artacaktır¹⁰⁶ ki bu ise, Devlet'in hürriyeti genişledikçe Toplum'un ve Fertler'in hürriyetlerinin daralmasından başka bir şey değildir.

Son zamanlarda kuvvetlenen milliyetçilik tartışmaları içerisinde, aşağı-yukarı son on yıldan biraz daha fazla müddetten beri kendisini gösteren “Yeni Milliyetçilik” konusunu ele alan Will Kymlicka, Jeff McMahon ve Thomas Hurka gibi teorisyenlerin ileriye sürmekte olduğu tezin özeti, G. Brock'un da belirtmiş olduğu gibi,¹⁰⁷ Liberalizm ile Milliyetçilik arasında birtakım uyumsuzluklar olduğunun ileri sürülebilmesine mukabil, bir tür “Liberal Milliyetçilik” olup, bizim **Milletçi Milliyetçilik** olarak adlandırdığımız milliyetçilik ile yakınlık göstermektedir.

Devletçi ve Milletçi milliyetçilikler arasındaki bu fark, Batılılaşma ile birlikte, aydın, siyasetçi ve bürokrat üçgeninden oluşan elitist bir kadronun hâkimiyetinde bulunan kendi devleti tarafından ve uzunca müddet, cebri olarak kendi tarihinin ve geleneklerinin, kendi dinamiklerinin ürünü olmadığı gibi bunlarla doku uyumsuzluğuyla mâlûl bulunan ve “başkalaştırma” (tağayyür) olarak adlandırılabilir radikal dönüşümlere mâruz bırakılan ülkeler için ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır; bilhassa Türkiye gibi!

XXXV: Yeni Milliyetçilik-IV

Yeni Çağ [Analiz]., 17 Nisan 2004, Cumartesi., s.13; Yeni Çağ Sıra No: 102; 2004-045; Nisan-08

Bir önceki yazımızın sonundan devam edecek olursak; Millet'i Devlet eliyle formatlama olarak nitelendirilebilecek olan Devletçi (Etatist) Milliyetçilik(ler) ile, cemiyet hayatında birinci rolü Millet'in kendisine veren Milletçi Milliyetçilik(ler) arasındaki radikal fark, Batılılaşma ile birlikte, aydın, siyasetçi ve bürokrat üçgeninden oluşan elitist bir kadronun hâkimiyetinde bulunan kendi devleti tarafından ve uzunca müddet, cebri olarak kendi tarihinin ve geleneklerinin, kendi dinamiklerinin ürünü olmadığı gibi bunlarla doku uyumsuzluğuyla mâlûl bulunan ve “başkalaştırma” (tağayyür) olarak adlandırılabilir radikal dönüşümlere mâruz bırakılan ülkeler için ayrı bir ehemmiyet taşımaktadır; bilhassa Türkiye gibi! Evet, bilhassa hattâ en önemli tarihi örneği olan Türkiye gibi!

Çünkü, mes'eleye dışarıdan bakan Huntington gibi bir müsteşrikin dahi kolaylıkla farkedemediği üzere, tepedeki elitler ile tabandaki millet arasındaki bu farklılaşma, Türkiye'yi, bir **“bölünük ülke”** (torn country) hâline getirmiştir.¹⁰⁸ Nitekim, hâlis niyetli

¹⁰⁶ Jean Jacques Rousseau., Toplum Sözleşmesi., İstanbul, 1974., s.71

¹⁰⁷ Gillian Brock., “The New Nationalisms”, Monist., July 1999, 82/3, pp.367-386

¹⁰⁸ Samuel P. Huntington., “Medeniyetler Çatışması mı?”, Çev: Mustafa Çalık., Türkiye Günlüğü., Sayı: 23., s.42, sü: 1-2

olduğundan hiç kimsenin en ufak bir kuşku dahi duyamayacağı, esas olarak da Osmanlı Batılılaşması'nın bir ürünü ve uzantısı olan; “Batılılaşma” yerine “Muâsırlaşma”yı telâffuz etmekle birlikte bugünkü Batı medeniyetinin en azından günümüz için insanlığın varabileceği son durak, bir anlamda “Tarih’in Sonu” olduğu şeklindeki naif bir fikre istinad ettiği ve asıl hedefinin “batılılaşma” olduğu âşikâr bulunan ve tek bir ferdini cihâna bedel addettiği Türk milletinin niçin, Batı’ya endekslenerek yeniden formatlanması, niçin Batı tarzında adetâ yeniden yaratılması gerektiğini; Batı medeniyeti bu denli ulvî, bu denli yüce ise, o medeniyeti kuranların Türk milletinden üstün olduğunun da kabûl edilmesinin bir zarûret olmakla aksinin nasıl kaabil-i îzah olacağını, cevaplandırılabilmesi mümkün olmayan açık sorular olarak bırakan, Devletçi Milliyetçilik’in Türkiye bağlamındaki en seçkin, en mümtaz ve en sert örneği olan Cumhuriyet İnkılapları, Real Millet’ten bağımsız olarak yaratmak istediği **“Saf ve Steril Türk Milleti”** projesi ile toplumsal psikolojide parçalanmalara yol açmıştır; Huntington’un yukarıda sözü edilen “bölünük millet” terimi ile kastetmiş olduğu da bundan başkası olmasa gerektir: Başı bir yana, gövdesi bir başka yana gitmek isteyen bir varlık! Böyle bir varlık, ya baş ve gövdeden birisinin diğerini hâkimiyetine alması, ya da aralarında bir mutâbakat akdedilmesi ve bu mutâbakata dayalı bir mukavele imzalanması ile hayâtîyetini idâme ettirebilir; aksi, baş ve gövdenin birbirinden kopmasıdır.

İşte, Türkiye ve benzeri süreci yaşayan bütün ülkeler için, Devlet’e yaslanan Milliyetçilikler’in Millet’in kısm-ı âzâmı nazarında ifâde ettiği anlam, üç aşağı beş yukarı aynı sonucu hâsıl etmektedir: Kendisini, üzerinde kuracağı baskı ile, bir “başkalaşma” (tağayyür) ameliyesine tâbî tutmak isteyen, kendisine “yabancı” hissettiği ve buna binâen mesâfeli durmak istediği ürkütücü bir güç.

Bunun içindir ki, bilhassa demokratik taleplerin her zamankinden daha fazla yükseldiği günümüz şartları muvâcehesinde, artık, seçkin bir kadronun eliyle tepeden inme formatlamaları işâret veya îmâ eden bütün siyâsî/içtimâî değişim ve dönüşüm projeleri gibi, devletçi milliyetçiliklerin de önü, kognitif olmak bakımından zayıf olsa da ekzistansiyel olmak bakımından hâlâ belirli bir ölçüde ciddiye alınması gereken gelenekçi ve millî bir niteliği hâiz bulunan Muhâfazakâr Büyük Kitle tarafından onaylanmaması hasebiyle kendiliğinden kesilmekte, cemaatçi nitelikten cemiyetçi niteliğe yükselememekte, kitleleri coşkunca sürükleyememekte, kitleselleşememektedir.

Yalnız bu noktada, Türkiye’de devletçi milliyetçiliklerin, kabaca tasnif edildiğinde, aralarındaki farklılığın temel kriterlerinin “din”, “tarih”, “gelenek” ve kısmen de (bir kısmı Charles Bartlett’in tasnifiyle) “dil” v.b. gibi “Kültürün Sert ve Çekirdek Unsurları”¹⁰⁹ olmak üzere dört ayrı başlığa indirgenebileceği “sağ” ve “sol” iki ayrı versiyonu bulunduğuna; Real Millet’ten kopuk, Din, Tarih ve Gelenek ile kavgalı ve Türkiye’yi bir “bölünük ülke”ye dönüştüren Cumhuriyetçi teorinin öngördüğü devletçi milliyetçiliğin “sol” versiyon olup, “millî-milliyetçi” olmaktan ziyâde **“ulusal-ulusalci”** niteliği hâiz bulunduğuna ve buna karşılık, Din, Tarih ve Gelenek ile kavgalı değil, hattâ birçok yerde tam tersine bunların kavgasını veren ve Real Millet’e yaslanan “sağ” devletçi milliyetçiliğin ondan hayli farklı olup **“millî-milliyetçi”** sıfatını asıl hak eden gerçek milliyetçilik olduğuna dikkat nazarlarının çevrilmesi, aksi takdirde çok şeyin birbirine karıştırılacağına bilinmesi gereklidir. Sağ Devletçi Milliyetçilik’in kitlelerle buluşmasında en büyük engel olarak ortaya çıkan “devletçilik” niteliği, tamâmen haklı olarak, Devlet’in tartışma konusu dahi edilmesi mümkün olmayan hükmî varlığına karşı gösterilen çok yerindeki aşırı hassasiyet ile Devlet Erki’ni elinde tutan kişi ve kurumlar arasındaki farkı yeterince fark edememesinden kaynaklanmakta olup, bunun hâricinde, Sol Devletçi Milliyetçilik ile fazla bir kayda değer ortak noktası bulunmakta değildir.

¹⁰⁹ Bu kavramlar hakkında, bkz.: Durmuş Hocaoglu., Laisizm’den Millî Sekülerizm’e., s.183-188

Ve yine dikkat çekmek gerekmektedir ki, bu kadar muazzam miktarda birikmiş bir millî potansiyele karşılık, milliyetçiliğin tıkanmasını ve yetmezliğini aşabilecek tek milliyetçilik türü de Sağ Milletçi Milliyetçilik'tir.

XXXVI: Yeni Milliyetçilik-V

Yeni Çağ [Analiz].., 20 Nisan 2004, Salı., s.12; Yeni Çağ Sıra No: 103; 2004-046; Nisan-09

Gâh sert ve saldırgan “gladiator”, gâh yumuşak ve sinsî ve şüphesiz daha tehlikeli “vendettor” metodları kullanan Küresel Emperyalizm’in hedefi konumunda bulunan Türkler’in ve benzeri milletlerin ve Türkiye ve benzeri ülkelerin, ama hassaten dağılması ve çökmesinin sâdece kendi varlığının hitâma ermesi gibi hazîn bir trajediye değil dünyanın şîrâzesinin yerinden oynamasına yol açacak zincirleme reaksiyonlara sebebiyet verecek olan Türkler’in ve Türkiye’nin, hem kendi nefsi ve hem de insanlık için tek kurtuluş yolu, Millet’e yaslanan, yâni Milletçilik prensibi üzerine müesses bir Yeni Milliyetçilik inşâdır.

Yeni Milliyetçilik, artık sâdece ve yalnız, münhasıran belirli bir tek milleti merkeze almak ve öncelemekle kalmayıp onun dışındaki milletleri ve milliyetçilikleri adetâ görmezlikten gelen, adetâ yok sayan, bu itibarla da tarihî mîâdını doldurmuş olduğu için “eski” olarak nitelendirilebilecek milliyetçiliklerden farklı olarak, yine belirli bir milleti, Türkiye özelinde Türk milletini, referans almak ve öncelemekle birlikte onu aşmakla, “millî” olan ile “milletler-arası”, “milletler-üstü” ve “evrensel” olanı mecz ve te’lif etmekle mükelleftir ve bunun da teorik ve pratik olmak üzere iki ayrı sebebi vardır: Teorik sebep aynı zamanda ahlâkî sebep olup, “diğerleri”ni “öteki”leştirmenin şu veya bu şekilde ama mutlaka en az bir şekilde ve en azından ilkeler düzeyinde Emperyalizm’i meşrûlaştırmaya yol açmakla insânî umdeler ile bağdaştırılamazlığı ve Pratik sebep ise, kendi felâhını “öteki”nin helâkinde arama prensibi üzerine müesses bu tür milliyetçiliklerin “yırtıcı” niteliklerinin tevlîd edeceği yeni kanlı çatışmalarla ve bilhassa mazlum milletleri birbirine düşürmekle topyekûn acze yol açması ve bu sûretle de Küresel Emperyalizm’e doğrudan ya da dolaylı olarak hizmet etmesi olarak hulâsa edilebilir.

Konuyu yeniden Türkiye’ye ve Türkler’e getirecek olursak; Yeni Milliyetçilik’in mutlaka ve behemehâl görmesi gerekenler şunlardır:

- 11 Eylül ile birlikte açığa çıkarak alenen start alan Küresel Hegemonik Yayılma önümüzdeki yakın yıllarda çok daha ileri sonuçlarına varmaya çalışacak, dünya, eskisine nazaran daha radikal ve daha kapsamlı bir küresel kolonyal paylaşma çatışmasına sahne olacaktır ve bu süreçte de daha şimdiden Türkiye’ye fevkalhad mühim bir tarihî rol ve görev düşmektedir: Türkiye, bir yandan bu paylaşımın en büyük hedeflerinden, en başta gelen “nesne”lerinden birisidir, diğer yandan da en büyük ümit kaynaklarından birisi, hattâ birçok bakımdan birincisi. Yâni Türkiye, sâdece ve yalnız münhasıran ve bizzat kendisi için değil ve fakat aynı zamanda topyekûn insanlık açısından da İstikbâl’i tâyin edici küresel bir kilit konumdadır; **Türkiye’nin ve Türklerin omuzlarındaki yük, sâdece kendilerinin değil, bütün insanlığın istikbâlinin ve bütün tarihin yüküdür.**

- Beri yandan, 1821 ilâ 1921 arasının “İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı” olmasına benzer bir durum, şimdi Türkiye’nin kapısındadır: Bu yıl ile birlikte müteâkip bir veya en fazla iki on yıl, ama kuvvetle muhtemelen bir on yıl, en ziyâde, Türkiye’de iktidârı ve muhâlefetiyle birlikte hemen-hemen bütün siyâsî partilerin ve Devlet’in resmî politikası hâline gelmiş bulunan Avrupa Birliği üyeliği histerisinin sebebiyet vereceği çözümlerden ileri gelmekte olup, bu hafta sonu Hürriyet ve İstiklâl hassasiyetleri törpülenmiş Kıbrıs

Türklerinin varlıklarını ve istikbâllerini oylamaya tâbî tutmasına tıpatıp bir benzerliğin¹¹⁰ Türkiye’de de aynıyla ve hattâ daha daha şiddetlisiyle tahakkuk ede(bile)ceğine, Türklerin bütün tarihleri boyunca ilk defa olarak kendi elleriyle kendi devletlerinin ve millî varlıklarının feshine karar verme noktasına gele(bile)ceğine delâlet eden vehâmetli bir gelişme sürecinin adım adım yaşanacağı, bitmek bilmez çok uzun bir on yıl, Sayın Ümit Özdağ’ın ifâdesiyle, **“Cumhuriyetin En Uzun On Yılı”** olacaktır.

- **Yâni, Tarih’in Türklere ve Türkiye’ye tanıdığı mehil git-gide daralmaktadır.**

- Şu hâlde hiçbir şey ve dolayısıyla da siyâset, artık ne rejim tartışmaları ve ne de iktidar değişimleri olarak algılanabilecek mûtâd ve sıradan bir siyâsettir, olamaz da; önümüzdeki “en uzun yıllarımız” müddetince siyâset, bütününü hayat-memat mes’elesi hâlini alacaktır, şimdiden almaya başlamıştır bile.

- Bütün bunlara karşılık, Türkiye ve Türkler, en üst sınırlarına birlikte varan **“patlama”**’yı da **“çökme”**’yi de bünyesinde aynı anda, aynı noktada birlikte taşımaktadır: Türkiye’nin sâhip bulunduğu potansiyeller azâmî haddine doğru gitmekte, Türkler bu coğrafyada çekilmenin ve aşağılanmanın limitlerine varmaktadır; bu ise, bir yanda, Türk yayının sıkışmasının ve binnetîce potansiyel enerjisinin de limitine ve Patlama’nın, ve, diğer yandan da aynı yayın kırılmasının ve dolayısıyla Çökme’nin birlikte eşik değerlerine varması demektir.

- İşte, bu noktada, nasıl ki Türkiye’nin ve Türklerin omuzlarına, sâdece kendilerinin değil, bütün insanlığın istikbâlinin ve bütün tarihin yükü olanca ağırlığı ile çökmekte ise, Türkiye’nin ve Türklerin bütün yükü de olanca ağırlığı ile Milliyetçiliğin omuzlarına çökmektedir.

- Ne var ki, muktedir bir milliyetçilik için aynı güçlü potansiyellere sâhip bulunan Türkiye’deki geleneksel şekliyle bugüne kadar ulaşmış bulunan Cârî Milliyetçilik, fikrî ve siyâsî bakımından bu ağır vazîfe için yeterli olmaktan, bu muazzam “potansiyel”i “kinesis”e tahvîl edebilmek kudretinden mahrum bulunmaktadır; daha açık ifâdesiyle, **Türkiye’deki milliyetçiliğin yüklenmesi gereken yük, işbu geleneksel milliyetçiliğin kaldıramayacağı kadar ağırlaşmıştır.**

- **Netîce-i kelâm:** Saîd-i Nursî’nin dediği gibi: **Eski Hâl Muhâl; Ya Yeni Hâl, Ya İzmihlâl!** Ve dahi, bir Türk darbı meselinde dendiği gibi: **Ya Devlet Başa, Ya Kuzgun Leşe!**

¹¹⁰ Burada, 24 Nisan 2004 Cumartesi günü yapılan ve KKTC Türklerinin yüzde altmışbeş oranında “evet”, Kıbrıs Rumlarının ise yüzde 75 oranında “hayır” oyu verdikleri Annan Planı için yapılan referandum kastedilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA

- **Ahmed Rıza Bey., Batının Doğu Politikasının Ahlâken İflâsı.,** Fransızca Aslından Çeviren: Ziyad Ebüzziya., Üçdal Neşriyat., İstanbul, 1982., Eserin Orijinali: La Faillite Morale de La Politique Occidentale En Orient., Paris, Librairie Picart, 1922
- **Anderson, Benedict., Hayali Cemaatler, Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması.,** İngilizceden Çeviren: İskender Savaşır., Metis Yayınları., İstanbul, Ağustos 1993., ISBN 975-342-026-9., Kitabın Orijinal Adı: Imagined Communities, Reflections on the Origins and Spread of Nationalism., İngilizce İlk Basım: Verso, 1983; Genişletilmiş ikinci Basım: Verso, 1991
- **Aristo., Politika., Kitap: IV-VIII.,** Çeviren: Niyazi Berkes., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları., Dünya Edebiyatından Tercümeler, Yunan Klasikleri: 64 (Tarihsiz; 1944-1950 arası olmalı., kitabın takdiminde M. E. Bakanı Hasan Âli Yücel'in yazısının tarihi 2 mart 1944)
- **Berlin, Isaiah., “Volkgeist’in Geri Dönüşü: İyi ve Kötü Milliyetçilik”.,** Nathan Gardels (Ed.), “Yüzyılın Sonu” içinde., s.101-114
- **Blunt, A. W. F., Batı Uygarlığının Temelleri.,** Değişiklik ve Eklerle Türkçeye Çeviren: (Prof.) Dr. Phil., Müzehher Erim., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 2568, Klasik Diller ve Edebiyatları Fakültesi Yayınları No: 13., 3. baskı., İstanbul, 1984
- **Brague, Rémi., Avrupa: Roma Yolu.,** Çev: Betül Çotuksöken., Kabalcı Yayınevi., İstanbul, 1997
- **Caferoğlu, Ahmet., Prof. Dr., Türk Kavimleri.,** Enderun Kitabevi., İstanbul 1988
- **Cassirer, Ernst., Devlet Efsanesi.,** Çeviren: Necla Arat., Remzi Kitabevi Yayınları., İstanbul, 1984., Eserin Orijinal Adı: The Myth of the State
- **Chief Seattle’s 1854 Oration - ver . 1, Authentic Text of Chief Seattle’s Treaty Oration 1854.,** URL: [http://www.halcyon.com/arborhts/chiefsea.html]., Date of Retriving: 27.07.2003
- **Connor, Walker., Ethnonationalism: The Quest for Understanding.,** Princeton University Press, 1993, ISBN 0-691-02563-0
- **Eflâtun., Devlet.,** Çevirenler: Sabahattin Eyüboğlu, M. Ali Cimcoz., Remzi Kitabevi Yayınları., Dördüncü Baskı., İstanbul, 1980
- **Feyerabend, Paul., Yönteme Hayır – Bir Anarşist Bilgi Kuramının Ana Hatları.,** Çeviren: Ahmet İnam., Ara Yayıncılık: 15, Felsefe Dizisi: 7, İstanbul, Mayıs 1989 Kitabın Orijinali: Against Method: Outline of an Anarchist Theeory of Knowledge., London, NLB, 1975
- **Freyer, Hans., Sosyolojiye Giriş.,** Çeviren: Dr. Nermin Abadan., 3. Baskı., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Yayın No: 233-215, Ankara, 1957
- **Gardles, Nathan (Ed.), “Yüzyılın Sonu”.,** İş Bankası Kültür Yayınları., Çeviren: Belkıs (Çorakçı) Dişbudak., İkinci Basım., İstanbul, Mart 1999
- **Gellner, Ernest., Milliyetçiliğe Bakmak.,** Çevirenler: Simten Coşar, Saltuk Özertürk, Nalan Soyarık., İletişimYayınları., İstanbul, 1998 Kitabın Orijinali: Encounters with Nationalism., Ernest Gellner & Blackwell Publishers Ltd., 1994
- **Gleick, James., Kaos.,** Çeviren: Fikret Üçcan., Tübitak Popüler Bilim Kitapları, No: 15., Ankara, Mayıs 1995., ISBN 975-403-029-4., Kitabın Orijinal Adı: Chaos
- **Hegel, G. W., The Philosophy of History, With Prefaces by Charles Hegel and the Translator, J. Sibree, M.A.,** Kitchener., 2001., Batoche Books., 52 Eby Street South., Kitchener, Ontario, N2G 3L1, Canada., URL: [http://socserv.mcmaster.ca/econ/ugcm/3ll3/hegel/history.pdf]., Date of Retr.: 02.03.2002
- **Hegel, G.W.F., Seçilmiş Parçalar.,** Çev.: Nejat Bozkurt., Remzi Kitabevi., İstanbul, 1986
- **Henry, Paul., Milliyetler Meselesi.,** Tercüme: Fehmi Baldaş., Kanaat Kitabevi, İstanbul, 1939
- **Hobsbawm, E. J., 1780’den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik.,** Çeviren: Osman Akınhay., Ayrıntı Yayınları., İkinci Basım., İstanbul, Nisan 1995
- **Hocaoğlu, Durmuş., Dr., Laisizm’den Millî Sekülerizm’e.,** Selçuk Yayınları., Birinci Baskı: Ankara, Ekim 1995., ISBN: 975-95466-6-3

- **Hugo, Victor., Oeuvres Complètes., Actes et Paroles I: Avant L'exil, 1841-1851.,** Publication: Num. BNF de l'éd. de Paris: J. Hetzel , A. Quantin, 1882., Discours D'ouverture., 21 Août 1849: pp.475-486., Clôture du Congrès de La Paix., 24 Août 1849: pp.487-491
- **İbn Haldun., Mukaddime.,** 2 cilt., Hazırlayan: Süleyman Uludağ., Dergâh Yayınları., İstanbul, C: I: İkinci Baskı: Mayıs 1988 (Birinci Baskı: Mayıs 1982), C: II: İkinci Baskı: Ocak 1991 (Birinci Baskı: Mayıs 1983)
- **Kant, Immanuel., Ebedî Barış Üzerine Felsefî Bir Deneme [Zum Ewigen Frieden, Ein Philosophischer Entwurf, 1795],** Çevirenler: Dr. Yavuz Abadan., Seha L. Meray., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Profesörlerinden., Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 113-95., Dış Münasebetler Enstitüsü Yayınları, No: 14. Ankara, 1960
- **Kranz, Walter., Antik Felsefe - Metinler ve Açıklamalar.,** Çeviren: Suat Y. Baydur., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No: 317., 2nci baskı., İstanbul, 1976
- **Kula, Onur Bilge., Prof. Dr., Batı Düşüncesinde Türk ve İslam İmgesi [Kitabın iç kapaktaki adı: "Avrupa Düşüncesinde Türk ve İslam İmgesi"],** Büke Yayınları., İstanbul, Ekim 2002 ISBN 975-8454-47-1
- **Le Bon, Gustave., Ulusların Yücelişinin Psikolojik Yasaları.,** Çev.: Mehmet Demirezer., Ufuk Yayınları., İstanbul, Ekim 1998
- **Lenin, V. I., Ulusların Kaderlerini Tayin Hakkı.,** Çeviren: Muzaffer Ardos., Sol Yayınları., 4. Baskı, Ankara, Şubat 1977 (Birinci Baskı: Kasım 1968; İkinci Baskı: Ocak 1975; Üçüncü Baskı: Mart 1976)., Tercüme Edilen Derleme Metin: "Question de la Politique Nationale et de l'Internationalisme Proletarien", Editions du Progrès, Moscou 1968
- **Link, Arthur (Ed.), The Papers of Woodrow Wilson.,** Princeton, N.J., Princeton University Press., 1978., Vol: 45., pp.536-38.
- **Makyavel., Hükümdar.,** Çeviren: Haydar Rifat., Matbaacılık ve Neşriyat Türk Anonim Şirketi., İstanbul, 1932
- **Marx, Karl - Engels, Friedrich., Doğu Sorunu [Türkiye],** Çeviren: Yurdakul Fincancı., Sol Yayınları., Ankara, Mart 1977
- **Marx, Karl - Engels, Friedrich., Manifesto.,** Çeviren: Mümtaz Yavuz., Evren Yayınları., Bilim Dizi: 2., İstanbul, Şubat 1976
- **Marx, Karl., Feuerbach Hakkında Tezler: XI. Tez. Bkz: F. Engels., Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu.,** Çeviren: C. Karakaya., Sosyal Yayınlar., İstanbul, tarihsiz (tahminen 1980-81)., s.93-99
- **Mengüşoğlu, Takiyettin., Felsefî Antropoloji.,** İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 1612., İstanbul, 1971
- **Mill, John Stuart., Representative Government., 1861.,** Batoche Books, Kitchener, 2001., Batoche Books Litimited, 52 Eby Street South, Kitchener, Ontario., N2G 3L1., Canada., URL: [http://www.socsci.mcmaster.ca/~econ/ugcm/3ll3/mill/repgovt.pdf]., Date of Ret.: 09.06.2002
- **Mises, Ludwig von., Nation, State and Economy, Contrubitons to the Politics and History of Our Time.,** Translated by Leland B. Yeager., Translation of: Nation, Staat, und Wirschaft, 1919, 1983 ISBN 0-8147-9659-1, ISBN 0-8147-9660-5 (pbk.) URL: [http://www.mises.org/nsande.asp]., Date of Retr.: 30.04.2002
- **Orkun, Hüseyin Namık., Eski Türk Yazıtları.,** (Cild: I, II, III bir arada)., Türk Dil Kurumu Yayınları: 529., Ankara, 1987 [Not: Bu kitap üç ciltten oluşmaktadır. Kitabın alt tarafında 1'den itibaren en sona kadar kitap sayfa numaraları, üst tarafında da her cild için yeniden 1'den başlayan cilt sayfa numaraları yer almaktadır]
- **Ögel, Bahaeddin, Prof. Dr., Türklerde Devlet Anlayışı (13.Yüzyıl Sonlarına Kadar).,** Başbakanlık Basımevi, Ankara 1982
- **Öymen, M. Münir Raşit., Alman Filozofisi.,** İstanbul, 1972
- **Palmer, Alan., Osmanlı İmparatorluğu - Son Üç Yüzyıl, Bir Çöküşün Yeni Tarihi.,** Çeviren: Belkis Çorakçı Dışbudak., Yeni Yüzyıl Tarih Dizisi., İstanbul, 1995
- **Pettit, Philip., Cumhuriyetçilik – Bir Özgürlük ve Yönetim Teorisi.,** İngilizceden Çeviren: Abdullah Yılmaz., ISSN 975-539-192-4., Ayrıntı Yayınları., İstanbul, Ocak 1998 Kitabın Orijinali: **Republicanism – A Theory of Freedom and Government.,** Oxford University Press, , 1997

- **Rees-Mogg, William.**, “Bağımsızlık Elden Gidiyor”., The Times., 26.05.2003., Türkçe Çeviri: Radikal, 02.06.2003
- **Renan, Ernest.**, “Millet Nedir?” (Qu’est-ce qu’une Nation?), “Nutuklar ve Konferanslar (Discours et Conférences)”, M.E.B. Yay., Ankara, 1946 içinde., s.97 v.dv.
- **Roosevelt, Theodore.**, “The New Nationalism”., URL: [http://www.tamu.edu/scom/pres/speeches/trnew.html], 12.03.2004
- **Rousseau, Jean Jacques.**, **Toplum Sözleşmesi [Le Contrat Social]**., Çeviren: Vedat Günyol., Adam Yayınları., Dördüncü Basım., İstanbul, 1974
- **Smith, Anthony D.**, **Ulusların Etnik Kökeni.**, İngilizceden Çevirenler: Sonay Bayramoğlu, Hülya Kendir., Dost Kitabevi Yayınları., Ankara, Aralık 2002., ISBN: 975-298-044-9., Kitabın Orijinal Adı: The Ethnic Origins of Nations., 1986
- **Sorel, Albert.**, **Avrupa ve Fransız İhtilâli.**, C: I*-II., Çeviren: Nahid Sırrı Örik., Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları., Fransız Klasikleri:166., İstanbul 1949
- **Stalin, J. V.**, **Marxism and the National Question.**, From J. V. Stalin, Works, Foreign Languages Publishing House, Moscow, 1954, Vol. 2, pp. 300-381.
- **Tekin, Talât.**, **Prof. Dr., Orhon Yazıtları.**, Türk Dil Kurumu Yayınları., Ankara 1988
- **The National Security Strategy of the United States of America, September 2002.**, **The White House, Washington.**, URL: [http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.pdf]., Date of Retr.: 09.02.2003
- **Tilly, Charles.**, **Avrupa’da Devrimler – 1492-1992.**, Çeviren: Özden Arıkan., Yeni Binyıl Yayınları., İstanbul, Şubat 2000., Eserin Orijinal İsmi: **European Revolutions**
- **Turan, Osman.**, **Prof. Dr., Türk Cihan Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi.**, Cild I ve Cild II., Turan Neşriyat Yurdu., İstanbul 1969
- **Weber, Max.**, **Sosyoloji Yazıları.**, Çeviren: Taha Parla., İletişim Yayınları., 2. Baskı., İstanbul, 1998

Kitap Adına Göre

- **Lenincilik ve Ulusal Sorun.**, SBKP Merkez Komitesi Marksçılık-Lenincilik Enstitüsü., Çeviren: Ahmet Seven., *Konuk Yayınları.*, *Birinci Basım, İstanbul, Kasım 1979.*, Yayına Hazırlayanlar: P.N. Fedosayev’in başkanlığında, M. I. Kuliçenko., I. F. Anoşkin., E. A. Bagramov., J. G. Golotvin., S. T. Kaltahçan., K. H. Hanazarov., E. M. Jukov., Çeviri metninin orijinal adı: “Leninism and the National Question”., 2nd revised edition., Progress Publishers, 1977 (Leninismus und Nationale Frage, Moskau 1974)
- **Marksizm-Leninizmin İlkeleri.**, Kuzinen Başkanlığında Bilim Emekçileri ve Parti Militanları tarafından kollektif bir şekilde hazırlanmıştır., **C: I: Diyalektik ve Tarihî Materyalizm.**, Türkçesi: Nadiye R. Çobanoğlu., 7. Baskı., *Yar Yayınları.*, *İstanbul, Ocak 1975.*, 1. Cilt. ISBN 975-7530-10-7., Tercüme metnin orijinal adı: **Les Principes du Marxisme-Leninisme.**, **Not:** Bu eserin tamamı dört cilttir (bkz: s.2)., C: I: Diyalektik ve Tarihî Materyalizm., C: II; Kapitalizmin Ekonomi Politikası., C: III; Uluslararası Komünist Hareketin Teori ve Taktiği., C: IV: Sosyalizm ve Komünizm Teorisi.
- **Tarih-i Taberî Tercümesi.**, Orijinal Adı: Ebû Ca’fer Muhammed B. Cerîr et-Taberî., Tarihü’l-Umem We’l-Mulûk., Tamamı: 3 Cilt., (Çeviren ve sadeleştirenler belirsiz)., *Can Kitabevi.*, *İstanbul.*, Cild: I., *İstanbul 1980*; C: II: *İstanbul, 1982.*, C: III: *İstanbul, 1983*

Makaleler

- **Brock, Gillian.**, “The New Nationalisms”., *Monist.*, July 1999, Volume 82, Issue 3, ISSN: 0026-9662., pp.367-386
- **Calhoun, Craig.**, “Nationalism and Ethnicity”., *Annual Review of Sociology.*, Vol.: 19 (1993), pp.211-239
- **Debray, Regis.**, “Cumhuriyetçi misiniz Demokrat mı?”., Çeviren: Prof. Dr. Ahmet Arslan., *Zaman.*, 01-04 Kasım 1998., Pazar-Çarşamba

- **Fromklin, David., “Bush ve Osmanlı Hayaleti” [“A World Still Haunted by Ottoman Ghosts”].**, New York Times, 09.03.2003., Türkçe Tercüme: Zaman, 12.03.2003.
- **Gök, Almila., “Ziya Gökalp, Yusuf Akçura ve Mehmet Emin Resulzade’de Türk Birliği Fikri”.**, Türkiye ve Siyaset., ISSN 1302-9851., Sayı: 14, Yaz 2003., ss.103-11
- **Hocaoğlu, Durmuş., “Avrupa Birliği Projesi ve Bağımsızlık Bilinci”.**, Bildirinin Sunulduğu Toplantı: “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu”., Sempozyumu Düzenleyen Kurum(lar): Türk Ocakları Genel Merkezi ve Ankara Ticaret Odası (ATO)., 16-17 Mart 2001, Ankara., Bildirinin Yayını: “Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Sempozyumu ”., Yayına Hazırlayan: Mustafa Kahramanyol., Dizayn, Basım: Ankara Ofset., Temmuz 2001, Ankara., s.346-392
- **Hocaoğlu, Durmuş., “Milliyetçiliği Sorgulamak”.**, Muhalif., Yıl: 1., Sayı: 12., 07.04.2000-13.04.2000., s.11
- **Hocaoğlu, Durmuş., “Milliyetçilik ‘İşte Öyle Bir Şey’ mi?”.**, Zaman., 25 Temmuz 2003, Cuma., s.12
- **Hocaoğlu, Durmuş., “Tarih Makas Değiştiriyor”.**, Türkiye Günlüğü, Sayı: 19., Yaz 1992., s.35-40
- **Hocaoğlu, Durmuş., “Türk Milliyetçiliği’nin En Mühim İhtiyacı: Öz-Eleştiri”.**, Türk Yurdu., Devre: 7, Cilt: 19 (51)., Sayı: 139-140-141., Mart-Nisan-Mayıs 1999., s.95-100 (6 sayfa)., Ankara., Türk Yurdu Dosya Başlığı: “XXI. Yüzyıla Doğru Türk Milliyetçiliği”
- **Huntington, Samuel P., Medeniyetler Çatışması mı?.**, Türkçesi: Mustafa Çalık., Türkiye Günlüğü., Sayı: 23., Yaz 1993., s.33-46., Orijinal Metin: “The Clash of Civilizations?.”, Foreign Affairs, Summer 1993., pp.22-49
- **Kafesoğlu, İbrahim., “Yanlış Kullanılan Türk Kültür Terimlerinden Birkaç Örnek: Ulus, Yasa, Kurultay”.**, İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Tarih Enstitüsü Dergisi., Prof. Tayyip Gökbilgin Hatıra Sayısı., Sayı: 12., 1982., s.249-258
- **Kıvılcımlı, Dr. Hikmet., 27 Mayıs ve Yön Hareketinin Sınıfsal Eleştirisi.**, URL: [http://www.comlink.de/demir/kivilcim/eserler/yon.htm#Birinci%20Bölüm]., 27.07.2004
- **Kupchan, Charles A., “The End of the West”.**, The Atlantic Monthly., November 2002; Volume 290, No. 4; pp.42-44
- **Little, David., “Belief, Ethnicity, and Nationalism”.**, United States Institute of Peace., URL: [http://www.usip.org/religionpeace/rehr/belethnat.html]., Date of Retrieving: 26.09.2001
- **Llobora, Joseph., “Recent Theories of Nationalism”.**, University College London., WP núm. 164, Institut de Ciències Polítiques i Socials, Barcelona 1999., ICPS Working Papers 1999., URL: [http://www.diba.es/icps/working_papers/docs/Wp_i_164.pdf]., ICPS Working Papers 1999: [http://www.diba.es/icps/working_papers/wp.htm]., Date of Retrieving: 04.03.2002
- **Namık Kemal., “Vatan”.**, Yeni Türk Edebiyatı Antolojisi., C: II, 1865-1876., Hazırlayanlar: Mehmet Kaplan, İnci Enginün, Birol Emil., İstanbul, 1993., s.222-227., Eserin Orijinal Yayını: Makalât-ı Edebiyye ve Siyasiyye., İstanbul, 1327., s.320-330
- **Talbot, Strobe., “America Abroad: The Birth of the Global Nation”.**, Time Magazine., p. 70., 20 July 2002., URL: [http://www.comeandtakeit.com/s-talbot.html]., Date of Retrieving: 25.07.2004
- **Treanor, Paul., “Structures of Nationalism”.**, Sociological Research Online, vol. 2, no. 1., URL: [http://www.socresonline.org.uk/2/1/8.html]., Date of Retr.: 27.05.2000
- **Yavuz, Ekrem., Yrd. Doç. Dr., “Spinoza’nın Devlet Kuramı Bağlamında 17nci Yüzyıl Hollanda - Doğu ve Batı Hindistan Kumpanyaları”.**, Marmara Üniversitesi - İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi., Sayı: 3., İstanbul, 1986., s.597-604

Lûgatler ve Ansiklopediler

- **Marksçı-Leninci Felsefe Sözlüğü.**, Manfred Buhr, Alfred Kosing., Çeviren: Veysel Atayman., Konuk Yayınları., Genel Sıra No: 59., Sosyalizm Kitaplığı, Büyük Boy: I., Birinci Baskı: Nisan 1976 İkinci Baskı: Kasım 1978., Orijinal Adı: Kleines Wörterbuch der Marxistisch-Leninistischen Philosophie
- **Materyalist Felsefe Sözlüğü.**, Rosenthal, M., Yudin, P., Çevirenler: Enver Aytekin, Aziz Çalışlar., Sosyal Yayınlar., Dördüncü Basım., İstanbul, Ağustos 1980 Eserin Orijinal ismi: “Dictionary of Philosophy”

• **Webster's Third New International Dictionary of The English Language Unabridged.**, A Merriam-Webster., Reg. U.S. Pat. Off., Editor In Chief: Philip Babcof Gove., Ph. D. and The Merriam-Webster Editorial Staff., G. & C. Merriam Company, Publishers., Springfield, Massachusetts, U.S.A

◀◀◀◀◀◀
◀◀◀◀◀◀ BU YAZI SERİSİNİN SONU ▶▶▶▶▶▶▶▶
◀◀◀◀◀◀